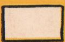
UFUK AJANSI YAYINLARI NO.: 3

GÜNÜMÜZDE ÇİN

Yücel Hacaloğlu

Ufuk Ajansı Yayınları No. : 3

Günümüzde Çin

Yazan :

YÜCEL HACALOĞLU

Ankara — 1973

𐱅𐰇𐰼𐰚

Faruk53

İÇİNDEKİLER

Ö N S Ö Z

Dünyanın en kalabalık ülkelerinden biri olan Kıt'a Çin'le bir süreden beri devletimiz diplomatik ilişkilere girişmiş, aynı günlerde Mao'nun Kızıl Çin'i Birleşmiş Milletlere de kabul edilmiştir.

Son gelişmelerin, ekonomik ve politik nedenlere dayanması, diplomaside gerçekçilik ilkelerinin tabiî sonucudur. Kızıl Çin'in, tanınması, hür dünyada ideolojik farklılaşmayı gerektirmemiştir. Sözgelimi, Federal Almanya'da Sosyal Demokrat iktidar doğuya açılış politikasını geliştirirken, muhafazakâr Hristiyan Demokratlar da Uzak Doğuya, yâni Çin'e açılma politikasının öncülüğünü yapmışlar ve bir temsilcilerini özel olarak Pekin'e göndermişlerdir. A.B.D. Başkanı, Moskova'ya gitmesinin yanı sıra Pekin'e de gitmiş, iki ülke arasında askıda kalan meselelere hâl çaresi bulmak için Başkan Mao'yla konuşmuştur.

Bizim de üyesi bulunduğumuz Batı Demokrasileri, bir taraftan komünizmin insan hak ve hürriyetlerine düşman felsefesine karşı ideolojik bir savaş verirken; diğer taraftan kendi değer yargılarını koruma yolundan bir an için ol-

sun ayrılmamışlardır. İdeolojik ve kültürel savaş, Batı Demokrasilerinin barışa, gelişmeğe ve hürriyetlere olan bağlılığının ifâdesidir. Elinizdeki kitabın hazırlanış amacı da budur.

Ankara'nın Çankaya semtinde, Nergis Sokağında faaliyete geçen Kızıl Çin diplomatik misyonu, hükümetlerimizle tabiî ilişkilerini sürdürürken, kamuoyunun Komünist Çin gerçeğini doğru olarak öğrenmesinde fayda vardır. Çünkü, ülkemiz, 12 Mart 1971 muhtırasının verildiği güne kadar açık, ondan sonraki dönemde de yarı - açık şekilde, Mao'cu, Moskovacı komünizmin silâhlı - silâhsız propaganda saldırılarına maruz kalmış ve kalmaktadır. Demokrasiye, hürriyetlere ve bağımsızlığa kasteden komünizme karşı mücadele ederken, propaganda saldırılarının kaynaklarını öğrenmek, bir taraftan kamuoyunu güçlü tutacak, diğer taraftan alınacak tedbirlerde devletimiz hazırlıklı bulunacaktır. Düne kadar Kızıl Çin bizler için soyut bir anlam ifade ediyordu. Bugün Kızıl Çin gerçeği ile diplomatik ve ticarî ilişkiler içindeyiz.

Bu kitap, resmî adıyla Çin Halk Cumhuriyetinin Komünist Partisi ve Hükümet ilişkilerini, askerî durumunu ve felsefesini, ünlü Çin Kültür İhtilâlini, can alıcı noktaları ile özetlemekte, Drrha Dhe - Bha adlı Arap asıllı bir gazetecinin gözlemlerine yer vermektedir. Bu kitapta okuyucu, kültür ihtilâlinin sonunu, Kızıl Çin'de din ve dine baskı sorunlarının cevabını

bulacak; adalet mekanizmasının nasıl işlediği, Halk Mahkemeleri, Kızıl Çalışma Kampları, Çin gençliği ve eğitimi, günlük hayat ve ekonomik durum, tarım sektörleri, sendikacılık ve işçiler, azınlıklar konusunda topluca uyarıcı bilgiler bulacaklar, Doğu Türkistan faciasının iç yüzünü öğreneceklerdir.

Kitabın son bölümü Kızıl Çin'in dış politikasının hedeflerini, Sovyet - Çin ilişkilerini, millî güvenlik, komünizmde dünya liderliği, üçüncü dünya ile ilişkiler ve süper devletler sorunlarını kapsamaktadır.

Komünizm iktidara geçtiği ülkelerde, o ülkenin tarihini yok etmektedir. 1917 bolşevik ihtilâlinden sonra, Kızıl Çin bu trajedinin son deneyidir. Kitabın bir başka amacı da bunu belgelemektir.

Y. H.

G İ R İ Ş

Çin'in çok eski bir tarihi ve zengin bir medeniyeti vardır. Bilinen Çin tarihi M.Ö. 4600 yılına kadar inmektedir. Kaynakların belirttiğine göre Çinliler; M.Ö. 2600'de pusulayı, M.S. 1'de barutu, M.S. 132'de zelzeleleri önceden tesbite yarayan sismoğraf isimli aleti, M.S. 639'da taş baskı usulünü, M.S. 639'da da ilk baskı makinesini bulmuşlardır.

Çin, kültür ve gelenek birliğine sahip bulunmasına karşılık, tarihinin uzun bir bölümünde siyasî birlikten mahrum kalmış; halkın çoğunluğu, derebeylerinin merhametsiz idaresi altında yaşamıştır.

Çin, zaman zaman Türklerin ve daha sonra Moğolların hâkimiyeti altına girmiştir. Cengiz Han, 1234 yılında Çin hanedanını yıktı ve Pekin'i işgâl etti. Nihayet Kubilay 1276'da Çin'in fethini tamamladı ve Yu-An Hanedanını kurdu.

19. yüzyılda Çin, Avrupalı sömürgecilerin, bilhassa İngilizlerin açık pazarı haline gelmiştir. 20. yüzyılın başlarında Çin, yine yabancı bir ailenin, Mançu hanedanının idaresi altında idi. Halk, kötü bir durumda idi. Son derece bu-

nalmış, bir kurtarıcı bekliyordu. Çinli aydınlar, Sun Yat - Sen isimli bir doktorun önderliğinde teşkilâtlandılar; yabancı ülkelerde, bilhassa Amerika'da yaşayan zengin Çinlilerden büyük maddî yardım gördüler. Mançu Hanedanı 1911 yılında yıkıldı. Dr. Sun Yat Sen, Çin Cumhuriyetinin kurucusu ve ilk başkanı oldu. Dr. Sun Yat - Sen'in fikirleri "Üç Halkçılık Prensibi" adı ile meşhur olmuştur. Üç prensip; demokrasi, milliyetçilik ve halkın refahıdır.

1917 Rus - Bolşevik ihtilâli, Çin'e de büyük ölçüde tesir etti. Memleket yeniden karıştı, derebeylerinin saltanatı tekrar başladı. Bolşevikler muvaffak olduktan sonra Sovyetler Birliği, yardım maskesi altında, eğitilmiş komünistleri Çin'e gönderdi. Sun Yat - Sen, Sovyetlerin tesiri altında, Çinli komünistlerle işbirliği yaptı.

Dr. Sun - Yat - Sen 1925 yılında ölünce yerine geçen Çan Kay Şek, Japonya'da, okumuş, bir müddet de Rusya'da bulunmuştu. Komünistlere hiçbir zaman itimat etmedi. Sun Yat - Sen'e verdiği bir raporda şöyle diyordu : "Rusların dediklerinin ancak üçte birine inanmak lâzımdır. Onların komünizmi Çarlıktan başka birşey değildir" Çan Kay Şek'in iktidara gelmesi ile beraber, komünistler silâhlı bir ayaklanmaya giriştiler, sonunda mağlup oldular. Şek, Güney eyaletlerini kuzeye tâbi kıldı ve kısa bir süre, Çin'in siyasî birliğini sağladı. Çan Kay Şek, komünizmin en büyük tehlike ol-

duğunu ilân ediyor, hattâ; "En kötü Japon tehdidi Çin için bir cild hastalığı kadar basittir. Fakat komünizm tehlikesi, ülkenin hayatını ciddi bir şekilde tehdit etmeye başlayan önemli bir kalp hastalığından farksızdır" diyordu.

Diğer taraftan komünistler de mücadeleyi bırakmadılar. 1931 yılında, Mao'nun başkanlığında Çin - Sovyet Cumhuriyeti kuruldu. Cumhuriyetin merkezi Guichin, nüfusu da 3 milyon kadardı. Çin birliğinin tehlikeye girdiğini gören Çan Kay Şek, komünistlerin üzerine yürüdü. Komünistler yenildi ve 1934 yılında komünist edebiyatının "Büyük yürüyüşü" adı ile meşhur ettiği harekete geçildi. Çan Kay Şek kuvvetlerinin önünden kaçan 90 bin komünist 10 bin kilometre yol aldılar, Yenan'a vardıkları zaman sadece 8 bin kişi kalmışlardı.

Japonya, 1937 yılında Çin'e saldırınca iç mücadele geçici bir süre için durdu; Çan Kay Şek'e komünistleri işbirliği yapmak mecburiyetinde bıraktı. 1941 yılına kadar süren Japon - Çin harbi, Amerika'nın askerî yardım yapması ve Japonya'nın İkinci Dünya Harbine katılarak cephe genişletmesi yüzünden Çin'e toprak kaybettirmedi. Fakat harp boyunca hükümet kuvvetleri iyice yıpranmış, âdeta tükenmişti. Diğer taraftan komünistler, harpten ziyade teşkilâtlarını yaymakla ve kendilerini güçlendirmekle uğraştılar. Öyle ki, 1937'de komünist partisinin 40 bin kayıtlı üyesi varken 1943'de bu miktar 1 milyon 200 bine yükselmişti. Köy-

lü yığınlarına dayanan ve Sovyet yardımı ile silâhlanan Mao, Çin komünist ihtilâlini yeniden başlatınca Amerikalılar, Çan Kay Şek'le komünistleri barıştırmak için arabuluculuk teşebbüslerine girdiler. Fakat, hiçbir sonuç alamadılar. 1948'deki büyük savaşta kesin yenilgiye uğrayan Çan Kay Şek, 1949 Mart'ında Formoza'ya sığındı. Ve nihayet, 1 Ekim 1949 da Çin Halk Cumhuriyeti ilân edildi.

COĞRAFYA VE NÜFUS

Çin, Sovyetler Birliğinden sonra, yeryüzünün en geniş ülkesidir. Yüzölçümü 11.562.184 Km2'dir. Çin toprakları, Tibet ve Orta Asya'daki yüksek dağlardan Büyük Okyanus kıyılarına doğru başlıca üç akarsu sistemi içinde gittikçe alçalarak uzanır. Gök ırmak, Sarı Irmak ve Batı Irmağı. Bu ırmaklar Çin'in hayat damarı sayılır ve genellikle doğu doğrultusunda kıyı ovalarına doğru akarlar. Çin'in Çöllerden ve yaylalardan meydana gelen orta kesimini yüksek sıra dağlar Sovyet Orta Asya'sından ayırır. Dünyanın en büyük yaylası olan Moğolistan yaylasının genişliği 3200 Km.'yi aşar. Büyük ırmakların özellikle kıyı delta bölgelerindeki geniş ve verimli ovalar büyük dağ kitlelerinin arasına sıkışmıştır. Çin'de hem kara hem de deniz iklimi vardır. Memleketin büyük bir kısmı her ne kadar mutedil iklim kuşağı üzerinde bulunmaktaysa da ısı genellikle Gü-

ney - Doğu'da serin kışlar ve sıcak yazlarla, kuzeyde ve iç kesimde çok soğuk kışlar ve sıcak yazlar arasında değişir. Ayrıca Muson rüzgârları da iklime tesir eder. Ülkenin kuzeyi bozkır ve çöldür, ot ve ağaç yoktur. Güneyi ise yeşillik ve meyveliktir. Gerek iklimin mutedil olması, gerekse toprakların yapısı yüzünden şehirler çoğunlukla Orta-Doğu ve Güney-Doğu bölgelerinde toplanmıştır.

Çin'in kıyıları Kuzey-Doğu'da Yalu ırmağının ağzından, güneyde Pei-Lun ırmağının ağzına kadar uzanır. Taiwan, Peskadores, Hainan gibi zincirleme adalarla; Pratos, Porosel ve Spratley gibi takım adalar Çin kıyılarını büyük okyanus'dan ayırır. Bu durum kıyı boyunca Sarı Deniz, Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi gibi yarı kapalı denizlerin alt alta dizilmesini sağlamakla kalmaz; aynı zamanda kuzeyde Tiaotung ve güneyde Ton-Kin gibi iki büyük körfez meydana getirir.

Çin tarihin en eski çağlarından beri kalabalık bir ülke olarak tanınmaktadır. Komünist Çin hükümeti ilk nüfus sayımını 1953 yılında yapmıştır. Bu sayımın sonuçlarına göre, Formoza'daki 8 milyon ve yabancı memleketlerde yaşayan 12 milyon Çinli'nin dışında, nüfusun 583 milyonu bulduğu söylenmiştir. Son sayım 1957 yılında yapılmış ve yabancı ülkelerde yaşayanlar hariç, nüfusun 658 milyon olduğu ifa-

de edilmiştir. Bugünkü nüfus için yıllık artışla ilgili olarak çeşitli rakamlar öne sürülmektedir. Yıllık nüfus artışının yaklaşık olarak yüzde iki olduğu 1965 yılında resmen açıklanmıştır. 1953 sayımının sonucu aşağı yukarı doğru sayılırsa, o tarihten beri nüfus artışı yılda % 2 olduğuna göre, Çin'in şimdiki nüfusunun yaklaşık olarak, 750 milyonu aşması gerekir.

Yönetim bakımından Çin, 22 İl'e, 5 muhtar millî bölgeye, etnik esaslara göre kurulmuş daha küçük muhtar bölgeleri kapsayan 29 ilçe'ye ve doğrudan doğruya merkezi hükümetin yönetimi altındaki iki belediyeye (Pekin ve Şanghay) ayrılmıştır. Bütün öteki belediyeler il idarelerinin kontrolü altındadır. Bunlardan başka, nüfusları 50 bin ile 1 milyon arasında değişen 2000 şehir vardır.

1965 yılında Çin'de nüfusu 1 milyonun çok üstünde 15 şehir, ayrıca nüfusları 500 bin ile 1 milyon arasında değişen 20 şehir bulunmaktaydı. Milyonluk şehirler listesinin en başında Şanghay (10 milyon) vardır. Sonra Pekin gelir (6 milyon) diğerlerinin en önemlileri Tiençin (3 milyon 400 bin), Kanton (3 milyon), eski adları Hankov, Vuçang ve Hanyang olan üç şehirden meydana gelen Şenyang (2 milyon 500 bin), Harbin (1 milyon 600 bin ve Nanking (1 milyon 400 bin) dir. Sanayi alanındaki çalışmaların genişlemesi ve yeni sanayi bölgelerinin geliştirilmesi sonucu, 1952 - 1957 yılları

arasında şehirlerin toplam nüfusu 71.600.000'den 92 milyona çıkmıştır.

* * *

Çin'de birçok diller ve lehçeler konuşulmaktadır. Nüfusun 45 milyonu Çinceyi hiç bilmez, 150 - 175 milyon kişi çeşitli lehçeleri, geriye kalanı da Mandarin lehçesini konuşur. Kuzey lehçesine dayanan bu dile yabancılar "Kuoyu" çinliler "P'u T'ung Hua (Normal konuşma dili) adını verirler. Mandarin lehçesini önem sırasına göre Kanton, Wu, Hsiang, Hui, Hakka, Min ve Yueh lehçeleri takip eder. Çinliler, çok defa, birbirlerine ve konuştukları dile "Han" adını verirler. Bütün memlekette aynı yazı dili kullanılır. 1956 yılından itibaren 26 harflik bir lâtin alfabesi benimsenmiş ve yavaş yavaş 30 bin harfli Çin alfabesinin yerini almağa başlamıştır.

* * *

Çin'de iç ticaretin hemen tamamı devletin kontrolu altındadır. Bu kontrol ya doğrudan doğruya bakanlıklar, yahut il veya benzeri mahalli hükümet organlarınca yürütülür. Yabancı ülkelerle ticaret devlet tekelinde ve Dış Ticaret Bakanlığının sorumluluğu altındadır. Bu bakanlık, bütün devlet ticaret kuruluşlarını ve bunların başlıca şehirler ve limanlardaki kollarını kontrol eder. Bakanlığa ve devlet ticaret kuruluşlarına yardımcı olmak üzere bir uluslararası ticareti geliştirme konseyi kurulmuş-

tur. Konseyin görevleri arasında, Çin dışında sergiler düzenlemek ve Çin'de sergi açmak isteyen yabancılara yardımda bulunmak gibi işler vardır.

Güneyin en önemli giriş kapısı olan Kanton, aynı zamanda Güney Çin iç bölgelerinin para ve ticaret merkezidir. Bu şehir Kanton-Pekin demiryolunun terminali olduğu gibi, Hongkong'a giden Kanton-Kavluon demiryolu da şehrin güneyinden başlamaktadır. Şanghay, başlıca sanayi merkezidir ve Doğu Çin'in ticaret limanı durumundadır. Yine Şanghay, dışardan Çin'e ve Çin'den dışarıya tarım ürünlerinin ve sanayi üretim maddelerinin mübadelesi bakımından bir kilit noktasıdır. Çin'in Kuzey-Doğu'sundaki Ansan en büyük ve en önemli Çelik Sanayi merkezidir. Pekin ve Tiençin en önemli makine yapım sanayileri merkezi olduğu gibi, Vuhan şehiri de hem bir ticaret merkezi, hem de orta Çin'in demiryolu ve su yolları ulaşımının kavşak noktası durumundadır.

Çin'in taşıt ve ulaştırma sistemi ülkenin her kesiminde aynı ölçüde gelişmiş değildir. Demiryolları belli başlı sanayi merkezlerine ve büyük limanlara ulaşımı sağlamakla birlikte, büyük çapta Doğuda ve Kuzey-Doğu'da toplanmışlardır. Sanıldığına göre, Çin demiryollarının uzunluğu 36 bin km.dir. 1965 yılında edinilen bilgiler, Çin karayollarının toplam uzunluğu-

nun 550 bin km. olduğunu gösteriyor. 1957 yılında yapılan bir inceleme, karayollarının 227 bin km.sinin kamyonların hareketine elverişli olduğunu ve ancak 94 bin km.sinin her türlü hava şartları altında ulaşıma açık tutulabildiğini belirtiyor. Kıta içi su yollarının uzunluğu da 150 bin km.dir ve bunun 40 bin km.si büyük gemilerin sefer yapmasına müsaittir.

Sivil havacılık genel idaresi tarafından 1966 yılında yayınlanan bir broşür, merkezi Pekin olmak üzere, 40 bin km.lik bir şebeke içinde 46 iç hava yolunun 70'i aşkın şehri birbirine bağladığını öne sürmektedir. Şanghay ve Kanton'da önemli yardımcı merkezler bulunduğu gibi, ayrıca 11 milletlerarası hava yolu bağlantısı da mevcuttur. Başlıca hava yollarında İngiliz yapısı Vickers Türbo-Prop uçakları ile, bunlara benzer, Sovyet yapısı ilyuşin - 18 uçakları çalışmaktadır. Pakistan Milletlerarası Hava Yolları ve Sovyet Hava Yolları, Pekin'e kadar uzamak üzere, Çin'e jet seferleri yapmaktadırlar. Ayrıca, 1 Haziran 1966'da imzalanan Çin - Fransız hava anlaşmasına göre, Air France'ın Şanghaya bir sefer açmasına izin verilmiştir. Çin sivil hava yollarında henüz jet uçakları kullanılmamaktadır.

* * *

Çin parası, Çin Halk Bankasının çıkardığı "Jen Min Pi" adı verilen bir paradır. Para birimi Yuan'dır. Bir Yuan, 10 Chiao'ya ve her Chiao 10 Fen'e bölünmüştür. Resmi kur üzerin-

den bir İngiliz lirasının karşılığı 6,9, bir Amerikan dolarının karşılığı da 2,46 Yuandır. Ancak, Çin uzmanlarının belirttiğine göre, meselâ 2,46 Yuan karşılığında bir dolar alabilmek hiçbir zaman mümkün olmaz. Zaten Yuan, değiştirilebilir bir para olmadığı gibi, yurt dışına çıkarılması veya yurda sokulması da yasaktır.

Halk Bankası, Çin'in bütün bankacılık sistemini meydana getirir. Para basmaya yetkili tek banka olduğu gibi, hükümet veya kooperatif teşebbüsleri için tek kredi kaynağı, hertürlü alışverişlerde ödeme merkezi ve denetim organı durumundadır. Halk Bankası; ulaştırma bankası, halk sigorta şirketi ve benzeri kuruluşları da kapsamak üzere, daha birçok özel konularla ilgili kuruluşların işlemeleri denetlemeye yetkilidir. Merkezi Pekin'de olan Halk Bankasının, bütün il merkezlerinde ve başlıca şehirlerde olduğu gibi, bütün Çin'de ve ayrıca Rangon, Singapur ve daha birçok yabancı şehirlerde şubeleri vardır.

Halk Yapı Bankası; kapital sağlanması, yapı araç ve gereçleri ile ilgili işleri yürütmek ve devletçe girişilen inşaat teşebbüslerine kısa vadeli krediler vermek gayesi ile kurulmuştur. Yine devlet yatırımlarını ve tarım kredilerini yönetmek gayesi ile, 1963 yılında Çin Tarım Bankası kurulmuştur. Bu arada yabancı şirketlerin Çin'de açtıkları banka hesaplarına faiz ödenmesi de kaldırılmıştır.

• • •

Bütün Çin'de ağırlık ve uzunluk ölçüleri ile ilgili standartlar değişik olmakla birlikte, resmî kullanış bakımından hükümet, metre ve kg. sistemini benimsemiştir.

KOMÜNİST PARTİSİ VE HÜKÜMET

Çin Halk Cumhuriyeti, aslında komünist partisi tarafından yönetilir. Yine de, diğer komünist ülkelerde olduğu gibi, kâğıt üzerinde bir "ANAYASA" vardır. 1954 yılında yürürlüğe giren Çin Anayasasına göre, Çin; "İşçilerle köylülerin birleşmesine dayanan ve işçi sınıfınca yönetilen bir halk demokrasisi devleti"dir. Ayrıca Çin'in, birçok milletlerden meydana gelen birlikçi bir devlet olduğu ve millî azınlık haklarının özellikle korunduğu belirtilmiştir. Anayasaya göre Cumhurbaşkanı, devletin başkanıdır. Merkezi hükümet, seçimle işbaşına gelen bir millî halk kongresi ile yürütme organı olan devlet konseyinden meydana gelir.

Cumhurbaşkanı dört yıllık bir süre için seçilir. Kıta Çininin mutlak hâkimi Mao Tse-Tung; 1959 yılına kadar Cumhurbaşkanlığını da elinde tutuyordu. 1959'da yerini Liu Shau-Shi'ye bıraktı. Cumhurbaşkanı, sadece kâğıt üzerinde geniş yetkilere sahiptir; yabancı ülkelerle münasebetlerinde Çin Halk Cumhuriyetini temsil eder. Yabancı elçileri kabul eder, yabancı ülkelere elçi gönderir, andlaşmaları onaylar, silâhlı kuvvetlerin başkomutanıdır,

millî savunma konseyinin toplantılarına başkanlık eder, yüksek devlet konferansını toplantıya çağırır. Ayrıca, gerekli gördüğü zaman devlet konseyini ve Başkanı denetlemek gibi bağımsız yetkilerini de kullanır. Diğer taraftan millî halk kongresini, devlet konseyinin sürekli komitesini dağıtamaz veya toplantılarını erteleyemez.

Liu Shao-Chi, meşhur "Kültür ihtilâli"nin başlamasından bir süre önce gözden düştü; Mao ile arası açıldı. İktidar kavgasını maskeleyen görünür sebep şu idi : Liu, "Devamlı devrim" görüşüne karşı çıkıyor, Mao tarafından revizyonist ve hattâ gerici olarak vasıflandırılan fikirler ortaya atıyor, rejimin yumuşatılmasını, Çin'in tüketim toplumuna doğru kaydırılmasını istiyordu. Mao, Çin'de komünizmi hakim kılmak için uzun yıllar birlikte mücadele ettiği Liu'ya karşı amansız bir mücadeleye girdi. Liu Chao Chi'nin bugün "Meçhul bir yerde!" gözaltında yaşadığı rivayet ediliyor. Buna rağmen, Maocuların eski Cumhurbaşkanına karşı hücumları hâlâ bitmemiştir. Hemen hergün, resmî ajans ve gazetelerde Liu'nun ihanetlerini anlatan yazılar çıkar.

Çin Anayasasına göre, 18 yaşına gelmiş kadın erkek her Çinli, seçmek ve seçilmek hakkına sahiptir. Fakat, komünist partisinin adaylarından başka birini seçmek mümkün olmadığından, her Çinlinin "parti" adaylarına oy vermek hürriyetinden! faydalandığını söylemek

daha gerçekçi bir ifade olur. Çin Anayasası, memleketteki bütün maden kaynaklarının, ormanların, akarsuların, işlenen ve işlenmemiş toprakların ve diğer bütün kaynakların mülkiyetinin devlete geçmiş olduğunu kesinlikle belirtmiştir. Denir ki; "yeni demokrasi döneminde devletin birinci görevi sanayii ve genellikle millî ekonomiyi geliştirmektir. Başka bir görevi de sınıf ayrılığını ortadan kaldırmak ve bunu en başta hükümetin çıkaracağı yönetmeliklerle sağlamaktır. Devlet, feodal toprak ağalarının ve bürokrat kapitalistlerin bütün siyasî haklarını ellerinden alır ve onlara (geçimlerini sağlamaları ve çalışma yolu ile hayatlarında reform yapmaları için) iş verir."

Anayasa, gerek millî ve gerekse mahallî kademelerde seçimlerin yapılmasını öngörür. Ancak, uygulamada bu hükmün hiçbir tesiri ve değeri yoktur. Çünkü Çin Komünist Partisi seçimleri daima elinde tutar, tek adaylı listelerin hazırlanması ile ilgili ön seçimleri de kendi denetimi altında yürütür. Çin Komünist Partisinin, "Suyun başını daima elinde tutmak" cümlesi ile özetlenebilecek siyasetini açıklayan yazıların birinde şöyle yazılmıştır : "Devlet, sınıf savaşının bir silâhıdır; bir sınıfın diğerini ezmek için kullandığı bir makinedir. Her devlet belli bir sınıfın diktatörlüğü demektir. Şu halde devlet var oldukça sınıfın üstüne çıkamaz ve bütün halkın malı olamaz!"

* * *

Çin Anayasa sisteminde devlet kudretinin en yüksek organı ve tek yasama otoritesi millî halk kongresidir. Anayasa, halk kongresinin dört yıllık bir süre için seçilmesini emreder. Ama, 1965 yılından beri seçim yapılmamıştır. Oturumlar arasındaki zamanlarda halk kongresinin görevlerini sürekli komite yürütür. Bu komite bir başkan, 18 başkan yardımcısı, bir genel sekreter ve 96 üyeden kuruludur.

Bugün millî halk kongresinde, nisbi temsil esasına göre seçilmiş 3040 milletvekili mevcuttur. Halk kongresi; illerde, özerk bölgelerde iki dereceli seçimle, silâhlı kuvvetlerde ve yurt dışındaki Çinli toplumlarla Pekin ve Şanghay'da tek dereceli seçimle meydana gelir. 1963 de değiştirilen seçim kanununa göre, iller ve muhtar bölgeler her 400 bin kişi için bir milletvekili seçerler; yalnız, her ilden en az üç milletvekili çıkması öngörülmüştür. Doğrudan doğruya merkezi hükümete bağlı şehirler, sanayi merkezleri ve nüfusu 200 - 300 bin arasında olan sanayi bölgeleri her 50 bin kişi için bir milletvekili seçerler. Millî azınlıklar 300, silâhlı kuvvetler 120 ve yurt dışındaki Çinliler en çok 30 milletvekili seçebilirler.

KOMÜNİST PARTİSİ

Anayasa ile düzenlenen resmî hükümet yapısında komünist partisinin devlet içindeki hâkimiyetini gösteren hiçbir belirti yoktur. Ama,

gerek merkez yürütme organlarında, gerekse genel olarak yönetimde bütün kilit görevler Çin Komünist Partisi yetkililerinin elinde bulunmaktadır. Hükümetin ve idari yapının her kademesinde bu kademelerin karşılığı olan bir parti teşkilâtı vardır ve bu teşkilât, liderlik ve rehberlik görevi yapmakta, politikaları geliştirmekte, yönetim ve yürütme organlarının çalışmalarını denetim altında tutmaktadır. Çin Komünist Partisi aynı zamanda, halk kitleleri ile başlıca bağlantılarını meydana getiren çeşitli teşkilâtları da kontrol edip yönetmektedir. Bunlar arasında, bellibaşlı olarak, Çin Genç Komünistler Birliği, bütün Çin Sendikalar Federasyonu, bütün Çin Kadınlar Federasyonu ve bütün Çin Öğrenci Federasyonu'nu saymak mümkündür. Partinin resmi yayın organı olan People'e Daily gazetesi, 14 Temmuz 1964 tarihli sayısında, iktidar üzerindeki hakimiyeti haklı göstermek için şunları yazıyor; "Proleterya diktatörlüğü var olduğu sürece, proleteryanın biricik öncüsü komünist partisi de var olacaktır. Komünist partisi proleteryanın en yüksek teşkilâtlanma biçimidir".

Tahmin edildiğine göre, Çin Komünist Partisinin üye sayısı 17 milyondur ve bu miktar, mevcut nüfusun ancak 1/40'ı kadardır.

Partinin temel ünitesi, fabrikalarda, sanayi teşebbüslerinde, bürolarda, ordu birliklerinde ve sokaklardaki parti kollarıdır. Bu kolların üzerinde, kademeli olarak; illere, muhtar böl-

gelere ve mahalli kesimlere göre kurulmuş parti kongreleri ve komiteleri mevcuttur. En tepede millî parti kongresi ve Çin komünist partisi merkez komitesi bulunur. Millî parti kongresi beş yıllık bir süre için seçilir ve teorik olarak, komünist partisinin kuruluşunu ve siyasetini kontrol etmeye yetkilidir. Oturumlar arasındaki süre içinde parti işlerini tam yetki ile yürütmek üzere, parti kongresi bir merkez komitesi seçer. Merkez komitesi, 170 asil ve 100 yedek üyeden meydana gelmiştir. Merkez komitesi de, kongre gibi, 5 yıllık bir süre için seçilir komite; Çin Komünist Partisi başkanını, başkan yardımcısını, bir polit büro, bir genel sekreter ve bir merkez sekreteryasını seçer. Merkez komitesinin çok seyrek toplandığı gerekçesi ile, parti işlerinin yönetimi daha küçük üç organın sorumluluğuna bırakılmıştır : Polit Büro, Polit Büronun sürekli komitesi ve bunun sekreteryası. Polit büronun sürekli komitesi, en yüksek iktidar ve yetkinin toplandığı, organdır. Komitenin en kudretli üyesi ve bütün Çin'in bir numaralı adamı, herkesçe bilindiği gibi Mao Tse-Tung'dur. Öteki liderlerin sırası zaman içinde sık sık değişmiştir. Başlangıçta, 1959 yılında Cumhurbaşkanlığına getirilen Liu Shao-Chi'nin yıldızı bir hayli parlak görünmüştü. Ancak Liu, Kültür ihtilâlinden kısa bir süre önce, "Revizyonist, burjuva ve kapitalist uşağı olmakla suçlandı ve tasfiye edildi. Şimdiki durumunu kimse bilmiyor; yaşayıp yaşamadığı da belli değildir. Daha sonra, 1965 yılında, "Halk Hürriyet

Savaşı" adındaki kitabı ile tanınan Lin Piao, Çin'in iki numaralı adamı oldu. Ateşli bir savaş taraftarı olan Lin Piao, Savunma Bakanlığına getirildi ve Başkan Mao tarafından resmen "Halef" ilân edildi. Öyle olduki, Lin Piao'nun Mao'nun yerini alması beklenmeğe başlandı. Ayrı bir bölümde anlatacağımız ünlü "Kültür ihtilâli" Mao'nun emir ve isteği ile" ama Lin Piao'nun önderliğinde gelişti ve neticede, bizzat Lin Piao'nun başını yedi. Çin'in şimdiki ikinci adamı, Devlet Konseyi Başkanı ve Başbakan Chou En-Lai'dir.

Çin Komünist Partisi hem hükümet mekanizması içinde hem de ona paralel olarak iş görür. Bundan ötürü, parti merkez komitesine, "Büro" adı verilen birçok daireler ve özel organlar bağlanmıştır. Bunların en önemlileri; Organizasyon Dairesi, Sosyal İşler Dairesi, Birleşik Cephe Çalışma Dairesi, propaganda dairesi ve yönetim bürosudur.

Çin komünist partisinin tüzüğüne göre, parti; "Marksizm - Leninizmi eylemlerine rehber olarak almakta ve Marksizm - Leninizmin evrensel gerçeklerini eylemleri ile birleştirmek ülküsüne bağlı bulunmaktadır" ancak diğer taraftan Çin Komünist Partisi, Başkan Mao'nun, Marksizm - Leninizme yeni ilâveler yaptığını ve ihtilâlin iki aşamasını (yani Demokratik Devrim ve Sosyalist devrimi) yeni bir biçimde yorumladığını öne sürmektedir.

* * *

Çin Komünistleri iktidara geldikten sonra, dünyanın hemen her yerinde uygulanan "Birleşik Cephe" taktiğini, halkı iyice sindirmek ve komünizmi yerleştirmek için yeni bir şekilde denemişlerdir. Bilindiği gibi, 1917 ihtilâlinden sonra Sovyetler Birliği böyle bir yola girmemiş, komünist partisinden başka hiçbir partinin kurulması ve çalışmasına izin vermemişti. Çin komünistleri de hiç şüphesiz aynı şeyi yapabilirlerdi. Fakat, baskı ve kontrol imkânlarının artmasına yarayacağını düşünerek, demokratik adını verdikleri 8 partinin, gayet tabii sadece ismen, varlıklarını sürdürmesine müsaade ettiler. Adı geçen "Demokratik" partiler, önem sırasına göre, şöylece sıralanabilir :

1. Çin Demokratik Birliği (rejimin komünist olmayan destekçilerinin başlıca toplanma yeri) ;

2. Koumintang Devrimci Komitesi (Eski Koumintang mensuplarından bazılarını ve taraflarlarını kapsar) ;

3. Çin Demokratik Milli Yapı İşçileri Derneği ;

4. Çin Demokrasiyi Geliştirme Derneği ;

5. Çin Köylüler ve İşçiler Demokrat Partisi ;

6. Çin Chin Kung Tang Partisi (Denizaşırı ülkelerdeki Çinlileri bir araya toplamaktadır)

7. Chiu San Derneği ;

8. Taiwan Demokratik Bağımsız hükümet Birliği (Formozada taraf değiştirenleri kendine çekmek için kurulmuştur)

Komünistler iktidara geldikten sonra, demokratik partilerin yani üye kaydetmelerine bir süre izin verilmemiştir. Daha sonra, partilerden her birine üye toplamaları için belli sosyal gruplar ayrılmıştır. Aslında, adı geçen partilerin üyeleri, komünist partisi üyeliğine alınacak nitelikte görülmemekle birlikte, komünistlerle işbirliği yapmak isteğini gösteren kimselerdir.

Sekiz Demokratik parti ile beraber, Çin Komünist Partisi, kitle teşkilâtları, millî azınlıklar, yurt dışındaki Çinliler ve partisiz "Demokratlar", "Halk Demokratik Cephesini" meydana getirmektedirler. Sözü geçen cephe, Çin Halk Politik Danışma Konferansı (CPPCC) adı altında kurulmuştur. CPPCC, ilk toplantısını 1949 Eylülünde Pekin'de yaptı. Ama daha önce, bütün görüşmeler sırasında üstünlük kuran Çin Komünist partisi, tespit ettiği kimselerin cephe teşkilâtlarının temsilcileri olarak toplantıya katılmalarını sağlamıştı. Bu toplantının sonunda CPPCC, Çin Halk Cumhuriyetini ilân etmiş, ayrıca yeni merkezi hükümeti seçmiş, çeşitli devlet organlarının yetkilerini ve birbirlerine göre üstünlük derecelerini belirlemiş, bir çeşit geçici anayasa niteliğinde olmak üzere "Ortak programı" benimsemiştir. 1954 yılına kadar geçici millî halk kongresinin ku-

rulmasından sonra, "Bir devlet iktidar organı" hüviyetini kaybeden CPPCC, Birleşik Cephenin odak noktası olarak varlığını sürdürmüştür. Bugün sadece bir danışma organı niteliğindedir ve politik, ekonomik problemleri tartışıp, sözde gerekli teklifleri getirmekle görevli sayılmaktadır.

CPPCC'nin Başkanı Chou En-Lai'dir. Mao Tse-Tung da fahri başkan durumundadır. Görünüşte CPPCC' çeşitli düşüncelerin ve halk tabakalarının geniş ölçüde temsil edildiği bir kurul gibi ise de, gerçek kuvveti Çin Komünist Partisinin iç ve dış siyasetini desteklemekten öteye asla ulaşamaz.

Birleşik Cephe taktiği içinde komünist partisi ile işbirliği tuzağına düşmek, demokratik partilerin, komünist olmayan teşkilâtların ve işbirliğine katılan diğer kuruluşların birer politik bütün olarak varlıklarını sona erdirmiştir. Politik birleştirme müddetinin birinci aşamasını başarı ile bitiren Çin Komünist Partisi, eski ortaklarını tesirsiz bir duruma getirmekte hiç gecikmemiş ve çok kısa bir zaman sonra bunların hepsi tam bir bağımsızlık içine düşmüşlerdir. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesinden Birleşik Cephe Çalışma Dairesi Müdür Yardımcısı Chang Chi-Yi, 6 Mart 1959'da şöyle demişti : "Politik yönden Çin komünist Partisi ile Demokratik partiler arasındaki ilişki ancak liderle yönettikleri arasındaki ilişki biçimindedir. Ama yine de liderle yönetilenler ara-

sında karşılıklı bir denetim fonksiyonu vardır ki; bizim sosyalist demokrasi dediğimiz işte budur. Bu denetimin gayesi de, parti liderliğinin ve proleterya diktatörlüğünün güçlenmesinden başka bir şey değildir".

Demokratik partiler, silâhlı kuvvetler, sendikalar, köylüler ve Dışişleri Bakanlığı mensuplarından üye kaydedemezler. Gerçekte Birleşik Cepheye katılanlar; inançlarda, davranışlarda ve eylemlerde uygunluk sağlanmasına ve böylece komünist rejimin yerleşmesine hizmet etmekle vazifelidirler. CPPCC, Sosyalist öğretim ve millî azınlıklara yeniden biçim verilmesi (!) çalışmalarına faal bir şekilde katıldığı gibi, ayrıca her kademedeki devlet organlarına kanunların ve programların duyurulması bakımından yardımcı olmaktadır. Demokratik partilerin bazı üyeleri, aynı zamanda komünist partisinin de üyeleridir. Çin komünist partisi, Birleşik Cephe Teşkilâtındaki ortaklarının aracılığı ile halk içine sızabilmekte ve yarı baskı yarı inandırma yolu ile, komünist rejime destek olunmasını sağlayabilmektedir.

ÇİN ORDUSU

Çin, kır gerillası hareketinin bazı özelliklerini bugün de taşıyan silâhlı kuvvetlerini geliştirmek, çağımızın şartlarına uygun profesyonel bir savaş gücü durumuna getirmek için büyük bir çaba harcamıştır. Bir yandan nük-

leer silâh gücünü kazanmağa çalışan Çinli liderler, diğer taraftan klasik silâhlı kuvvetlerini de daima muhtemel bir savaş için hazır tutmuşlardır. Gayet fakir bir ülke olan Çin, brüt millî gelirinin % 10'nu savunma için ayırmıştır.

Çin'de mecburi askerlik hizmeti 1955 yılında benimsenmiş ve 18 ile 40 yaşları arasındaki bütün erkekler askerlik yapmakla yükümlü tutulmuşlardır. Uygulamada askere alma işlemi seçme yolu ile yapılmaktadır. Çin, kara, deniz ve hava kuvvetleri "Halk Kurtuluş Ordusu" adı ile bir komuta altında toplanmıştır. Genelkurmay Başkanının komutanlık ettiği Halk Kurtuluş Ordusunda bir genel Eğitim Dairesi, bir Genel Lojistik Dairesi, bir Genel Politik Daire, bir Genel Geri Hizmetler Dairesi ile; Deniz ve hava kuvvetleri için özel komutanlıklar bulunur.

* * *

Çin kara kuvvetleri 2,5 milyon kişilik savaş birliklerinden meydana gelmiştir ve dünyanın en kalabalık ordusudur. Kuruluşunda 115 tümen vardır. Bunların en az üç tanesi zırhlı tümen, bir hava indirme tümeni, biri de politik tümendir. Kuzey-Doğu Çin'de Kore sınırı yakınına 50 kadar tümen yerleştirilmiştir. Ayrıca, Güney-Doğu Çin'de Formoza'ya karşı büyük yığınaklar yapılmıştır. Bunların dışında pekçok sayıda yedekler, halk güvenlik kuvvetleri, bütün kırlık bölgelerde ve şehirlerde işgören halk milisi de kara kuvvetlerini desteklemektedir.

Çin deniz kuvvetlerinin mevcudu 136 bin subay ve erdir. Bu sayı 15 bin kişilik Deniz-Hava kuvvetlerini ve 34 bin kişilik deniz piyadelerini de kapsamaktadır. Deniz kuvvetlerinin operasyonel gücünü 832 gemi meydana getirmektedir. Bu gemilerden 30'u denizaltı avcısı, 30'u denizaltı, 12 si refakat fırkateyni, 4'ü refakat destroyeri, 4'ü destroyer, 40'ı mayın tarayıcısı, 24'ü devriye gemileri, 150'si motör torpidot, 70,i motör ganbot ve ırmak ganbotu, 50'-si yardımcı gemi ve geri kalanı çeşitli tiplerde teknelerdir.

Çin'in iki balistik füze denizaltısı vardır. Füzeler, denizaltıdaki dikeytüpler içinde taşınmaktadır ve her ne kadar bunların menzilleri ayrıntılı olarak açıklanmamışsa da, füzeleri taşıyan 2350 tonluk gemilerin su üstü hareket menzilleri 22700 mildir ve 86'şer kişilik personeli bulunmaktadır.

Çin'in deniz gücü belli başlı olarak kuzey ve orta Çin'de toplanmıştır. Kuzey Çin'de en önemli deniz üssü Portartür'dür. Ayrıca Talien, Şanghay, Taku, Foochow ve Amoy'da tersaneler vardır. Çin Hava Kuvvetlerinde çalışan personel sayısı, 1964 yılı rakamlarına göre, 100 bin subay ve erdir; bunların 10 bini pilottur. Hava kuvvetlerindeki uçak sayısının, deniz uçakları da dahil, 2000 - 2300 kadar olduğu sanılmaktadır. Bunlar 40 - 50 jet av alayı, 20 - 25 taktik bombardıman alayı, ayrıca ulaştırma, helikopter ve keşif birlikleri halinde teşkilât-

lanmıştır. Her alay üç filodan kuruludur ve üç alay bir hava tümenini meydana getirmektedir.

Çin Devlet konseyinin 24 Mayıs 1965 günü açıklanan bir kararı ile rütbeler kaldırılmış ve silâhlı kuvvetler, Çin Kızıl ordusunun kuruluşundan 1955 yılına kadar yürürlükte kalan sisteme dönmüştür. O tarihten itibaren Çin subayları, birliklerinin komutanları olarak bilinmekte; fakat general, albay, yüzbaşı vs. gibi rütbelerle anılmamaktadırlar. Aynı karara göre rütbe işaretleri de kaldırılmış, subayları, erlerden ayırmak imkânı artık kalmamıştır. Kara ve hava kuvvetleri hâki, deniz kuvvetleri de gri üniforma giymektedir. Rütbelerin kaldırılması kararı, Çinlilerin Sovyet etkisinden kurtulması bakımından yeni bir gelişme sayılmıştır. Çünkü hem üniformalar, hem de rütbe işaretleri Sovyet örneğine göre düzenlenmiştir.

Çin Komünist Partisinin temel ilkesi, silâhlı kuvvetlerin tam kontrolunun daima elde tutulmasıdır. Bu sebepledir ki; silâhlı kuvvetlerin bütün kademelerinde politik öğrenim mecburiyeti konmuştur. Ordu içindeki politik öğrenimi yürütmek görevi, Halk Kurtuluş Ordusu Genel Politika Dairesine verilmiştir. Bu daire, kara kuvvetlerinde bölük kademesinde, deniz ve hava kuvvetlerinde de bunların karşılığı olan kademelerde parti komiteleri ve politik komiserler teşkilâtı korur. Bütün önemli askerî konuların parti komitesinde tartışılması ve karara bağlanması mecburiyeti vardır.

13 Ocak 1966 tarihli bir yeni Çin haberler ajansı raporunda öne sürüldüğüne göre; yüzbinlerce asker 1965 yılında parti üyeliğine alınmıştır. Bunların bir çoğu daha önce genç komünistler birliği üyesi olan ve politik yönden güvenilir olduklarını ispatlayan kimselerdir. Bugün her bölükte ve mangada komünist partisi üyelerinin meydana getirdiği bir çekirdek vardır; bunlar, partiye üye yazma çalışmaları yapmakta, Mao Tse - Tung'un düşüncelerini arkadaşları arasında yaymaktadırlar. Parti üyeliğine alınacaklar dikkatli bir incelemeden sonra seçilmekte ve geçmişleri, öğrenim ve üretim sicilleri gözden geçirilmektedir.

Subaylar ve erler, Mao'nun eserlerini okuyarak, "Ruhsal davranışlarını" değiştirmeye durmadan zorlanmaktadırlar.

Halk Kurtuluş ordusunun askerlik dışı görevlerinin en önemli taraflarından biri de, üretim ve yapım işlerini askerlik hizmeti ile bir arada yürütmeğe zorlanmalarıdır. Komünist Çin'de, silâhlı kuvvetlerden ayrı olarak, Milis kuvvetlerinden meydana gelen başka bir ordu daha vardır. Resmî rakamlara göre milis kuvvetlerinin insan gücü 100 milyon kişidir. Ancak, Çin dışından yapılan tahminler bunların gerçek sayısının 12 - 20 milyon arasında değiştiğini göstermektedir.

Milis kuvvetlerinin kuruluşunu yorumlayan komünist partisinin resmî yayın organı People's Daily gazetesi; çoğunlukla köylüler-

den, işçilerden ve devrimci aydınlardan meydana gelen milislerin, "üstün bir devrimci nitelik" taşıdıklarını belirtmiştir. Yine aynı gazetenin yazdığına göre, milis teşkilâtları bütün ülkeye yayılmış olduğundan; "toprak ağalarının, zengin köylülerin ve kötü kişilerin girişecekleri devrime karşı hareketler milislerin gözünden kaçmayacaktır. Böylelikle, rejimi benimsemeyenler tesirli bir kontrol altında tutulacaklar ve çalıştırma yolu ile yepyeni varlıklara dönüştürüleceklerdir.

Bütün kademelerdeki milisler, ilgili Çin Komünist Partisi teşkilâtının doğrudan doğruya kontrolü altında iş görürler. Kasabalardan büyük yerlerdeki milisler, ordu birliklerinin komutanlarına bağlıdırlar. Çin komünist Partisi her kasabada bir milis birliği kurar ve bu birliğin başında bir lider, bir de politik komiser bulundurur. Kasabalardan daha küçük yerlerde milis taburları, bölükleri ve takımları teşkil edilmiştir.

Çin komünist partisi, en alt kademelere kadar baskısını sürdürmek gayesi ile birçok güvenlik organları daha kurmuştur. Bütün bu baskı sisteminin başında kamu güvenliği bakanlığı vardır. Bakanlık; il, muhtar bölge, ilçe ve belediyelerdeki bütün kamu güvenliği dairelerine emir verir.

ÇİN KÜLTÜR İHTİLÂLİ

Çin konusunda en ziyade merak edilen mesele, 3 - 5 yıl öncesinin en çok münakaşa edilen bahsi, Çin kültür ihtilâlidir. İhtilâlin Çince karşılığı, "Wen-Hua-Dage-Ming"tir. ve tam tercümesi "Büyük uygarlık ihtilâli" mânâsına gelir. Kültür ihtilâlinin nasıl ve niçin yapıldığı hususunda değişik görüşler ortaya atılmıştır. Çin konuları ile ilgilenenler, kültür ihtilâlinin sebepleri, hedefi ve sonuçları hakkında henüz ortak bir görüşe varamamışlardır. Başkan Mao'ya göre kültür ihtilâli, "Silâhsız düşmanları yok etmek" için yapılmıştır. Başbakan Çu En Lai de kültür ihtilâlini, "Burjuvaziye ait fikirleri, kültürü, Örf ve adeti ve alışkanlıkları değiştirerek komünistliğe yol açma çabası" olarak tarif etmektedir.

Çin'deki diğer bütün hareketler gibi, kültür ihtilâli de gerçekte Mao tarafından yönetilmiş ve hazırlanmış olan bir harekettir. Kültür sıfatını taşımasına aldanmamak, daha başlangıçtan itibaren esas vasfının politik olduğunu unutmamak gerekir. Aslında kültür ihtilâli yukarıdan yönetilen bir darbedir. 1966 yılında ilân edilip başlatılmasına rağmen, kültür ihtilâlinin ilk belirtileri daha önce farkedilmişti. 1960 yılında, parti içinde ve dışında Mao'nun görüşlerini fazla doğmatik bulup karşı çıkanlar olmuştu. Sovyetler Birliğinde Hruşçov'un, iktidara geçtikten sonra, Stalin'i açıkca kına-

ması ve rejimi yumuşatır görünmesi Çin Komünist Partisi ileri gelenlerinden bazılarına ilham ve cesaret vermişti. Rejimin tek dayanağı olan partinin bölünmesi ve bilhassa Devlet Başkanı Liu Şao Çi ile Pekin Belediye Başkanı Peng Çen'in muhalefete geçmesi, Mao'yu son derece endişelendirmişti. Bu endişeyi paylaşanların başında Mao'nun yakın arkadaşı ve Savunma Bakanı Lin Piao da bulunuyordu. Lin, broşürler ve makaleler yayınlayarak Çin'li revizyonistlere çattı ve orduda bu görüşte olanları tasfiye etti. Diğer taraftan parti içinde kesin bir disiplin kurmağa çalıştı. Önce Pekin operasında oynanan eski ve klasik eserleri yasakladı. Sadece devrimci eserlerin temsil edilmesini emretti. Yazarlara, sanatçılara, aydınlara kendi çizgisini kabul ettirdi. Bu arada pekçok genç aydını köy ve fabrikalara sürdü. Öteyandan Çin'de (Sovyet modeli bir tüketim toplumu) kurulmasını isteyenlere mücadele açtı. Liu Şao Şi gibi güçlü sanılan bir lider böylece tasfiye edildi.

Başlangıçta kültür ve sanat alanında bir reform olarak ortaya atılan kültür ihtilâli fikri, partideki tasfiyeler ve ordudaki hareketlerle siyasî bir renge bürünüverdi. 1965 yılında, Çin komünist partisi Merkez komitesinin kültür ihtilâlini başlatma kararından hemen sonra, üniversitelerde, okullarda ve bütün gençlik kesimlerinde "Kızıl muhafızlar" adı ile tanınan militan gruplar kuruldu. Lin Piao, bunların or-

taya çıkmasında büyük rol oynadı. Parti hiyerarşisinde birdenbire tepelere çıkan Çen Po-Ta da bu çetecilerin başına geçti. Pekin'in Tien An Men meydanında kızıl muhafızların düzenlediği büyük bir gösteride Mao, Kültür ihtilâli hareketini desteklediğini resmen ilân etti; onun sembolü olan Pazubendi bizzat koluna geçirdi.

1967 - 68, Kızıl Çin yönünden pek kötü geçen iki yıl olmuştur. Hele kanton ve Şanghay'da kızıl muhafızların sebebiyet verdiği şiddet nerdeyse bir iç savaşa dönüşecekti. Gençler üniversiteleri, kütüphaneleri, müzeleri basıp eski ne varsa yakıp yıkıyorlar; ibadet yerlerini ateşe veriyorlar, müslümanları alenen domuz eti yemeğe zorluyorlar, mağazaları işgal edip halk adına yöneteceklerini ilân ediyorlar, bütün ülkeyi dolaşıp köylüleri ve işçileri rahatsız etmeyi devrimcilik sanıyorlardı.

Kızıl Muhafızların başlıca dört hedefi vardı :

1. Eski kültür,
2. Eski düşünce tarzı,
3. Eski âdetler,
4. Eski alışkanlıklar.

Kısaca dört eskiler denen bu düşünce tarzlarına karşı kızıl muhafızların tutumu son derece basit olmuştur. Bunları nerede olursa olsun bulmak ve hepsini en ilkel, en sert bir şekilde yok etmek!

Kültür ihtilâlinin şiddetli bir kasırga gibi her tarafı yakıp yıktığı bir dönemde, Jürgen Dennert, gördüklerinin bir bölümünü şöyle anlatır : (Tercümanım Lo, beni Pekin'de, uyuyan Buda heykeline götürdü. Dünya tarafından değeri biçilemeyen tarihî heykel, kızıl muhafızlar tarafından parçalanmıştı. Heykellerin üstünde ve duvarlarda, kızıl muhafızlar tarafından asılmış bezlerde şu satırlar okunuyordu : "Eski dünyaya lanet olsun" "Maziyi hatırlatan herşeye lânet olsun" "Feodalizmi ve burjuvazizmi hatırlatan herşeyi tahrip edin!"

Şehrin caddelerinde kamyonları doldurmuş bir şekilde dolaşan gençler, ihtilâl şarkıları söylüyorlardı. Hoparlörlü bir arabadan yükselen kalın bir ses, duvarlarda asılı duran sloganları tekrarlıyordu. Şehirde herşey değişmişti. Sokakların isimleri, mağazaların tabelaları. Meselâ, "altın sükûnet" caddesine "anti - emperyalizm caddesi" adı verilmişti. Sonra, 8 - 10 yaşlarındaki çocuklardan meydana gelmiş bir nümayişçi grubunu gördüm. Ellerinde kızıl bayraklar, avazları çıktığı kadar maziye lânet ediyorlardı. Bir ara, içlerine yaşlı bir kadın girdi. Mini mini çocuklar, nefretle onu iteleyip kakaladılar. Yaşlı kadın yere düştü. Üstüne basa basa geçip gittiler. Hayretten donup kaldım. Üstelik olayın cereyan ettiği yerde bir polis memuru da vardı. O da görmüştü. Yaşlı kadına yapılanı. Fakat görmezlikten geldi. Daha sonra, ellerinde Mao'nun fikirleri yazılı döviz-

lerle şehri bir ucundan diğer ucuna kadar arşınlayan kalabalıklar, her fırsatta öfkelerini kusmaktan çekinmemişlerdi. Bir ara ellerine İngiliz bayrağı geçti. Vahşi yerliler gibi çılgın hareketlerle parçaladılar bayrağı. O sırada yaşlı bir çifti ellerinden bağlayarak bir mağazaya kapadılar. Tesadüfen orada kurulan bir halk mahkemesine şahid oldum. 50 kadar kızıl muhafızın bulunduğu dükkâna getirilen yaşlı çiftin başlarına bir bez geçirildi. Bezin üstündeki yazıyı tercümanım şöyle tercüme etti, bana :

"Biz halkımızı soyan kapitalistleriz" sonradan tercümanımdan öğrendim ki; bu yaşlı çiftin suçları, devletin elkoyduğu fabrikalarına karşılık kendilerine ödenen parayı almakmış! Ertesi gün, tercümanımın Beatlesvari saçlarını çok kısa kesmiş olduğunu görünce sebebini sordum. "Uzun saç batı tesirinin işaretidir" cevabını verdi. Temiz yeni pantalonunun yerine eski, yamalı bir pantalon giymişti. "Fakir olmak böyle bir ortamda çok daha güven verici idi."

BİR GAZETECİNİN ANLATTIKLARI

Drrha Dhe - Bha, Arap asıllı bir gazetecidir. 1968 yılında Çin'e gitmiş, gördüklerini yazmıştı. "Kızıl Çin'de Neler gördüm" adını taşıyan ve Dünya gazetesinde de yayınlanan bu röportajın "Kültür ihtilâli ile ilgili bazı bölüm-

lerini alıyoruz : 'Trenler bütün Çin'e kızıl muhafızlar taşıyorlar. Mao Tse - Tung'un düşüncelerini yaymak için Kızıl bayrağı taşıyan işte bu genç kızıl muhafızlar. Kanton'un kızıl meydanında kızıl muhafızlarla kalabalık bir insan topluluğunun bekleştiğini görünce, yanımdaki rehberlere sebebini sordum. Ülkeye ihanet eden hainlerin halk önünde yargılanması için toplanıldığını söylediler. Kalabalığa yaklaştık. Kızıl muhafızlar, Kanton komünist parti üyelerinden bazılarını yaylım ateşine tutmakta idiler. Meydanın ortasında, kızıl Çin kültür devrimine karşı geldikleri iddia edilen 15 kişi açık havada yargılanıyordu. Kanton şehrinde adım başında irili ufaklı yüzden fazla meydan vardır. Kızıl muhafızlar, komünist parti üyelerinin bazılarını kapitalist yola sapmakla suçlamakta, her fırsatta devrim aleyhtarları diye halka bildirmekte, çeşitli dergiler ve duvar gazetelerinde çıkan yazılarla yere batırmaktadırlar. Kızıl muhafızların başlıca görevleri, bütün Çin'de büyük liderleri Mao Tse - Tung'un düşmanları ve vatan hainlerini yok etmek için büyük bir toplum hareketine girişmek ve düşmanlarını gözden düşürerek sahneden silmektir. Çin'deki çılgınlık ve bunun yarattığı kaos, artık son safhasını bulmuştur. Her geçen gün halk, biraz daha çıldırmaktadır. Başkentin genç kızıl muhafızları, sınıflarını terkedip sokağa fırlamış, Pekin'den ülkenin başka taraflarına dağılmışlardır. Mao'nun arzularına uyarak bir devrim

denemesine girişmişler ve dünyayı tanımak, fırtınalara karşı koymak için yürüyerek yola çıkmışlardır. Rehberim "Mr. Drrha" dedi, "böylelikle çelik yapılı cesur kızıl muhafızlarımız, çetin günler için hazırlanmış oldular" Kanton, Wuhan, Şanghay ve Pekin'de, büyük meydanlar, parklar ve geniş caddelerde, yüzbinlerce kızıl muhafızın toplandığına şahit oldum. Komünist partisinin bazı üyeleri ve idareciler, halk düşmanı ve kapitalist uşağı olmakla suçlandırılıyor, sevgili lider Mao Tse Tung'a ihanet ettikleri söylenerek halka ilân ediliyordu. Bu tüyler ürpertici sahnelere yüzbinlerce Çinli katılıyor; kızıl muhafızlar, seslerini duyurabilmek için mikrofondan faydalanıyorlar ve şehir kulakları tırmalayan korkunç bir gürültüye boğuluyordu.

Kızıl muhafızlar, tarih ve antika ile ilgili ellerine ne geçerse tahrip ediyorlar. "Liderimiz Mao, eski küflenmiş Çin'i yıkıyoruz; yeni modern bir Çin kuracağız" dediği için, kızıl muhafızlar, geçmişle olan bütün kültür, tarih bağlarını koparıyor, Çin tarih ve medeniyetini ayaklar altında çiğniyorlar. Bütün eski Çin sanat pagodlarını, tapınaklarını yıkıyorlar. Rehberlerimden biri şöyle dedi : "Mr. Drrha, bizim tapınağa, Pagod'a, sanat eserlerine ne ihtiyacımız var? Biz, fabrika endüstri istiyoruz. Bütün kültür hareketimiz yüce lider Mao Tse - Tung'un yardımı ve kızıl kitaptaki düşünceleri ile Çin Halk Cumhuriyetinin birkaç yıla kadar

bütün dünyaya hâkim olacağına ve bilgisini öğreteceğine yürekten inanıyoruz."

Pekin'in merkezindeki büyük meydanda, yüzbinlerce kişi önemli bir toplantıda hazır bulunmak için bekliyorlardı. Kızıl muhafızlar, Pekin Belediye Meclisinin eski üyelerini devrim aleyhtarı, gerici revizyonistler diye suçluyarak halk önünde yargılıyorlardı. Suçluların başlarına kırmızı renkte kocaman panolar yerleştirmişler, panoların üstünde ise "ben hem vatanıma, hem milletime, hem de sevgili liderimiz Mao Tse - Tung'a ihanet eden bir alçağım" sözlerini yazmışlardı. Kızıl muhafızlar iki gün süre ile, bu panoları suçladıkları parti üyelerine taşıtıyorlar, ayrıca durmadan panoda yazılan sözleri, yüksek sesle tekrarlamaya zorluyorlardı. Bu, halk önündeki mahkemede yargılananların sayısı yüzü aşmakta idi. Meydana biriken halk, kızıl muhafızların bir işareti üzerine, tutuklulara yaklaşarak yüzlerine tükürmeye ve sövüp saymaya başladılar.... Eski medeniyet ve kültürleri ile haklı olarak iftihar eden Çin'de bu gördüklerim gerçekten yüz kızartıcı olaylardı. Hele sanat müzesinin ateşe verilmesi bütün dünya aydınlarında şok tesiri yapmıştır. 25 Ağustos 1967 tarihli yeni Çin haberler ajansının bülteninde, korkunç tahrip edici yangından sonra, şu sözler dikkati çekiyordu : (Yıkıp mahvettiğimiz birkaç heykel değil, bütün eski köhnemiş dünya.)

Kızıl melek rehberlerim, kızıl muhafızların kesin olarak tahrip ettikleri yerleri bir bir göstermekten büyük zevk duyuyorlardı. Tibet Buda'larının zümrüt, yeşim taşı, altın, irili ufaklı heykelleri, Buda dininin diğer ilâhlarının büstleri, taştan kaplanlar, kısaca, eski Çin medeniyetinin yıllar boyunca biriktirdiği paha biçilemeyen san'at eserleri ayaklar altına alınıyordu. Kızıl muhafızlar, özellikle Çin'deki tapınakları ve eski Çin dinastisinin mezarlarını yıkıp yakıyor, böylelikle aralarındaki ilgiyi kökünden koparmaya çalışıyorlardı. Yabancı ülkelerden imparatorlara hediye edilen ve onların da büyük bir titizlikle biriktirdikleri yabancı san'at eserleri de ya yakılıyor, ya çiğneniyordu. Bütün Çin, gençliğin yağmacılık hareketine sahne olmuştur. Pekin'deki yazlık sarayda yüzbinlerce değerli tablo, yeşimden heykel ve büst kırılıp tahrip edilmiştir. Bu san'at eserlerinin yerine Mao'nun resimleri yerleştirilmiş, böylece bütün ülkeyi bir yağmacılık havası kaplamıştır. Kızıl muhafızlar, dört bir tarafa şöyle ilânlar asmakta idiler : (Uzun zamandır sahnede yalnız kendileri bulunan yumurta kafalı burjuva liderleri, korkuya kapılıp defolsunlar. İşçilerin, askerlerin, köylülerin iktidarı ele geçirecekleri tarihi akım önlenemez!)

Çin'de uçakla seyahat eden yolcuların, diledikleri gibi dergi okumaya, yanlarındaki kimselerle sohbet etmeye veya muazzam Çin topraklarının görünüşüne kuşbakışı bakmaya hak-

ları yoktur. Uçak personeli, yolculuk süresince, Mao Tse - Tung'un düşüncelerini aşılamak için uçağı derhal bir dershaneye çevirirler. Her yolcuya, hemen bir (kızıl kitap) tutuşturulur; elbisesine Mao arması iliştirilir. Yolcu hangi milletten olursa olsun, Mao'nun kızıl kitabı çeşitli dillere tercüme edildiğinden kitabı kolaylıkla okuyabilir. Hostes, uçaktaki derse, yolcuları hep bir ağızdan (Başkan Mao, çok yaşasın) sözünü bağırttıktan sonra başlar.

Bugün Kızıl Çin'deki bütün küçük çocuklara öğretilen şarkılar, (Sosyalist - Marksist - Leninist - Maocu) müziğin ilham ettiği ve liderlerine bağlılık, sevgi aşılayan tipte şarkılar.

Şanghay'da, kızıl melek rehberlerimle birlikte şehrin dışındaki bir köy okulunun yuvasını ziyaret ettik. Büyük bir salona belki 500 çocuğu doldurmuşlardı. On kadar genç devrimci öğretmen tarafından karşılandık. Çocukların yanına oturduk. Öğrenciler bana, sanki (şeytan) görmüşler gibi korku ve hayretle bakıyorlardı. Buna sebep öğretmenlerin (bütün beyazlar kötüdür, canavardır, fena ruhludur, büyük Çin ve sevgili liderimiz Mao Tse - Tung düşmanlarıdır) diye hergün tekrarlamaları idi. Üç ilâ altı yaş arasında bir grup çocuk ayağa kalkarak, ellerindeki tebeşirle yere şekiller çizmeye koyuldular. Sonradan çizdiklerini ayakkabıları ile çiğnemeye başladılar. Rehberim; böylece Çinli çocuklar da nefret kampanyasına katılıyorlar, dedi. Öğretmen sordu : Kimi dövü-

yordunuz? çocuklar hep bir ağızdan cevap verdiler : Teng To ve Wuhan'ı dövüyoruz. Bunlar Mao aleyhtarı kişilerdi. Öğretmenler birbir, çocuklara Mao Tse - Tung'a karşı gelenlerle ilgili olayları anlatıyor, işledikleri suçlardan ötürü hepsine sövdürüyorlardı.

Öğretmenlerden biri bana dönerek anlatmaya koyuldu : (Çocuklar anlattığımız olaylarla pek ilgileniyor, gericileri küçük elleri ile boğmak istiyorlar. Ben de onları destekliyorum; düşmanlarınız kim olursa olsun, hattâ anneniz, babanız, kardeşiniz bile olsa, gene de nefret etmeniz gerekir diye öğüt veriyorum.)

Öğrenciler, tahtaya Amerikalı veya Amerika'yı temsil eden resimler çiziyor, sonra karşılarına geçerek ya tükürüyor, ya bıçaklıyor, ya da ellerinde silâh varmış gibi ateş ediyorlardı. Bu hareketler, salonu dolduran bütün çocuklar tarafından şiddetle alkışlanıyordu. Gözlerimin önünde geçen bu olaylar, Çin'in dışındaki dünyada yaşayanlara herhalde ne kadar acaip ve gerçek dışı gelir, halbuki bu yazdıklarımın hayal âlemi ile hiç ilgisi yok, doğrudan doğruya kızıl Çin'de şahit olduğum sahneler. Kızıl Çin yuva ve ilkokullarında okuyan çocuklar, resim derslerinde sadece asker resimleri, cesur kahramanlar, Mao portreleri yapıyorlardı.

Kızıl Çin'de beni gezdirme görevini üzerlerine almış olan rehberlerim, programa uyarak, Pekin'deki Mao Tse Tungizm okuluna götürdüler beni. Nedense ikisi de son derece seviniyor-

lardı. Kızıl Çin iç Turizm Bürosunun devamlı memurları olduklarını söyleyen kızıl meleklerimin yaşlarını bir türlü tahmin edemiyordum. Yüzlerine bakılınca pek genç görünüyorlardı, ama kaç yaşında olduklarını da açıklamıyorlardı. İkisi de, daha önce birer defa evlendiklerini, fakat boşanmak zorunda kaldıklarını anlattılar. Zira aşklarını iki kişi ile paylaşmak zormuş, kalpleri sadece sevgili Mao ile dolu olduğundan yalnız yaşamayı tercih ediyorlarmış!

Pekin'deki Mao Tse Tungizm okuluna saat 12'de gittik ve akşam 22.00'ye kadar kaldık. Büyük bir kapıdan genişçe bir avluya girerek 50 kadar kızıl muhafız tarafından karşılandık. Şekersiz içilen kokulu Çin çayımızı bitirdikten sonra, en azından 15 bin kişinin toplandığı muazzam bir anfi tiyatroya geçtik. Kızıl muhafızların başkanı olan ve kültür devrimini gerçekleştirmek için seçilen Çen Po - Ta, kızlı erkekli kızıl muhafızların önünde önemli bir konuşma yapacak, ayrıca (kızıl muhafızlar yönetmeliği) düzenlenecekti. Rehberlerimle, anfinin ön kısmında güzel bir yere oturmuştuk. Elime bir defter sıkıştırarak, bütün söylenenleri tercüme edeceklerini ve aynen not alman gerektiğini bildirdiler. (Mr. Drrha, dedi, kızıl melek, lütfen olanları dikkatle izleyin, siz Kızıl Çin'de bir turist gibi gezdiriliyorsunuz, ama ayrıca gazetecisiniz, bu yüzden kültür devrimi programımızda ne gibi ilerleme kaydettiğimize, modern Çin'i ortaya çıkarmak için nasıl çabaladığımıza

şahit oluyorsunuz. Herşeyi yazın, hiçbir şeyi atlamayın) Merak etmeyin, dedim. Bütün söylediklerinizi dikkatle defterime geçireceğim.

Pekin'deki Mao Tse - Tungizm okulunun kızıl muhafızları, eskiyi yıkmak, yeniyi yaratmak için hazırladıkları 100 kurallık yönetmeliği yayınlamışlardı. Rehberlerimle katıldığım toplantıda tartışılan ve kabul edilen kuralların listesini aşağıda, rehberlerimin bana tercüme ettikleri gibi veriyorum. Bunlar, kızıl Çin'i en kısa bir süre içinde gerçek bir Marksist - Leninist ülke yapmak için hazırlanan kurallardı. Çin'in dört bir yanına yayılacak, her köşe başına asılacaktı. Bu yönetmeliğin basılması gerçekten önemli, zira komünist Çin'de büyük proleterya kültür devrimi programına ne kadar büyük bir önem verildiğini göstermektedir. Kızıl muhafızlar yönetmeliğinin tartışılması, çay içmek ve ufak tefek birşeyler yemek için verilen kısa ara ile, tam iki saatten fazla sürdü. İşte, kızıl melek rehberlerimin tercümesine göre, yönetmeliğin bazı kuralları :

— Başkan Mao'nun düşünceleri daima yayınlanmalı, Belediye Başkanları, komiteler, düşüncelerini halka açıklayacak panolar hazırlamalı, parklara Mao'nun sözleri yerleştirilmeli.

— Başkan Mao'nun eserleri bol miktarda son derece ucuz fiata basılıp satılmalı, böylece herkes alabilmeli. Bütün Çin halkı, gece gündüz durmadan Mao'nun düşüncelerini öğren-

mek, O'na lâyık olabilmek için yanında Mao'nun kitaplarını taşıyıp çalışmalıdır.

— Bütün bisikletler ve tek kişilik çekçek taksilere Mao'nun düşünceleri yazılı panolar koymalı.

— Bütün otobüs, taksi ve trenlerde Mao'nun resimleri ve eserlerinden alınmış etkili sözler asılmalı.

— Her evde, her vatandaşın üstünde devamlı olarak Mao'nun resmi bulunmalıdır.

— Bütün yeni taksiler, uçaklar ve gemilere Mao'nun düşünceleri panolar halinde asılmalıdır.

— Bütün fabrikalar, çalışma saatleri dışında, Mao'nun eserlerinin okutulması için özel kurslar tertiplemelidirler.

— Bütün okullar ve okulları idare edenler, Mao'nun öğütlerinin bütün Çin'de gerektiği gibi yayılması için ellerinden gelen gayreti göstermelidirler.

— Bütün parklar ve büyük meydanlara, kızıl muhafızların Mao Tse - Tung propagandasını kolaylıkla yerine getirebilmeleri için Mikrofonlar yerleştirilmelidir.

— Eski millî marş değiştirilmeli, işçiler, köylüler ve askerler, Çin komünist partisini ve Başkan Mao Tse - Tung'u öven yeni bir millî marşı haykırmalıdırlar.

— Bütün gazeteler, herşeyden önce, Mao'-dan bahsetmelidirler.

— Bütün sinema ve tiyatrolarda partimize uygun tam bir siyasî hava yaratılacaktır.

— Her temsilden önce, sinema ve tiyatrolarda Mao'nun düşünceleri okunacaktır.

— Bütün edebi eserlerle plâstik sanatlarda, herşeyden önce işçi, köylü ve asker sınıfının Mao'nun yaratıcı eserlerinin etkisi altında kaldıkları ve faydalandıkları belirtilecektir.

— Sizlere emrediyoruz : Derhal kovboy pantalonları ve blucinlerinizi yırtın. Haydutlarınki gibi uzun saçlarınızı kestirin. Emperyalistlerin giydiği sivri burunlu roket ayakkabıları ve kapitalist kravatları fırlatıp atın.

— Terzilerin dar paçalı vücuda saran pantalonlar ve Honkong biçimi elbiseler dikmeleri yasaklanmıştır.

— Hazır elbise satan dükkânlar; eski moda kıyafetler, batı modasına uyan elbiselerle, burjuvaziyi sevindirecek biçimde kapitalist ve emperyalist ülkeleri taklid eden mallar satamazlar.

— Bütün fotoğraf stüdyoları, işçi, köylü ve asker sınıfına hizmet etmek zorundadır. Halkın boynu bükük veya acaip duruşta resmini çekmeyeceklerdir.

— Temizleme dükkânları, burjuva fikirlerine uyarak pantalon, çorap, mendil yıkayıp te-

mizlemeyeceklerdir. Hamamlar, burjuva tipli serserileri içeri almayacak, hiçbir şekilde yıkanırlarken yardım etmeyecek, masaj yapmayacak, sırtlarını veya bacaklarını keselemeyeceklerdir.

— Bütün çocuklar sadece devrim şarkıları söyleyeceklerdir.

— Kötülüğün kaynağı kedili köpekli eski halk şarkıları bundan böyle sosyalist - Marksist - Leninist Çin'de duyulmayacaktır.

— Oyuncak imâl eden küçük esnaf, çocuklarımızı yalan dolanla kandırıp yanlış yola sevkederek zarar verdiğinden ötürü, bir daha oyuncak yapmayacaktır.

— Dükkânlarda minicik kol saati gibi burjuva ideolojisinin zehirleri kesin olarak satılmayacaktır.

— Anne ve babalar, çocuklarına burjuvaziden ilham aldıkları düşünceleri öğretemeyeceklerdir.

— Mao'nun büyük ülkesi Çin'in çocuklarının sadece bir babaları vardır, o da Mao'dur.

— Çocuklarını döven, hattâ azarlayan babalar ölüm cezasına çarptırılırlar.

— Toprak ağaları, zengin köylüler ve devrim aleyhtarları, kapitalizm ve sağcı düşüncenin kötü temsilcileri, nereye giderlerse gitsinler yanlarında kimliklerini belli eden bir kart taşımak zorundadırlar. Bu kartta onların ger-

çek bir canavar veya hortlak olduğu delillerle gösterilmiştir. Bu canavar ve hortlaklar, toplumun izni olmadan maaşlarını alamazlar. Onların maaşlarını kısıtlayıp sadece yaşıyacak kadar para verelim ellerine.

— Burjuva düşünceli, kapitalizme bağlı kokmuş yumurta kafalıların, büyücek odaları veya evleri işgal etmeleri yasaktır. Bir odada en azından üç kişi oturacaktır.

— Burjuvazinin kokmuş yumurta kafalıları ve kapitalistlere satılmış hainler : Kurtuluş hareketinden önce kapkaççılıkla kazandığınız, kurtuluş hareketinden sonra ise kanun dışı elde ettiğiniz paraları derhal devlete teslim etmenizi emrediyoruz.

— Bütün tiyatro ve sirk sanatçıları derhal programlarında reform yapmak zorundalar.

— Temsillerde san'atçıların sahneye halka kötülük aşılayan kıyafet ve makyajla çıkmaları yasaklanmıştır. Çin'de artık bu gibi mikrop kaynakları kurutulmaktadır.

— Beden eğitimi çalışmalarına ancak savaşa faydalı olduğu sürece devam edilir. Millî savunma sporları teşvik edilmeli, böylece 15 yaşındaki ve yukarı yaştaki gençlik, düşmanı öldürmeye alıştırılmalıdır. Hattâ bu düşman isterse anne ve babaları, isterse kardeşleri olsun. Ülkenin düşmanları olan mikroplar bir anda yok edilmeli ve istilâcılar en kısa sürede ortadan kaldırılmalıdır.

— Ana caddelerde veya yan sokaklardaki ayakkabı tamircileri derhal işlerini terketmeliler. Devlet bu tamir görevini üstüne alarak ayakkabı tamir fiatları düşürülmelidir.

— Gerçekten ve yürekten Mao'ya bağlı olanların ayakkabıları devlet tarafından bedava tamir edilir.

— Mektup zarflarının üstünü yazarken isimden önce Bay ve Bayan kelimelerini ilâve etmek yasaktır. Her çeşit mektubun başına ve sonuna Mao'nun vecizelerinden kısımlar ilâve etmek zorunluğu vardır.

— Hırsızlık veya soygunculuk yapanların, derhal ellerinin kesilmesini emreden bir kanun kısa bir süre içinde yürürlüğe konacak; ayrıca Mao'ya dil uzatan alçakların ise dilleri kökünden kesilmek sureti ile cezalandırılacaklardır.

— Pederşahi aile sistemine son verilerek, erkekler aile başkanı sayılmayacaktır. Çocuklar, gerektiği zaman, büyükleri veya annelerini babalarını tenkid edebilecekler; hattâ, Mao'ya karşı tutum takınıyorlarsa, derhal ilgililere bildirileceklerdir.

— Sinemalarda film gösterilirken, veya radyoda edebi bir eser yayınlanırken, rejisörün, yazarın, aktör veya aktrisin ismi okunmayacak, böylelikle şöhret ve servete sürükleyen bu yol gençliğe kapatılacaktır.

— Marksist-Leninist Çin ülkesi halkı bilezik, küpe, kolye takma gibi emperyalistlerden öğrenilen kötülüklerden sakınmalıdır.

— Bundan böyle filmleri tenkit etmek amacı ile sinemaya gidenlerden giriş ücreti alınmayacaktır.

— Akrabaları veya komşuları ziyarete giderken hediye veya içki götürmek yasaktır.

— Herkes en yakınını gözetleyip kollamalı, böylece Mao ve ülkenin düşmanları devlete ihbar edilmelidir.

— Önemli olmadıkça taksiye binmek yasaktır.

— Bundan böyle bütün kolej, ilk ve orta okullar, sanat okulları, Mao Tse-Tungizm ve komünizm prensiplerini yayan okullara çevrilmelidir.

— Çin'deki bütün okullar, ders kitaplarını bırakarak sadece Mao'nun eserlerini öğretmeli ve öğrencilere Mao Tse-Tungizm aşılanmalıdır.

— Okullarda feodal sistemden kalma âdetlere son verilmeli, öğretmen ve öğrenci arasındaki uçurum kaldırılarak eşitlik sağlanmalıdır.

— Kalabalık ailelerin bir arada oturdukları yerlerde komşular arasında duvar örmek, bahçeye minicik müştemilât yapmak yasaktır.

— Bundan böyle gençler arasında aşk yasaktır. Eğer gençler sevişirken yakalanırlarsa, kızıl muhafızlar tarafından kapitalist dünyanın küflenmiş fikirlerini benimsemekle suçlandırılacaklar ve gereken cezaya çarptırılacaklardır. Kızıl Çin'deki erkek, kadın, kız ve oğlan sadece Mao'yu sevmeli, sadece onun prensipleri ve fikirleri için yaşamalıdır. Gençler evlenebilirler, ama boş zamanları, yalnız Mao'ya aittir."

15 binden fazla, erkekli kızlı gençliğin doldurduğu muazzam toplantı, çılgınca bağırışlar ve alkışlar arasında sona erdi. İtiraf edeyim ki, o güne kadar, hayatımda böylesine histeri içinde bir topluluğa, böylesine ne dediğinden habersiz, çılgınlar gibi bağıran bir gençliğe rastlamamıştım. Doğru düşünce ve yoldan kocaman bir kitlenin nasıl bu kadar sapabildiğine, insanların bir kişinin peşinde nasıl bu derece deliliğe sürüklenebildiklerine, ağzım açık hayret ediyordum. Gençler, kontrol edilemeyen, sorumsuz, anarşist, fanatik, histerik, ne istediklerini bilmeyen bir topluluğun temsilcisi idiler)

KÜLTÜR İHTİLÂLİNİN SONU

Kızıl muhafızlar, yalnız halkın değil, özellikle askerlerin de işine karışmağa başlamışlardı. Çinde, kendilerinin dışında hiçbir kuvvet tanımak istemiyorlardı. Bir ara, ellerine geçirdikleri silâhları orduya karşı çevirmeye kalkış-

tılar. Lin Pioa, bu duruma bile müsamaha gösterdi. Karışıklık gittikçe büyüdü, nihayet başbakan Çu En Lay, müdahale etti, ordu harekete geçti, isyan bastırıldı.

ÇİN'DE DİN VE DİNE BASKI

Çin, tarihin en eski çağlarından beri, çeşitli dinlerin barındığı ve çoğu zaman, birlikte yaşadığı bir ülke olmuştur. Ancak Çin'de tek Allahlı veya semavî dinlerden ziyade tabiatı ve insanı ele alan inançlar yaygındır. Belki de bundan ötürü Çin kültürünün temel kaynağı belli bir şekilde teşkilâtlanmış dinler değil, ahlâk kaideleridir.

Bugün Çin'de, başlıca, Konfüçianizm, Budizm, Taoizm, Müslümanlık ve Hıristiyan dinleri vardır.

KONFÜÇİANİZM

Atalara tapmayı emreder; teşkilâtı, belli yasak ve müsaadeleri yoktur. Konfüçianizm hem bir din hem de bir felsefe niteliğindedir. Kaynağını ünlü Çin filozofu Konfüçyüs'ün (M.Ö. 551 - 479) ve öğrencilerinin derslerinden alır. Konfüçyüs düşüncesinin temel unsuru öğrenme ve bununla birlikte, tarihi bir süreklilik duygusu ile, insanların aslında iyi olan yara-

dılışını öğretim yolu ile geliştirmek ve yetiştirmek görevidir. Konfüçianizm, M. Ö. 136 yılından 1905 yılına kadar Çin felsefesinde, kültüründe ve devlet yönetiminde en güçlü ve önemli bir etki kaynağı olmuştur. Bugün artık bir din olarak varlığını büyük ölçüde yitirmekle beraber, beşeri münasebetlerde ve meselelerde uygulanan bir örf, bir töre olarak kendini gösterir.

BUDİZM

Hindistan'da doğan Budizm, Çin'e M. S. birinci yüzyılda girmiştir. Bugünde milyonlarca insanın düşüncelerinde ve alışkanlıklarında önemli bir yer tutmaktadır. Çin'de belli başlı üç Budizm kolu vardır : 1. Mahayana adı verilen kuzey okulu; daha çok Han Çinlileri arasında yaygındır. 2. Hinayana adı verilen Güney okulu; güney-batı Çin'de yaşayan Thai halkı arasında gelişmiştir. 3. Tibet Budizmi veya Lamaizm; Tibet'de, iç Moğolistan'ın bazı kesimlerinde ve güney-batı illerinde bulunur. Tahmin edildiğine göre Çin'deki Budistlerin sayısı 100 milyonu aşkındır.

Budizm, Çin kültür mirasının bir parçasıdır ve san'atta, edebiyatta, felsefede ve folklörde kendini gösterir. İnsan ve hayvan cümle yaratıkların hayatının kutsallığını ve (karma) adı verilen moral karşılık prensiplerini(iyilik veya ceza görme) öğretir, şehvet düşkünlüğü

ve kendi kendine işkence konularında aşırı hoşgörüyü benimsemez; düşünceye dalarak kendi kendini denetlemeyi savunur ve bütün acı çeken varlıklara şefkat göstermeyi, aynı zamanda birçok bedenler değiştirdikten sonra ruhun cennette nurlu bir kurtarıcı olması ülküsüne bağlılığı över. Böylelikle Budist Çinliler, kişinin dışında metafizik bir kökten gelen insan üstü varlıkların bulunduğuna inanmakta ve bu varlıkları BUDA olarak saymaktadırlar.

TAOİZM

Taoizm, M. Ö. 5. yüzyılda ortaya çıkmıştır ve konfüçianizm gibi hem bir din, hem de bir felsefe olarak yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Çağdaş Taoizm, başlıca rakibi Budizm'den birçok özellikler ve ayinler aldığı gibi halk geleneklerinin birçok uygulamalarını ve inançlarını da benimser. Taoist doktrin, yapılan iyi ve kötü işlerin gereğince karşılığını göreceğini öğretir; Konfüçianizmin birçok ahlâk değerlerini, Budistlere has hoşgörüyü ve kendi inancı olan nefsini denetleme ve sadelikle yetinme gibi faziletleri savunur. Bir felsefe olarak, Taoizm, Çin'de bugün bile oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Oysa din olarak gevşek bir şekilde teşkilâtlanmış bir sistemdir ve bir süreden beri gittikçe gerilemektedir. Taoizme bağlı olanların sayısı tahminen 30 milyondur.

MÜSLÜMANLIK

Müslümanlar, 1000 yılı aşkın bir süredenberi Çin'de yaşamaktadırlar. Müslümanlara Çin'in birçok bölgelerinde rastlamakla beraber, en kalabalık oldukları yerler özellikle Doğu Türkistan, Kansu ve Ningsia ile, Yunnan ve İç Moğolistandır. Resmen açıklanan toplam sayıları 10 milyondur. Ancak bu rakamın gerçekle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü tamamı müslüman olan Türklerin sayısı bile 10 milyondan fazladır. Oysa Çin'de, "Tüngen" adı verilen Çin asıllı müslümanlarda vardır ki, sayılarının 30 milyondan az olmadığı tahmin edilmektedir.

HIRİSTİYANLIK

Hıristiyanlık, Doğu kilisesinin bir mezhebi olan Nasturîlik biçiminde ve ilk defa T'ang hânedanının yönetimi sırasında Çin'e girmiştir. Fakat tutunamamış, 845 yılında tamamen ortadan kalkmış ve ancak Moğol imparatorları ile papalık arasında kısa süreli münasebetler kurulabilmiştir. Ancak 16. yüzyıldadır ki, hıristiyanlık yeniden gelişmeye başlamıştır. 17. yüzyılın başlarına doğru Çezvit papazlarının Pekin'de ve Yangtse vadisindeki bazı kentlerde kiliseler kurmaları ile birlikte, katolikler ilk defa Çin'e ayak atmışlardır. Zaman ilerledikçe Çinli katolik papazlar da, millî ölçüde kendi kiliselerinin ve bu arada okullarının ve hastahanelerinin kurulmasına katılmışlardır.

Çin'deki dini çalışmalar, devlet konseyine bağlı din işleri bürosunun kontrolü altında bulunmaktadır. Belli başlı dini cemaatler, millî nitelikteki temsilci organlar aracılığı ile bu büronun emrine verilmiş durumdadırlar. Çin Budist Derneği, Çin İslâm Derneği, Çin Taoist Derneği, Çin'deki Hıristiyan Komiteleri millî komitesi ve Çinli katolik yurtseverler derneği gibi.

Çin komünist partisi, diğer bütün komünist partilerine uyarak, Çin'de yaşayan her dini ortadan kaldırmayı ve bunun yerine "Bilimsel dinsizlik" esaslarına göre yeni bir toplum kurmayı hedef edinmiştir. Komünist rejim her yola başvurarak, manevi bir kuvvet olan dini yıkmaya, din adamlarını ve din kuruluşlarını gözden düşürmeye; dine inançların, dinin icaplarını yerine getirmenin sosyalist yapı ile bağdaşamadığına inandırmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan Çin Komünist Partisi propagandası; "Bilimsel olmayan, anti-sosyal ve boş bir inanç biçiminde göstererek, dini hiç durmadan kınamakta, dinin derebeylik çağlarından kalan ve ergeç sönecek olan bir kurum olduğunu ve bu yeni düzende gelenekçi dinin etkisinden kurtulan insanların, kendi kendilerini geliştirmek için sınırsız fırsatlar bulacağını öne sürmektedir. Hükümetin dinle ilgili tutumunu ele alan Red Flag (Kızıl bayrak) gazetesi, 26 2 1964 tarihli sayısında şunları yazmıştı : "Din, halkın üretim savaşına, sınıf mücadelesine ve bilim

denemelerine doğru bir biçimde girişmesini önlemekte ve böylelikle toplumun gelişmesini engellemektedir."

Bununla beraber, Sovyetler Birliğinin geçirdiği tecrübeden faydalanılarak, komünist rejimi daha kolay yerleştirmek gayesi ile, belli sınırlar içinde dine göz yumulmaktadır. 1953 yılında, "Partinin ve hükümetin politikasını, çıkarılan kanunları ve kararları" Budistlere duyurmak ve yaymak için, bir "Çin Budist Derneği" kurulmuştur. Bu dernek Budistlerin, sosyalizmi kurma, düşünce reformu, anti-emperyalizm ve diğer politik kampanyalara katılmalarını sağlamaktadır. Derneğin başka bir görevi Çin'de din hürriyetinin var olduğuna öteki milletleri inandırmaktır. Bu maksatla dernek; Asya, Amerika, Avustralya ve yeryüzünün diğer bölgelerindeki Budistlerle düzenli münasebetler kurmakta ve geliştirmektedir.

Çin İslâm Derneği de, 1953 yılında aynı şekilde kurulmuştur ve benzer gayelere hizmet etmektedir. Derneğin başlıca vazifesi islâmiyete inanan azınlıklara, bilhassa Türklere Çin'i ve komünizmi sevdirmektir. Ayrıca; Asya, Afrika ve Orta-Doğu'daki müslümanlarla dost münasebetleri kurmak yolu ile komünizmi yaymak için de bu dernekten istifade edilmektedir. Aynı dernek, Mao'nun ve komünist liderlerin eserlerini Arapça yayınlayarak, islâmiyeti komünizm propagandasının vasıtası olarak kullanmağa yeltenmiştir. Özellikle dini bay-

ramları kutlamak ve sık sık mesajlar göndermek yoluyla, başka ülkelerdeki müslümanlar arasında, Çin'deki islâm hayatının ve kuruluşlarının gittikçe güçlendiği inancını yerleştirmeye çalışmıştır. 4 Mayıs 1963 tarihinde, o zaman Çin İslâm Derneği Başkanı olan Burhan Şahidî, Pekin radyosundan bir konuşma yaparak, Asya ve Afrika'daki müslümanları bağımsızlık (!) savaşı için ayaklanmaya çağırmış, "emperyalist saldırısına ve baskısına" karşı koymanın mukaddes bir vazife olduğunu belirtmiştir.

Çin komünist partisinin açtığı din aleyhtarı kampanyalar, açık baskılardan, bir dereceye kadar kurnazca ve ölçülü bir davranışla düzenlenmiş metodlar arasında değişiklikler göstermiştir. Köklü bir şekilde teşkilâtlanmamış oldukları için Konfüçianizm, Budizm ve Taoizm'e bağlı olanlar, komünist saldırılarına karşı Müslümanlar ve Hıristiyanlar gibi dayanamamışlardır. Dine karşı baskının en fazla şiddetlendiği 1950 yıllarında konfüçius tapınakları depo, okul ve kültür merkezi yapılmış veya başka işlerde kullanılmak üzere hepsine el konmuştur. Çin'deki Budist ve Tibet'deki Lâma tapınakları, topraklarına el konarak ekonomik destekten yoksun bırakılmış ve bunların da pekçoğu toplantı salonu veya depo olarak kullanılmıştır. Din adamlarının bağlı bulunduğu geleneklerde zorla köklü değişiklikler yapılmıştır. Papazlar ve rahibeler zorla evlendirilmiştir. Tarlalarında veya sanayide beden işçiliği yapmağa mecbur

edildikleri gibi, politik öğrenime katılmaları da istenmektedir. 30 Ekim 1959 tarihli Modern Budizm dergisinin yazdığına göre; "Çin komünist partisinin liderliğini güçlü bir biçimde desteklemek, sosyalizm yolunu izlemek, günlük hayata katılmak ve Çin'i zengin ve mutlu bir ülke yapmak için her Budist, halkla elele vermek zorundadır; Budizmin geleceğini konuşması gereksizdir.

Çin Komünist Partisinin müslümanlara karşı giriştiği baskı, çoğu zaman Müslüman Türklerin silâhlı ayaklanması ile sonuçlanmıştır. Bu arada camilerin sayısı büyük ölçüde azaltılmış, medreselerin çoğu kapatılmış, kalan birkaç tanesinde bile Kur'an öğretilmesi yasaklanmıştır. Zekât verilmesi önlenmiştir. Kurbanlar üzerinden toplanan ve müslüman ilkokullarının başlıca gelir kaynağı olan vergi de yasaklanmıştır. Camilerin ve başka dini kuruluşların işlemesi ve bakımı için gelir sağlayan vakıflara daha önce zaten el konmuştu. Günlük namaz ve Cuma namazları açıkca yasaklanmamış olmakla birlikte, çiftliklerin ve fabrikaların çalışma saatleri ibadete zaman ve imkân bırakmayacak bir şekilde düzenlenmiştir. Müslüman din adamları da başka işlerde çalışmaya zorlanmışlardır.

Çin komünistleri, hıristiyanlıkla Batı sömürgeciliğini daima bir tutmuşlardır. Bundan ötürü iktidara gelir gelmez, hıristiyan kiliseleri ve kurumları üzerindeki baskıyı gittikçe arttır-

mışlardır. Çeşitli zamanlarda yüzlerce katolik din adamı tutuklanmış, papaz ve rahibelerin birçoğu da yurt dışına çıkarılmıştır. Yüzlerce papaz ve 14 rahibe idam edilmiş veya ceza evlerinde ölmüştür. Köylerdeki bütün kiliseler kapatılmıştır.

ÇİN'DE ADALET

Adalet işleri, merkezî ve mahallî yönetim esaslarına uygun bir şekilde teşkilâtlanmıştır. Çin anayasasına göre, kaza ve kontrol yetkileri iki ayrı, ama bir arada çalışan ve sırası ile yüksek Halk Mahkemesine ve yüksek Halk Savcılığına kadar uzanan iki hiyerarşide toplanmıştır. Bunların her ikisi de, son olarak Millî Halk Kongresine karşı sorumludurlar. Ayrıca, Hükümetin yürütme organı olarak, devlet konseyinin de, kanunların ve kamu düzeninin korunması yönünden geniş yetkileri vardır. Konseye bağlı İçişleri Bakanlığı, köy kademesine kadar medenî hukukla ilgili işlerden ve Halk güvenliği bakanlığı da polis görevlerinin yürütülmesinden sorumludur.

Çin Anayasası, hiçbir zaman uygulanmamış olmakla birlikte, bütün vatandaşların; ırkı, cinsi, mesleği, sosyal kökü, dini inancı ve Çin'de oturma süresine bakılmaksızın, kanunlar önünde eşit olduklarını hükme bağlar. Ayrıca, bir halk mahkemesinin veya halk savcılı-

ğının kararı olmaksızın, hiçbir vatandaşın tutuklanamayacağı da belirtilmiştir. Her vatandaşın bir mahkeme önünde açık olarak yargılanmayı istemek hakkı vardır. Diğer taraftan, vatandaşların mecburiyetleri ile ilgili maddelerle Çin'deki adalet anlayışının gerçek hüviyeti açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Vatandaşlar, sadece anayasa ve diğer kanunlara göre hareket etmek, kamu düzenini ve devlet mallarını korumak zorunda değil, aynı zamanda, "Çalışmada disipline birinci derecede önem vermek" ve sosyal törelere saygı göstermek" zorundadırlar. Bu son maddeler, tahmin edileceği gibi komünist partisi tarafından şüpheli sayılan her vatandaşın suçlanması ve mahkûm edilmesini kolaylaştırmaktadır.

HALK MAHKEMELERİ

Halk mahkemeleri gerek medenî hukuk gerekse ceza hukuku bakımından kaza yetkisini kullanırlar. Bu mahkemeler üç kademeli olarak çalışır : Asliye Mahkemeleri, Orta dereceli mahkemeler ve yüksek halk mahkemeleri. Her mahkemede bir başkan, bir veya daha çok sayıda başkan yardımcısı ve gereği kadar yargıç bulunur. Yargılamalar, "Halk Denetleyicileri" önünde yapılır. Bunların görevleri, bazı ülkelerdeki jüri üyelerinin görevlerine benzer bir şekilde düzenlenmiştir. Fakat aslında Halk Denetleyicileri, komünist partisinin adamlarıdır

ve kararların parti görüşüne uygun olmasını sağlamakla vazifelidirler. Kaide olarak dâvalara halk önünde bakılır. Yalnız, "Devlet sırları, ilgili tarafların özel yönleri ve çocukların işledikleri suçlar"a ait yargılamalar gizlidir. Mahallî halk mahkemelerinin başkanlarını, yargıçlarını ve ilçelerdeki yargıçları, mahallî halk kongreleri seçer. Yargıçlar ve savcılar dört yıllık bir görev süresi için atanırlar. 23 yaşını doldurmuş olmak ve politik hakları alınmamış bulunmak şartı ile, Halk Mahkemelerine tayin edilmek mümkündür. Politik haklara yalnız komünistler sahip olduğundan, halk mahkemelerindeki yargıç ve savcıların komünistler arasından seçileceği şüphesizdir. Halk Mahkemelerine yardımcı olmak üzere ayrıca Demiryolları, su yolları ve silâhlı kuvvetlerle ilgili özel mahkemeler vardır.

Mahkemelerin son kararları ile ilgili yargıtay yetkisi, ülkenin en yüksek kaza organı olan yüksek halk mahkemesine verilmiştir. Yüksek Halk Mahkemesinin iller, özerk bölgeler, ilçeler ve mahallî mahkemeler üzerinde olduğu gibi, özel amaçlarla kurulmuş mahkemeler üzerinde de gözetim yetkisi vardır. Her mahkemede bulunan halk savcısı gerekli görülen dâvaları açmakla görevlidir. Ayrıca başsavcılığa bağlı yüksek halk savcısı, Devlet konseyinin bütün dairelerini, bütün mahallî devlet organlarını, mahallî halk savcılıklarını ve genel olarak bütün halkı denetlemeye yetkilidir. Sav-

cılar, bir üst kademedeki halk savcılığının ve yüksek halk savcılığının birleşik başkanlığının yönetimi altında çalışırlar.

Halk mahkemelerindeki yargılama usulü çok esnektir. Evlenme kanunu ve devrime karşı olanların cezalandırılması ile ilgili kanun ve yönetmelikler dışında, yazılı hukuk sistemlerinin bulunmadığı durumlarda yargıçlar, Komünist Partisinin emirlerine ve kararlarına dayanırlar.

Çin'de yargı görevi, normal halk mahkemelerinden başka, halk uzlaştırma komitelerince de yürütülmektedir. Komitelerin, baktıkları anlaşmazlıklarla ilgili olarak polise ve mahkemelere rapor vermeleri; böylelikle yurttaşlık eğitimini güçlendirmeleri ve üretime yardımcı olmaları, istenmiştir. İş disiplini ve iş kazaları ile ilgili davalara bakmak, aynı zamanda işçiler arasında propaganda ve ideolojik eğitim görevini yürütmek için hükümete yardımcı olmak amacı ile endüstri teşebbüslerinde, madenlerde, fabrikalarda ve yapı şantiyelerinde yoldaşlar komiteleri kurmuştur. Sözü geçen komiteler her suç ve bununla ilgili dâva için bir dosya tutmaktadırlar.

Çin Anayasası, "Adalet dağıtımında halk mahkemelerinin bağımsız olduklarını" hükme bağlamış, fakat bu hüküm daima kâğıt üstünde kalmıştır. Gerçekte kaza kuvvetiyle yürütme kuvveti arasında bir ayırım yapılmamakta-

dır, daha doğrusu, her iki kuvvet de komünist partisinin emrindedir. Mahallî mahkemeler üst mahkemelere işleri ile ilgili raporları verdikten başka, aynı zamanda mahallî Çin Komünist partisi komitelerine de rapor vermek zorundadırlar ve partiden emir alırlar. Çin Komünist Partisi, adalet işlerinin yürütülmesinde politik nüfuzunu kullanmayı âdeta bir vazife saymaktadır. 21 Haziran 1954 tarihinde, partinin resmî organı People's Dailly gazetesi, yüksek halk mahkemesinin o zamanki Başkanı Shen Chun-Ju'nun şu sözlerini yayınlamıştı : "Halkın demokratik diktatörlüğünü güçlendirmek ve sosyalist sanayileşmeyle sosyalist reformların kolaylıkla gelişmesini sağlamak amacıyla kanunları bir silâh olarak kullanmak mahkemelerimimizin başlıca görevidir". Bütün kademelerdeki yargı görevini yürüten mahkemeler, yürürlükteki sisteme göre, savcının denetimi altındadır. Savcılar, yüksek Halk Mahkemesini de denetler, beğenilmeyen hükümleri incelemek ve son çözüme bağlamak üzere, ulusal halk kongresinin sürekli komitesine götürebilmektedirler. Gerek ulusal halk kongresi ve gerekse bütün öteki halk kongreleri Çin Komünist Partisinin birer organı olduklarına göre, en üst kademeden en alttakine kadar bütün mahkemelerin ve adalet mekanizmasının parti kontrolü altında olduğu kesin bir gerçek halinde belirmektedir.

Bugün Çin'de belirli bir süre zarfında bir mahkemede yargılanmak şeklindeki koruma

hakkını sanığa tanıyan bir kanun yoktur. Ayrıca sanıklar, yargılanmak için bekledikleri süre boyunca hiç kimse ile temas ettirilmemektedirler. Diğer taraftan, komünist partisine ve devrimlere karşı olmaktan yargılanacak kimseler, çoğu zaman, yargıcın önüne çıkmadan önce "ideolojik bilinçlendirme" işleminden geçmektedirler. Eğer sanık, kendisine verilmek istenen bu yeni kalıba kolaylıkla uyabilirse, verilecek ceza o ölçüde hafiflemektedir. Meselâ ölüm cezasına çarptırılsa bile, cezanın yerine getirilmesi iki yıl sonraya ertelenmektedir. Bu süre içinde sanık, "çalıştırma yolu ile reform"-dan geçirilmektedir. Çin Yüksek Yargıçları, 1964 Aralık ayında, Ulusal Halk Kongresine verdikleri raporda; "Gelecekte adalet mekanizmasının politik suçluları baskı altında tutmak amacı ile, Çin Komünist Partisi tarafından daha etkili bir biçimde kullanılabileceğini" belirtmişlerdir. Çin Kanunlarına göre her sanığın danışma, savunma ve yargıtaya başvurma hakları vardır. Ama bu hak uygulamada sanığa hiçbir şey kazandırmaz. Çünkü her Çinli avukat, bütün çalışmalarını parti liderliğinin isteklerine uygun olarak ve parti komitelerinin direktiflerine sımsıkı bağlı olarak yürütmek zorundadır.

Çin'deki bütün meslek dernekleri gibi, avukatlar derneği de devletin ve partinin kontrolü altındadır. Bu sebeple bir avukat, politik yanı ağır basan bir dâvada sanığın savunmasını üze-

rine alamaz. Bunun gibi, Anayasanın kendisine verdiği haklar yönünden sanığı uyaramaz, el konulan mallarının geri verilmesi için yardımda bulunamaz. Çin Komünist partisinin anlayışına göre; "halk avukatları, halk demokrasisinin adalet sistemine sımsıkı bağlı kalarak kendilerini eski tip avukatlardan ayırmalıdırlar. Halk avukatı, devletin ve halkın durumunu üstün tutarak, devletin çıkarlarını savunur. Halk avukatı, sanığın ancak devletin çıkarları ile çelişmeyen çıkarlarını savunmakla görevlidir."

İleri gelen güvenlik ve adalet görevlilerinin 1950 yılında yaptıkları bir toplantıda konuşan o zamanki Başbakan Yardımcısı Lo Juii Ching, politik ve hukuk organlarının çalışmalarında büyük bir gelişme görmekle birlikte, bu yolda yapılacak, daha birçok işlerin bulunduğunu işaret etmiştir. Ayrıca, avukatların daha geniş bir ölçüde beden işçiliğine katılmaları ve kitleler arasında, düpedüz işçiler biçiminde görülmeleri gerektiğini söylemiştir.

Çin Komünist Partisi, iktidara gelir gelmez, milliyetçi yönetimin hukuk sistemini ve bütün kanunlarını kaldırmıştır. 1952 yılında, hukuk mesleğinde olanların hepsi temizlenmiş ve yürürlükteki hukuk anlayışının yerini Marksizm - Leninizm ve Mao Tse-Tung'un düşünceleri almıştır. Her ne kadar yeni bir tasarı hazırlandığı söylenmekteyse de, o zaman kaldırı-

lan kanunların ve yönetmeliklerin yerine bugüne kadar yazılı bir hukuk sistemi getirilmemiştir.

ÇALIŞMA KAMPLARI

Bugün Çin'de en azından iki ayrı şekilde işletilen çalışma kampları vardır : 1. Çalıştırma yolu ile reform kampı, 2. Gözaltında çalıştırma kampı. Çalıştırma yolu ile reform, açıktan açığa bir mecburi çalışma kampıdır ve 1949'dan beri uygulanmaktadır. Rejim düşmanlarının ve adi suçlardan hüküm giyen kimselerin cezalandırılmasında -eğer öldürülmemişlerse- bu yola başvurulmaktadır. Tehlikeli düşünceler veya endüstride ve üretimde yetersiz çalışma gibi suçlar bu kategoriye dahildir.

Çalışma kamplarındaki Çinlilerin kesin sayısı bilinmemektedir. Belirli bir süreyle ilgili toplam sayılar, birkaç milyon ile, 20 - 25 milyon arasında değişmektedir. Çalışma kampları sistemi, halk güvenlik teşkilâtının kontrolü altındadır. Bu teşkilât hem silâhlı muhafızlar ve gardiyanlarla, güvenilir mahpuslardan meydana gelen tutuklama ekiplerinin, hem de üretim denetleyicileri ve doktrin öğretimi uzmanlarının meydana getirdikleri eğitim ekiplerinin sağlanmasından sorumludur. Çalıştırma yolu ile reform sisteminde devlet, yiyecek ve yatacak yer dışında hiçbir harcamayı gerektirme-

yen büyük iş gücü kitlelerini toplu olarak istenilen bölgeye göndermek imkânını kazanmaktadır. Bazı durumlarda mahpuslara verilen yiyeceğin parası bile ailelerinden alınır.

Çalıştırma yoluyla gözaltında tutma veya çalıştırma yoluyla eğitim, daha yumuşak bir çalışma kampı sistemidir ve küçük hırsızlık olaylarından suçlu kişileri, önemsiz sayılan devrime karşı eylemlere girişenleri, anti-sosyalist ve benzeri suçluları cezalandırmak amacı ile 1957 Ağustosunda kurulmuştur. Yürürlükteki adalet sistemine göre, bir tutuklu hüküm giymeden uzun bir süre çalışma kampında tutulabildiğinden, bu süre boyunca yiyecek ve içeceğinin sağlanmasından tutuklunun ailesi sorumlu sayılabilmektedir.

ÇİN GENÇLİĞİ VE EĞİTİM

Çin'deki bütün gençlik kuruluşları, Çin gençlik federasyonu adı altında birleştirilmiştir. Federasyon içinde en önemli ve yetkili teşkilât "Çin Genç Komünistler Birliği"dir. Komünist partisinin en yakın yardımcısı sayılır. Bütün Çin gençlik federasyonunun başlıca gayesi, Çin gençliğini komünist ilkelerine göre yetiştirmektir.

Bütün Çin Gençlik Federasyonuna üye olmak bir şeref sayılmaktadır. Ancak, uygun bir geçmişi olanlar ve uygun bir sınıftan gelenler

üyeliğe alınmaktadırlar. Federasyonun bütün kademeleri, Çin Komünist Partisinin örneğine göre düzenlenmiş bir kuruluş içinde çalışır. En önemli üç yönetim organı, tıpkı parti gibi, Merkez Komitesi, sürekli komite ve sekreteryadır.

Daha küçük yaştakiler için, Bütün Çin Gençlik Federasyonuna bağlı olarak, "Genç öncüler" teşkilâtı kurulmuştur. Bu teşkilât, 7 yaşından 15 yaşına kadar erkek ve kız çocuklarına açıktır. Kültür ihtilâlinin daha güçlü bir şekilde başarılmasını sağlamak üzere ve Mao Tse-Tung'un desteği ile, 1966 Ağustosunun ortalarına doğru "Kızıl Muhafızlar" teşkilâtı kurulmuştur.

Gençlik teşkilâtlarının görevleri, 1966 yılında düzenlenen ortak bir toplantı sonunda, şöyle tespit edilmiştir : "Politikaya birinci derecede öncelik tanımak, Mao Tse-Tung'un düşüncelerinin yaratıcı bir şekilde incelenmesine ve uygulanmasına teşkilâtın bütün çalışmalarının başında yer vermek, sınıf savaşında gençlığın oynayacağı (Şok Hamlesi) rolünün en etkili bir tarzda gerçekleşmesini sağlamak, gençleri beş yıllık planın uygulanmasına katkıda bulunmaya teşvik etmek, emperyalizmin saldırılarını bozguna uğratmak için gençliği hazırlamak."

Bütün Çin Gençlik Federasyonu; gençleri askerî eğitime katılmaya, sınıf savaşına yarar-

lı sporlar yapmaya ve rejimin belli başlı kampanyalarında yer almaya zorlar. Gençler aynı zamanda, yaşama şartlarının yoksullukla ilkellik arasında değiştiği az gelişmiş sınır bölgelerinde ve uzak yerlerde gönüllü olarak çalışmaya da teşvik edilirler. İşçilerinden bazıları Tibet'e komşu Batı Çin bölgelerinde çalışmak ve yerleşmek için göç etmeye zorlanmakta; diğer bir kısmının da Doğu Türkistan ve benzeri hassas bölgelerde yeni evlerini kurmaları istenmektedir. Ama bu uzak bölgelere giden zoraki gönüllüler, çevreye uyma, ev sıkıntısı ve yerlilerin bu organize göçlere karşı koymaları gibi güçlüklerle karşılaşmışlardır. Hele bu gibi uzak bölgelere uzun süre için çalışmaya gönderilen birçok öğrenciden, kazandıkları uzmanlık bilgilerini kullanmadıkları için boşuna para ve çaba harcandığını belirten yakınmalar gelmiştir. Bütün Çin Gençlik Federasyonu, insanın kendi sınıfının kalıbına uyduğu ve dolaylı olarak, doğmuş olduğu toplumun içinde bulunduğu tarihî aşamanın etkisi altında kaldığı dogmasından hareket eder. Marksist doğma'ya göre, iyi bir komünist, "Başkalarını sevebildiği kadar, başkalarından nefret etmesini de bilmelidir." Geçmişten seçilen bazı kahramanlar ve uydurma örnek kişiler, kitaplarda ve gazetelerde sık sık gençlere tanıtılmaktadır.

Çin Komünist Partisinin uzun vadeli programına göre; sosyalist bilince ulaşmış ve kişi çıkarcılığından kurtulmuş bir vatandaşlar nes-

linin eğitilmesinde erginler kadar çocuklarında aynı temel politik rolü oynayacakları öngörülmektedir. Daha çocuk yuvalarındaki küçüklere bile, okulun mallarını korumak yolları öğretilmektedir. 7 - 8 yaşlarındaki çocuklar, genç öncülerin Çin Komünist Partisinin liderliğinde olduğunu bilmek ve partinin gösterdiği yoldan giderek, Mao Tse-Tung'un çocukları olarak hareket etmek zorundadırlar.

Çin Genç Komünistler Birliği, 1949'dan önce Çin'in komünistlerin yönetimindeki bölgelerinde uygulanan sistemde olduğu gibi, bütün çocukların teşkilâtlanmasını karar altına almıştır. Bu kararı açıklayan 3 Mayıs 1965 tarihli bildiride öne sürüldüğüne göre, ancak bu teşkilâtların kurulması ile, proleter ideolojisini yükseltmek ve burjuva ideolojisini gençlerin kafasından silmek mümkün olacaktır.

Bu arada çocukların yüreğine kin tohumlarının ekilmesi de hararetle tavsiye edilmektedir. Çin Genç Komünistler Birliğinin yayınladığı bildiri, çocuklardan, "Amerikalılara karşı kin duymalarını, askerlik işlerini öğrenmelerini, milis eğitimine aktif olarak katılmalarını, üretimi arttırmalarını ve Vietnam halkının savaşını güçlü bir şekilde desteklemelerini" istemiştir. Birlik üyeleri nöbet görevi yapmakta, mektup ve haber taşımakta, üretime yardım etmekte ve tahta tüfeklerle, eğitim el bombaları ile eğitim görmektedirler.

Çin kültür ihtilâlinin esas hedeflerinden, başka bir söyleyişle Mao Tse-Tung'un temel görüşlerinden biri, komünistlerin iktidara geçmesinden sonra bile yıllarca uygulanan eğitim sistemini baştan aşağı değiştirmekti. Eski sisteme göre ortaokul ve hattâ lisede genel kültür, üniversitede ise teoriye de bir hayli yer verilmek suretiyle ihtisas sağlanıyordu. Mao, daha 1960 yılında bu usule karşı çıktı. Ona göre, böyle bir eğitim sistemi Çin'in ekonomik ve ideolojik şartlarına ters düşüyordu. Zira bu sistemle sadece bazı teknokratlar ve aydınlar yetiştiriliyor ve bunlar mezun olduktan sonra daha çok para kazanmaktan başka hiçbir şey düşünmüyorlardı. Oysa Mao, eğitimin daha ziyade teknik eleman yetiştirmeğe yönelmesini istiyordu. Öğrenim süresi kısaltılmalı, ihtisas ve pratiğe önem verilmeli idi. Gayet tabii, sayılan hedeflerden önce, ideolojik eğitimin tam olması geliyor, 1966 - 1969 kültür ihtilâli sırasında Mao, çılgın kızıl muhafızlarının desteği ile, istediği değişikliğin sağlanmasına çalıştı. Şiddetli bir mücadeleye girdi. Bu mücadele boyunca bütün yüksek okullar ve üniversiteler kapalı kaldı. Öğrenciler, tarla ve fabrikalarda beden işçiliğine sevkedildiler. Nihayet 1970 yılında üniversiteler tekrar açıldı ve yeni sistemin uygulanmasına başlandı.

Şimdi Çin üniversitelerini rektörler değil, senato ve profesörler kurulu gibi bildiğimiz

yetkili kuruluşların hiçbiri değil, devrimci komünistler yönetiyor. Eski rektörlerin çoğu, anti - devrimci ilân edilip üniversitelerden uzaklaştırılmış, öğretim üyeliğini muhafaza edebilenlerin de bütün yetkileri alınmış. Meselâ, Pekin Teknik Üniversitesi Rektörü Çian Nuan - Çang, Kültür ihtilâlini benimsemediği ve Liu Şao Çi taraftarı olduğu öne sürülerek, 1966 yılında Kızıl muhafızların üniversiteyi işgal etmesinden sonra kovulmuştur. Şimdi bir köyde tarım amelesi olarak çalıştığı söylenmektedir!.

Çin'deki yeni eğitim sisteminin esasları şöylece özetlenebilir : Eskiden, diğer ülkelerin pek çoğunda olduğu gibi, 4 - 6 yıl arasında değişen üniversite tahsil süresi şimdi 2 - 3 yıla indirilmiştir. Meselâ Makina mühendisi olmak için 2 yıl kâfi sayılmaktadır. Eğitimin esası, pratik ve ihtisastır. Gaye genel kültürü geniş mühendisler, doktorlar vs. yetiştirmek değil, pratik kabiliyeti olan ustabaşılar, teknisyenler, sağlık personeli ve benzerlerini yetiştirmektir. Yeni eğitim sisteminde zamanın yüzde 70'i teknik bilgi edinilmesine ve çalışmalara, yüzde 20'si Mao'nun eserlerinin incelenmesi ve görüşülmesine, yüzde 10'u da milis eğitimine ayrılıyor. Yeni sistemde imtihan yoktur, not, sınıf geçmek, diploma almak yoktur. Liseyi bitiren her öğrenci, 2 - 3 yıl köyde veya fabrikada mutlaka çalışmış olmalıdır. Üniversiteye girmek için ayrıca şu şartlar aranır : a) Köy veya fabrika yetkilileri, liseyi bitiren öğrenciyi üniver-

siteye tavsiye etmelidir. b) Öğrenci, Mao'nun öğretilerini iyi bilmeli, sosyalist şuura sahip bulunmalıdır. c) Yirmi yaşını doldurmalı ve sıhhatli olmalıdır. d) Öğrenci, kız veya erkek, bekâr olmalıdır.

Komünist Çin'deki eğitim siyasetinin tek hedefi, gençlerin komünizme ve devlete hizmet için yetiştirilmesidir. Özellikle orta öğretimin gayesi, başta tarım ve sanayi olmak üzere bütün çalışma alanlarında gittikçe artan bilim adamı, teknisyen ve yetişkin işçi ihtiyacını karşılayacak geniş bir kaynak durumuna gelmektir. Komünist Partisinin sıkı gözetimi altında, iyi eğitilmiş kadroların yönetici yetiştiren okullarda kilit görevlere atanması, çocuk yuvalarından başlayarak en yüksek öğrenim kurumlarına kadar ideolojik kontrolün yürümesini sağlar. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, 1958 yılı Eylülünde yayınladığı bir direktifinde şöyle diyordu : "Öğrenim çalışmalarını gereği gibi yönetmek ve sayıları onbinleri bulacak bir proleter aydınlar ve kızıl uzmanlar ordusu yaratmak partinin ve halkın en büyük tarihî görevidir."

Çin'de öğrenim, genel olarak, parasızdır. Ama, yazı malzemesi ve yemekler için ücret alınır. Yatılı kurumlarda ayrıca yemek ve yatma parası da alınmaktadır.

Çin'deki eğitim durumunu gösteren ve güvenilmesi mümkün olan istatistikler pek azdır.

Eğitim Bakanının 1960 yılında öne sürdüğüne göre; İlkokul öğrenimi çağındaki çocukların yüzde 87'si okula gitmektedir. Bütün Çin nüfusunun yüzde 70'inden fazlasının okur yazar olmadığını bizzat Başbakan Chouen - Lai ifade etmiştir. Bu konuda karşılaşılan en büyük engellerden birisi, aşağı yukarı 30 bin harfi olan Çin alfabesidir. Güçlük, harflerin sesleri göstermek için kullanılmayıp, her birinin ayrı bir mâna taşımasından ileri gelmektedir. Bu duruma bir çözüm olmak üzere, birkaç yıl boyunca gazetelerde ve başka yayınlarda, en az sayıda ve basitleştirilmiş harflerle yazılan bir çeşit "temel Çince" kullanılmıştır. Nihayet, kesin sonuçlu bir çözüm olarak, mânâları belirtmek için kullanılan işaretler yerine, 26 harflik bir latin alfabesinin benimsenmesine başlanmıştır.

Çin hükümeti, eğitimde, en doğru bir ideolojik çizginin benimsenmesi üzerinde titizlikle durmaktadır ve bu yüzden, "proleter sınıf"a mensup çocukların eğitimine öncelik verilmesi eğilimi belirmiştir. Üstün bir zekâsı olsa bile, "yanlış" bir sosyal geçmişinin bulunması, bir çocuğun eğitimi bakmından aşılamayan bir engeldir. İlâve etmeğe ihtiyaç yoktur ki, komünist partisi üyelerinde sosyal geçmiş aranmaz. Büyük yaştaki çocuklar ve lise öğrencileri arasında politik yönden daha sıkı bir eleme yapıldığı açıkça bellidir. Komünist partisinin resmî yayın organı people's Daily gazetesi 31 Mart 1960 tarihli sayısında, şöyle yaz-

mıştı : "Kültür istekleri her ne kadar gittikçe artmaktaysa da, genç erkek ve kadınların eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını tam olarak karşılamak mümkün değildir. Çünkü bu gençler, öğretime katkıda bulunmak için gerekli yeteneklerden yoksundur."

Çin Komünist Partisinin öğrenim politikasında dayandığı temel ilkelerden birisini, "Öğrenimi verimli işle" bağdaştırmak sloganı gayet iyi yansıtmaktadır. Beden işçiliği, öğrenim sisteminin bir parçası olarak politik hedefler bakımından şart koşulmuştur. Bu türlü bir öğrenimin sonunda Çin komünist partisinin geliştirmeyi ülkü edindiği insan tipi "genç iş kahramanı"dır. Bu kahraman hem kızıldır, hem uzmandır, evinde ve işinde de her an çapası, traktörü, Mao Tse - Tung'un eserleri ve bilim konuları ile, toprak teorileri ile başbaşadır. Uygulama sahasında böyle bir sistem, bütün orta ve yüksek öğrenim kurumlarında, öğrenimin ve işçiliğin eşit ölçüde birlikte yürütülmesi demektir. Görünüşte aydınlarla beden işçileri arasındaki uçurumu kapatmak, gerçekte ise üretimin artmasını sağlamak amacı ile, yarı iş yarı öğrenim yapılan özel okullar kurulmuştur. Fabrikalarda açılan bu okullardaki öğrenciler genellikle bir hafta öğrenim, bir hafta da işçilik yapmaktadırlar. Köy okullarındaki öğrenciler de, tarım çalışmalarının yavaşladığı mevsimlerde öğrenim görmekte, işlerin arttığı mevsimlerde ise tarlada çalışmaktadırlar. Teknik

okulların büyük çoğunluğu fabrikaların bir atelyesi gibi çalışmaktadır. Bazı teknik okulların kendi küçük eğitim atelyeleri vardır. Bunun gibi birçok tarım okulları kendi çiftliklerini, kendi fidanlıklarını, komünlere bağlı olmaksızın bağımsız bir biçimde işletmektedirler. İş ve öğrenimin birlikte yürütüldüğü orta dereceli okullarda öğrenim süresi, kültür ihtilâlinden önce, 3 - 4 yıldı. Şimdi, orta öğrenim 3 yıla inmiş ve iş mecburiyeti bütün okullara konmuştur. Hasat ve pirinç fidelerinin dikimi gibi işlerin yoğunlaştığı dönemlerde iş - okuma sistemi, çok büyük ölçüde bir ek iş gücü sağlamaktadır. Yeni Çin Haberler Ajansının 29 Mayıs 1966 da bildirdiğine göre, Çunking üniversitesinin 1110 son sınıf öğrencisi ile öğretim üyeleri fabrikalarda, madenlerde ve köylerde çalışmışlardır.

Çin'de öğrenimlerini tamamlayan öğrencilerin meslek seçmek hürriyeti yoktur. ve bunlar, ihtiyaç duyulan yerlere gönderilmektedir. Orta öğrenim ve kolej öğrenimi yılları boyunca öğrencilere meslek seçmenin önemsiz birşey olduğu durmadan telkin edilir. Çin Komünist Partisinin, China Youthe (Çin gençliği) dergisinin 16 Haziran 1964 tarihli sayısında yayınlanan bir kararında, "kişisel isteklerin devletin ihtiyaçlarına uydurulması gerektiği" ve "Öğrenimin devrimci bir görev" sayılması mecburiyeti açıkca belirtilmiştir.

1951 yılında, yüksek öğrenim kurumlarındaki öğrencilerin yüzde 9'u Çin Komünist Partisinin üyesi idi; ayrıca, yüzde 57'si de Çin komünist gençlik birliğine üye olmuşlardı. Böylelikle bütün kolej ve yüksek öğrenim yapan öğrencilerin üçte ikisi Çin Komünist Partisinin disiplinine girmiş bulunmaktadır. Öğretim sahasında varlık gösteren ve partiye bağlı başka bir teşkilât da, bütün Çin Öğrenciler Federasyonudur. 1965 yılından beri Federasyonun üye sayısı büyük ölçüde artmış ve orta dereceli okullardaki öğrenci derneklerini de içine almıştır. Yeni Çin Haberler Ajansının 30 Ocak 1965 tarihli bir haberine göre, "Federasyonun görevi, ülkedeki bütün öğrencileri Çin Komünist Partisinin liderliği altında toplamak ve Mao Tse Tung'un düşüncelerinin kızıl bayrağını yükseltmekdir."

Öğretmenlerin kontrolü öğretim işçileri birliğinin aracılığı ile olmakta ve Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin eğitilmesi sırasında, Marksizm - Leninizm ile Çin'de komünist ihtilâli tarihi ve Mao düşüncesine en üstün önceliğin tanınmasını istemektedir.

GÜNLÜK HAYAT VE ÇİN EKONOMİSİ

Komünist Çin'e gidenlerin, özellikle ilk günlerde, dikkatlerini en ziyade çeken husus, bütün Çinlilerin sanki tek bir kalıptan çıkmış gibi olmalarıdır. Kadın veya erkek her Çinli,

gri veya lacivert renkte pantalon ve yakası kapalı bir ceket giyer. Fabrikalardaki işçiler, komünlerdeki çiftçiler, üniversitedeki profesörler, lisedeki öğrenciler, ana okullarındaki küçükler, memurlar, gazeteciler, hostesler, emekliler, subaylar, yöneticiler ve eşleri, hep aynı kıyafetler içinde görünürler. Etekli, uzun saçlı, süslü bir kadın yoktur. Dudak boyası, parfüm, küpe, yüzük vs. de kullanmazlar. Çoğunun saçı kısacık kesilmiştir. Gömlekli, kravatlı, ceketli veya yün kazaklı bir erkek de yoktur. Çinlileri gören her insanın aklına hemen şu soru gelir. Acaba hep böyle mi idiler. Elbette, hayır. Elbette, dünyanın diğer kadınlarına ve erkeklerine benziyorlardı. Hevesleri özentileri, güzel ve yakışıklı görünmeğe, iyi ve değişik giyinmeğe istekleri vardı...

Komünist rejimin ve Mao diktatörlüğünün yerleşmesi ile, Çin halkına yeni fikirler aşılanmış ve Çinlilerin büyük bir çoğunluğu eski geleneklerinden uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Ama, yine de Çinliler arasında yaşlılar, eskiye bağlılıklarını sürdürmeye çabalıyorlar. 1968 yılında Çin'e giden bir gazeteci, şunları yazıyor : "Bugün bütün dünyada ortalama ömür süresinin en düşük olduğu ülke Çin'dir. Böyle olmasına halkın beslenmesinin yetersiz oluşu ve sağlık teşkilâtlarının gerektiği gibi çalışmaması sebeptir. Çin'de ihtiyarlara aşırı derecede hürmet edilmesinin sebebi de hiç şüphesiz bu ülkede ihtiyara pek az rastlanılmasın-

dan olsa gerek. Bugünkü Çin'de açlık, felâket, sefalet artık doğal şeylerden sayılmaya başlamıştır. Genel olarak kısa bir mevsim kuraklığı veya sel baskınından sonra, açlık ve açlığın sonucu ölüm vakalarına, artık beklenen bir olay ve normal bir durum diye bakılmaktadır. Çin'in kalabalık bölgelerinde, felâket, bir yangın gibi hızla yayılıyor. Büyük şehirlerde su şebekesi ve kanalizasyon tesisatı vardır. Ama küçük şehirler ve tarım bölgeleri bu gibi sağlık şartlarından habersizdirler. Bugünün Çin'inde, aile fertlerinin artık eskisi gibi bir araya gelerek eğlenmeye, bir arada mutlu yaşamaya ayıracak zamanları yoktur. Bugünün kızıl Çin'inde halkın boş zamanı sadece Mao'ya aittir. Kimse dilediği gibi eğlenmek için arzu ettiği bir programı uygulayamaz. Eğlence, eğer Mao Tse-Tung'a göre faydalı ise izin verilir. Herkes komünist rejimin çizdiği program gereğince hareket etmeğe mecburdur. Bütün Çinliler, Mao'nun emirlerini yerine getirmek için yaşamaktadırlar. Emirlere itaat etmezlerse yaşama ümitleri de yok demektir. Aslında gerçek Çinli, Mao'nun damgasını vurduğu (Mao yapısı) Çinli'den çok farklıdır. Bugün Çinliler gülmeyi bile unutmuşlardır. Bütün ülke kasvetli, kederli bir havaya bürünmüştür. Basit bir köylünün yüzüne bakmakla, gözlerindeki kederi anlamak mümkündür. Gezdiğim şehirlerde, yolculuk ettiğim trenlerde rastladığım değişik yaştaki insanların yüzlerine baktıkça, içime garip bir hüzün çöktü. Sanki bütün bu insanlar, bana gözleri

ile birşeyler söylemek istiyor, birşeyler anlatmaya çabalıyorlardı. Tabii ne demek istediklerini pekâlâ anlıyordum. Rehberlerimin başka taraflara baktıkları veya benimle ilgilenmedikleri zamanlar, fırsat buldukça etrafımdaki Çinlilere hafifçe gülümsemeye gayret ettim. Çin'in kızıl diktatörlük rejimi idarecilerinin yabancı ülkeler için hazırladıkları, son derece lüks basılmış resimli dergilerinde gerçeğe uymayan hayal mahsulü propagandaya yer verilmiş.. Fotoğraflara bakılırsa, Çin; gerçek bir cennet. Halk, aradığı mutluluğa kavuşmanın sevinci içinde, gülüyor. Fakat bugünkü Çin'in gerçek çehresi, hiç de yabancı ülkelere propaganda için hazırlanan dergideki hayata benzemiyor. Dünyadaki diğer komünist rejimler de aynı taktiği kullanıyorlar. Yabancılar için hazırladıkları propaganda dergilerinde cennete benzettikleri ülkelerinin yalnız tek yönünü gösteriyorlar.

Çin halkı aslında gülmeyi, eğlenmeyi, bir arada oyun oynamayı seven bir millettir. Bugün için bütün bunlar yasaklanmıştır. Ev hayatı diye bir şey kalmamıştır. Çiftçiler, toplu gruplar halinde, hep birlikte yaşamaktadırlar. Büyük millî bayramlarda Çinli aileler bir araya gelmek için bir fırsat elde ederlerdi. Şayet aile fertleri Mao prensiplerine bağlı birer vatandaş olduklarını isbat edebilirlerse, o zaman birbirlerine nisbeten yakın oturabilirler, aksi halde, ilgililer, aile fertlerini birbirlerinden kilometrelerce ayırırlar.

Çinliler'in ülkeleri içinde istedikleri gibi seyahat etme imkânları da yoktur. Ancak oturduğu yerin idarecilerine yolculuğunun sebebini anlatır ve bu sebep onlar tarafından uygun görülürse, dilediği seyahat iznini alabilir. Yalnız, seyahat sebebini anlatırken, daima sevgili Mao ile ilgili olduğunu gösterebilirse, izin almak daha bir kolaylaşır. Yoksa olur olmaz her gelene izin verilmez. Çin'de birkaç akraba, aileleri ile birlikte bir evde yaşarlar. Bugün bir çatı altında bu şekilde ikiyüz kişinin yaşadığı bile olabilir. Geçmişteki Çin imparatorluğu zamanında, bayramlarda, ailenin önemli günlerinde büyük babalar, anneler, çocuklar, akrabalar, torunlar biraraya gelir, büyüklerin anlattıkları ilgi çekici hikâyeleri dinler, hep beraber yemek yerlerdi. Bugünkü kızıl Çin'de ise, çocuklar anne ve babalarının elinden alınıyor, aileden uzaklaştırılarak, büyütülüyor. Büyük lider Mao, "Çocuklarınıza siz hayat verdiniz, ama ben de onlara, bugünkü büyük Çin'de benim prensiplerime ve fikirlerime göre yaşamayı öğreteceğim" diyerek ailelerinin yanından alıyor. Çin'de artık aile hayatı diye bir kavram kalmamış. Aileler dağılıyor, çocuklar kimsenin haberi olmadan büyüyor, yüzbinlerce anne kızını veya oğlunu bir daha göremeden hayata gözlerini kapıyor. Dünyaya getirdikleri çocuklar yalnız büyük lider Mao için yaşıyor, kalpleri yalnız onun için atıyor, yalnız Mao aşkı ile yaşıyorlar. Çinli gençler birbirlerine aşık olamıyorlar. Genç bir kızla bir delikanlı birbirlerine aşık olsalar, he-

men kapitalist dünyanın dejenere âdetlerini benimsemekle suçlandırılıyorlar; onların aşkı sadece Mao'ya ayrılmış.

Orta halli Çinli, aslında son derece fakir, hemen hemen sürünüyor denebilir. Evi minicik, ortak çiftliklerden aldığı ufacık bir tarlası ya var, ya yok. O ufacık tarlada ürettiğini yemek zorunda. Eğer gerçek ve iyi bir Mao'cu ise çocukları ile birlikte yaşayabiliyor. Eğer iyi bir Mao'cu değilse çocuklar devlet tarafından elinden alınıyor, çoğu zaman bir daha yüzlerini göremiyor. Güneyde halkın tek yiyeceği pirinç, kuzeyde ise buğday ve darı. Halk çoğu zaman ağzına et koymuyor, zira hayvanları beslemek için kullanılan yemleri insanlar yiyorlar. Kümes hayvanlarını artan yiyeceklerle beslediklerinden, köylülerin evinde birkaç tavuk ve horoza rastlanıyor. Kış mevsimi Çinliler için gerçek bir felâket. Son derece soğuk olan kış aylarında, yeteri kadar giyecek almadıklarından halk donuyor. Giyim eşyaları en adi cinsten ve son derece pahalı. Isınmak için üstüste astarlanmış pamuklu ceketler giyiyorlar. Hava soğudukça giydikleri ceket sayısını arttırıyorlar. Çin köylülerinin evleri çoğu zaman balçıktan yapılıyor. Tepesi ise samanla kaplı. Daha iyi durumdakiler ise, tahtadan sütunların arasını bambu kamışları ile örüyor, evin etrafını da çinko ile kaplıyorlar. Hayatlarını kayıkta geçiren Çinlilerin sayısı ise yüzbinleri aşıyor. Çin nehirleri, başka yaşayacak yer bulamadıkları için kayık-

larda oturmak zorunda kalanlarla dolu. Dünyanın hiçbir ülkesinde Çin'deki kadar kayık olduğunu sanmıyorum. Halbuki Çinliler, hiç de denizci bir millet değil. Çin komünist partisi üyelerinin evleri ise şehirlerde ve zengin kooperatif çiftliklerinin verimli tarlalarında inşa edilmiş. Evler, Batıdakiler gibi beton ve tuğladan yapılmış, damları kiremitle örtülü."

Şimdi de, ideolojik konularla ilgili sayılacak her yazıyı şüphe ile karşılamağa alışmış bazı okuyucularımız için sol eğilimli, en azından tarafsız bir gazetecinin Çin hakkındaki röportajından günlük hayatı anlatan bölümler sunacağız : "Çinli gençler hayatın çeşitli zevklerinden, eğlencelerinden mahrumdur. Niye? Mao'nun çizgisi onu 8 saatlik mesainin dışında da kendini yetiştirmeğe, toplum için faydalı şeyler yapmağa, kısacası yine çalışmağa zorluyor. Çinli üniversite profesörleri veya öğrencileri, resmî daire memurları, hattâ müdürleri, yılda birkaç hafta, askere gider gibi, komünlere veya fabrikalara gidip çalışmak zorundalar. Çinli ailelerin bir kısmı bölünmüştür. Evin erkeği bir yerde, ailesi başka bir yerde çalışmakta ve yaşamaktadır. Niye? Çünkü parti veya Mao'nun direktiflerine uyan yöneticiler, topyekûn kalkınma için bunu zorunlu bulmuşlardır. Bölünmüş ailelerin fertlerine, (vatanın çıkarları neyi emrediyorsa, onu yapmalıyız) denmektedir. Bu ruh, Çinlilere daha ana okulundan itibaren aşılanmaktadır. Pekin'deki bir

ziyafette, yabancı diplomatların eşlerinin gözü ve ruhu okşayan tuvaletlerini seyreden, yine malûm üniformayı giymiş bir Çinli memur kadına, bunu görünce neler hissettiğini sordum. (Boş şeyler bunlar, dedi. Zaman ve enerji kaybına yol açıyor!) Yine Pekin'de, 23 yaşındaki bir genç kızla sohbet ederken : -Herhalde ay'a insan gittiğini biliyorsunuz, dedim. Anlamadı. Biraz daha tafsilât vererek tekrarladım :

— Siz, çok şakacı bir insansınız! diye mukabele etti.

Çinli kendisine ne söylenirse bunu biliyor, o kadarını biliyor. Çin'e hiç yabancı gazete gelmez. Radyoda, yayınları bozulduğu için yabancı istasyon dinlenemez. Çin'in kapıları yabancılara kapalı, gelenlerin sayısı pek az. Onların Çinlilerle teması da çok sınırlı. Belki zamanla bu temaslar artınca ve Çin'in hayat seviyesi yükselince halen bütün dünyada normal sayılan, fakat Çin'de teşvik edilmeyen veya iyi gözle bakılmayan şeyler de, günlük hayatlarına girmeğe başlayacak. Fakat şimdilik Çinlinin bunlarla ilgisi yok. Kendi aleminde yaşıyor ve kendisinden istenenleri veya beklenenleri kişiliği ve kendi görüşleri, duyguları söz konusu olmadan, âdeta bir robot gibi aynen yapıyor...

Çin'e ayak bastığım gün, günlük halk gazetesinin birinci sayfasını 8 sütunluk bir manşet ile uzunca bir yazı kaplıyordu. Herhalde Çin'de veya dünyada önemli bir olay cereyan

etmişti, diye düşündüm. ve gazetenin bu iri başlığını tercüme ettirdim. Manşet şu idi. Enternasyonal Marşı iyi söylenmiyor! Anlamamıştım. Yazının ilk paragrafının da çevirisini rica ettim. Bunda, gençlerin enternasyonal marşı ve (Disiplinin üç önemli kaidesi) ile (dikkat edilecek sekiz nokta) adlı marşları iyi öğrenmedikleri ve söylemedikleri yazılı idi. O andan itibaren Çin'de bulunduğum sürece nereye gitti isem bu marşları dinledim. Fabrika ve komünlerde bu marşlar hoparlörlerde yayınlanıyordu. Radyoda bu marşlar sık sık çalınıyordu. Çin'den ayrılmadan iki gün önce, yine günlük Halk gazetesinde bu konuda bir yazı vardı. Açılan yoğun kampanya sayesinde şimdi gençlerin ve halkın bu marşları daha iyi söyledikleri belirtiliyordu! Enternasyonal, dünyadaki komünistlerin marşı; (Disiplinin 3 önemli kaidesi) ile (dikkat edilecek 8 nokta) şarkısı da, (Bütün emirlere itaat et), (konuşurken nazik ol) (Kavga veya küfür etme), (Kadınlara sataşma), (Ödünç aldığın herşeyi iade et) gibi birtakım kuralları kapsayan bir marştı. Bir şarkı için garip bir güfte, diyeceksiniz. Evet, bugün Çinde bütün şarkıların, bale ve operaların konusu (devrimci). Esasen kültür devriminden sonra bir hayli kısırlaşan sanat hayatına hep (ihtilâl) teranesi hâkim. Bugünkü Çin sanatı 1 Piyano konçertosu, 2 Bale, 3 film ve 4 operadan ibarettir. Yang Tsö Kiang adını taşıyan piyano konçertosu, sarı nehir üzerine bestelenmiştir. Baleler, kızıl kadın müfrezesi ve

beyaz saçlı kız, adını taşıyor. Müzik, Çaykovski'nin Kuğu Gölü Balesine çok yakın. Fakat konu -(Kaplan Dağının) strateji ile alınması veya (Şa Hia Pang) adını taşıyan operalarda da olduğu gibi- Çinlilerin Japon işgaline veya komintang yönetimine karşı ayaklanmaları gibi konularla ilgili. Bu temsiller devamlı olarak televizyonda gösteriliyor. Bu melodiler durmadan radyoda çalınıyor. Tiyatro ve operalarda hep aynı şeyler seyrediliyor ve çocuklara, daha ana okulundan başlayarak bu şarkılar, bu marşlar öğretiliyor. Nitekim Pekin'de gezdiğimiz bir ana okulundaki 4 - 5 yaşındaki çocuklar, düzenledikleri bir temsilde bu bale ve operalardan bazı kısımlar oynadılar. Şanghay'daki bir okulu gezdiğimiz zaman da yine aynı repertuvar ile karşılaştık. Kültür devriminin başladığı 1966'dan beri hiçbir roman, hiçbir şiir kitabı yayınlanmadı Çin'de... Çocuklara hitab eden resimli romanlar gördük. Dünyanın her yerinde resimli romanlar eğlendirici, sürükleyici olur. Çocuklar, Tarzan'dan Hoş Memo'ya varıncaya kadar bu tür komik kitaplarını kapışırlar, Zevkle okurlar. Çin'deki resimli romanların konusu ise, Çin - Japon savaşı veya komünist ayaklanması. Bu kitapların çocukları ne dereceye kadar eğlendirdiği veya ilgilendirdiği de sorulmaya değer, Sanat ve edebiyat alanındaki bu kısırlık, 1966 - 1970 yılları arasında Çin'i allakbullak eden ve âdeta Kaos'a sürükleyen kültür devriminin direkt bir sonucudur. Aslında sonradan siyasî bir havaya bürünen kültür

devrimi, başta Mao'nun kültür alanında kendi çizgisini kabul ettirmek istemesi ile başlamıştı. Bunun ilk sinyali, Wu Han adlı bir yazarın yayınladığı (Hai Cui'nin Azli) isimli bir piyesin yasaklanması ve gerek bu esere, gerekse bunu tutanlara karşı şiddetli bir kampanya açılması ile verilmişti. Aynı zamanda Pekin Belediye Başkan Yardımcısı olan Wu Han, bunun fiatını bizzat mevkiinden azledilmek sureti ile ödedi. Ne tuhaftır ki, yazdığı piyesin konusu da, görüşlerinden ötürü bir memurun azledilmesi ile, ilgili idi. Wu Han'ın eseri haftalarca parti organlarında tartışıldı. Mao, bütün ağırlığını kullandı ve sonunda kendi çizgisini kabul ettirdi. Bu tür sanat veya edebiyatın (Devrimlere karşı olacağı) ve (Burjuvaziye veya revizyonizme yol açacağı) gerekçesi ortaya atıldı ve buna karşı harekete geçilmesi istendi. İşte kültür devrimi bu amaçla başlatıldı. (Daha sonra bu devrim kızıl muhafızlar tarafından öylesine dejenere edildiki, Mao bile bunu frenlemekte zorluk çekti ve neticede kültür devrimi fanatiklerini de azletti veya sürdü!) Mao'nun sanat ve edebiyat alanında empoze ettiği çizgi yazarlara, bestecilere, ressamlara, kısacası aydınlara serbestçe yaratmak imkânını vermiyor. Ona göre, sanat sanat içindir, görüşü yanlıştır. Çin gibi ihtilâlci bir toplumda burjuva veya revizyonist görüşlere yer yoktur. Halbuki Mao'nun bu konuda uygulanan düşünceleri daha önceki fikirleriyle de çatışmaktadır. Mao, 1957 de (Bırakalım 100 çiçek tomur-

cuklansın) sözü ile aydınları ve parti mensuplarını, politika, ideoloji, sanat ve edebiyat üzerinde görüşlerini ortaya atmağa çağırıyordu. Gerçekten o zaman bu konularda çeşitli fikirler belirtildi, hattâ tenkitler yapıldı. Fakat çok geçmeden bu yeni akımlardan rahatsız olan ve hattâ bunu kendi iktidarı ve partinin geleceği için bir tehlike olarak görmeğe başlayan Mao, demir yumruğunu indirdi. Çiçekler daha tomurcuklanmadan solup gittiler. Pekinde bir yazarın bize söylediğine göre, halen yeni operaların bestelenmesi ve yeni edebi eserlerin yayınlanması için bazı hazırlıklar var. Ancak, bunlar piyasaya çıkmadan önce bazı özel komitelerce inceleniyor. Bize bu bilgiyi veren yazar, komitelerin Halk Temsilcilerinden kurulu olduğunu ve inceledikleri eserlerin gerçekten halkın hoşuna gidip gitmeyeceğine karar vereceklerini söyledi. Yani açıkcası bu komiteler, hazırlanan eserlerin Mao'nun çizgisine uygun olup olmadığını tespit edeceklerdir. Bir nevi sansür heyetleridir...

Bir yabancının Pekin veya başka bir yerde çekeceği en büyük zorluk, taksi sıkıntısıdır. Dünyanın heryerinde olduğu gibi, Pekin'de herhangi bir caddede taksi bulup çeviremezsiniz. Bir yere mi gitmeniz lâzım? Otelinizin park yerinde duran ve tabii devlete ait olan taksilerden birini kiralayacaksınız. Gideceğiniz yerde taksiyi salarsanız (ki, bir kere bu başıma geldi), orada çakılı kalırsınız. Dönmek için

mutlaka otelinize telefon edip taksi getirtmeniz gerekir. Özel otomobillerin sayısı da çok az Pekin'de. Bakanlıkların emrinde bazı arabalar var. Bunlar, hepsi eski model (Warszawa) olan taksilerin aksine, daha yeni (Chevroletler) veya (Mercdes)lerdir. Bazıları da şimdi Çinlilerin yapmaya başladığı (Şanghay) adlı arabalardır. Bu özel otolar, sadece hizmete mahsustur. Bakanlıktan birisi görevle nereye gidecekse biner gider. Ama bunun dışında arabayı özel geziler için kullanamaz. Genellikle bu arabaların Camları perde ile kapalıdır. Arabanın içinde kimin bulunduğu bilinmez! (derleyenin notu : içinde kimin bulunduğu bilinmediğine göre, yalnız hizmet için kullandıkları nasıl anlaşılıyor?). Seyahatim boyunca bir Çin'linin taksiye bindiğini görmedim. Taksiye binmek büyük lüks sayılır... Yabancı diplomatlar, Çince bilseler bile, özel temaslarda pek bulunamazlar. Meselâ birçok başkentlerde elçiler, konsolaslar veya ataşeler, direkt olarak gazetecileri, profesörleri, sendikacıları, iş adamlarını ve çeşitli kuruluş temsilcilerini davet edebilir veya onlara ziyarette bulunabilir. Öyle şey yoktur, Pekin'de, herşey resmî kanaldan geçmeli. Evinize çağıracağınız muslukçu için bile, dışişlerine başvurmanız gerekiyor! Pekin'de temaslar ne kadar sınırlı ise, Çin'de dolaşmak da o kadar kısıtlanmıştır. Çin'de hiçbir diplomat başını alıp Şanghay'a, Kanton'a veya başka bir yere gidemez. Muhakkak Dışişleri Bakanlığının tasvibini almak gerekir. Bu müsaade de, o dip-

lomatın temsil ettiği ülkenin Çin'e olan dostluk derecesine göre verilir veya verilmez! Pekin'deki ünlü Çin seddi ve Memnu Şehir diye tanınan eski imparatorluk sarayı, daha birkaç ay öncesine kadar yabancılara kapalı idi. Yazın sonlarına doğru Çin makamları buraları açmış ve diplomatlara turlar düzenleyerek göstermiştir.. (Sami Kohen Çin'i anlatıyor. Milliyet 25.12.1971 - 14.12.1971)

Çin'de rejimin kesin yasakları yüzünden, kız - erkek arkadaşlığı diğer ülkelerden çok farklıdır. Genç kızların 25, erkeklerin ise 30 yaşından önce evlenmeleri, evlilik dışı münasebetlerde bulunmaları yasaklanmıştır. Böyle olmasının ahlâkla hiçbir ilgisi yoktur. Bütün dâva, nüfusun hızla artışını önlemek ve insanların bedenen en kuvvetli oldukları çağdaki bütün zamanlarını üretime ayırmalarını sağlamaktır. Bu yasağı çiğneyenler şiddetle cezalandırılırlar.

Danimarkalı bir gazeteci, Jurgen Bisch, Çin'de hapishaneleri şöyle anlatıyor : (Birgün öğleden sonra, mihmandarlarımdan Cheng Yuen; hapishaneye gitmek ister miydiniz, diye sordu. Birden ürperdi bütün vücudum. Bunun bir tehdit değil, bir teklif olduğunu düşünerek rahatladım. Pekin devlet hapishanesini ziyaretim de aynı protokol altında başladı. Önce misafir salonuna alındım. Yeşil çay ve sigara ikram ettiler bana. Hapishane yetkilisi, daha önceden hazırlanmış bir senaryoyu okurcasına bilgi ver-

di. Yüzü kadın olmak üzere 1800 mahkûm vardı. Garipsedim bunu. Acaba kızıl Çinde kadınların suç işleme temayülleri daha mı azdı. Tercümanım Hsu Yu aracılığı ile sorduğum bu suale verilen cevap şu oldu : Hayır sadece erkekler suça sürükleyen fırsatlarla çok daha fazla karşılaşırlar! Mahkûmların yüzde 40'ı rejime muhalefette bulunanlardı. Diğerlerinin basit suçlardan hüküm giymiş olduklarını söyleyen hapishane yetkilisi; "Bu suçluları topluma kazandırmak, onları iyi insan yapmak birinci görevimizdir. Bu konuda başarılıyız" diyordu. Tercümanım aracılığı ile nasıl bir sistem kullandıklarını sordum. "Mahkûmları topluma kazandırmaktaki çabalarımızı üç ana kısımda inceleyebiliriz. Birincisi ideolojik eğitimdir. Mahkûmlara, kriminal davranışların kapitalizmin bir neticesi olduğunu empoze etmeye çalışırız. Onlara sosyalizmi öğretiriz. İkinci kısım politik enformasyondur. Bu kısımda mahkûmlar, sonunda sosyalizmin kapitalizme karşı tahrip edici bir zafer kazanacağına inanmayı öğrenirler. Son kısım çalışmadır. Mahkûmlara çalışma alışkanlığını, çalışma mutluluğunu ve çalışma tekniğini öğretiriz" cevabını verdi. Hapishanenin fabrikasına girdiğimiz zaman, makinaların başında çalışan mahkûmların yüzlerinden çalışma mutluluğunu öğrenemediklerini anlamak zor değildi. Fakat çalışma tekniği ile çalışma alışkanlığını kelimenin tam mânası ile benimsemişlerdi. Robot gibi çalışıyorlardı. Pekin'deki mağazalarda satılan çorapların yüzde doksanı

bu fabrikaıarını mamulatıydı. Hapishane yetkilisi gururlu bir sesle, "Fabrikada çalışan işçilerden 400'ünün mahkûmiyeti sona erdi. Fakat çalışma şartlarından memnun oldukları için kendi istekleri ile burada kaldılar." diyordu). Yine aynı gazeteci, komünist Çin'deki hürriyet anlayışı konusunda, başından geçen bir macerayı da anlatır : (Yenanlı yöneticilerden resim çekmek müsaadesi istedim. "Tabii dediler, istediğiniz yere gidebilir; istediğiniz şeyin resmini çekebilirsiniz" içimden acı acı güldüm. Aynı şeyi Mao Tse-Tung da söylemişti ama, işe yarar resim çekmeme fırsat vermemişlerdi. Saçma, gülünç bir kızıl Çin taktiğiydi bu. Tavşana kaç, tazıya tut gibi birşeydi. Gene de dışarı çıktım. Fakat caddede yürümeye başladığım anda peşime bir adamın takıldığını gördüm. Kızıl Çin'de yabancıların gölge gibi takip edildiklerini çok kimseden duymuştum. Bu yüzden basit bir denemeye başvurdum. Bir arsada oynayan çocukları seyretmek için durduğum zaman, gözucuyla adama baktım. O da durmuştu. Yürüdüm, o da geldi peşimden. Ayakkabımı bağlamak için eğildim. Aramızda bir mesafe bırakarak durdu. Artık beni takip ettiğinden şüphem kalmamıştı. Yaşlı tipik bir adamla karşılaştım. Kucağında küçük bir çocuk vardı. Herhalde torunu olmalıydı. Ona işaretle resmini çekmek istediğimi anlattım; kabul etti. Fakat tam kamerayı yükselttiğim sırada, aramıza beni takip eden adam girdi. Yaşlı adam onunla konuştuktan sonra arkasına bakmadan

uzaklaştı. Birşey söyleyecek oldum adama, o da tabanlarını yağlayıp koşmaya başladı. Peşinden gittim. Bir evin içine girip gözden kayboldu. Öfkeden soluyarak eski binaların resimlerini çekmeye başladım. Fakat yerden bitmişçesine yanımda beliren 11 yaşlarında bir kız çocuğu koluma yapıştı. Çince birşeyler söyledi. Anlamadığımı görünce, işaretle kendisini takip etmemi istedi. Boynundaki kızıl eşarpı görünce, ona itaat etmem gerektiğini kabul ettim. Çünkü genç öncüler denen bir teşkilât mensubuydu. Bunlar, komünist partisi ileri gelenleri tarafından davranışlarıyla diğer çocuklara örnek teşkil etmeleri için titizlikle seçilmiş parti üyeleri idi. Onu takip ettim. Beni en yakın karakola götüreceğini düşündüğümden sırtımdan aşağıya soğuk ter boşandı. Ancak, kaldığımız otele girdiğimizde rahat bir nefes aldım. Yenanlı yöneticiler, mihmandarım ve tercümanım çay içiyorlardı salonda. Küçük kız, onların yanına gelince durdu. Beni parmağı ile işaret ederek Çince birşeyler söyledi : Ne dediğini bilmiyordum ama, sesinin tonundan beni suçladığı belliydi. Konuşmasını bitirince kız çekip gitti. Fakat Çinli dostlarımın ağzını bıçak açmıyordu. Yüzleri bembeyaz olmuştu. Hayret ve merakla sordum : "Neden konuşmuyorsunuz, ne oldu?" Tercümanım, "Rejime muhalif resimler çekmişsiniz" dedi. "Size karşı gösterdiğimiz misafirperverliğe ve nezakete yakışmaz bu" sinirden ne yapacağımı bilemedim. Başımdan geçenleri anlattım. Sadece eski bina-

ların resmini çektiğimi söyledim. "Bu resimler sizi bu kadar üzüyorsa filmi verebilirim" hiçbiri sesini çıkarmadı. Filmi makineden çıkardım, yırttıktan sonra ayaklarımın altında ezdim. "Sizi anlıyamıyorum. Eski evlerin resmini çekmemde ne gibi bir sakınca olur? Sonra resim çekmem için müsaade aldım" o anda aklıma yaşlı adamla torununun resmini çekmeme engel olan adam geldi. Onu da anlattım. "Resim çekmeme engel olduğu yetmiyormuşçasına, bunu neden yaptığını sormak istediğim zaman, tıpkı bir köpek gibi, kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırıp kaçtı." cümlemi noktalar noktalamaz Cheng Yuen, öfkeyle ayağa fırladı. O güne kadar onu hiç bu kadar öfkeli görmemiştim. Sert bir sesle "Bir Çinlinin köpek gibi kaçtığını söyleyemezsiniz!" dedi. "Sizi menederim bundan! Bir kapitalist deyimi bu. Şanghay'ı Avrupalılar kontrol ettikleri zaman, parklarda Çinlilerle köpeklerin girmesinin yasak olduğunu bildiren levhalar vardı. Mr. Bisch, bizi köpeklerle mukayese etmeyin. O günleri hatırlamak istemiyoruz". Artık sabrım taşmıştı bu saçmalıklar karşısında. Çay fincanlarının deprem olmuşcasına sarsılmasına sebep olan bir şekilde yumruğumu masaya indirerek, "Çinlileri köpeklere benzetmek aklımdan bile geçmedi!" diye bağırdım. "Beni takip eden adamın korkaklığını ve kalleşliğini belirtmek istedim sadece" sonra da odama çekildim. Aradan bir yarım saat ya geçmiş, ya geçmemişti ki, hep beraber odama geldiler. Benden özür di-

lediler. Fakat bunun bir faydası olmadı. Sion'a dönerken gene bana resim çektirmemek için çeşitli bahaneler uydurmaktan geri kalmadılar. Öyle ki, bir an geziyi yarıda bırakmayı aklımdan geçirdim. Fakat caydım bundan. Aklıma güzel bir fikir gelmişti. Şikâyetimi yukarıya duyuracaktım. Pekin'de tanıdığım bir gazeteci, kızıl Çin'de bütün mektupların sansürden geçtiğini söylemişti. Şayet bu doğruysa, şikâyetimi yukarıya duyurabilecektim. Demirperdedeki arkadaşlarımdan birine mektup yazarak Çinli mihmandarların ve tercümanımın nezaketinden bahsettim ve mektubuma şu şekilde son verdim : "Fakat aynı meslekten olmayan kimselerin refakatiyle yaptığım gezilerin pek faydalı olduğu kanısında değilim. Oh, hiç olmazsa bir Çinli yazar olsaydı mihmandarlarımın arasında!" Şanghay'da yazarlar birliği başkanı tarafından karşılanınca, mektupların sansürden geçtiğine şüphem kalmadı. Daha sonra gittiğim her yerde Kızıl Çinli gazetecilerle yazarlar da refaket ettiler bana.)

ÇİN EKONOMİSİ

Çin, yeryüzünün en fakir ülkelerinden biridir. Hayat seviyesi son derece düşüktür. Üretim, kalabalık nüfusu ancak ayakta tutmaya yetmektedir. Kişi başına düşen ortalama yıllık gelir 65 dolar civarındadır. (Türkiye, 320 do-

lar) Hükümet, ikmâli ve ücretleri ayarlamak yoluyla gerek pahalılığı, gerekse yaşama standardını, kontrol etmeye çalışır. Şehirlerde pirinç, buğday, un, et, yenecek yağlar ve benzeri temel besinler karneye bağlanmıştır. Kırlık bölgelerdeyse durum büyük ölçüde değişiklikler göstermektedir. Karne ile verilen tahıl miktarı büro memurları ve hafif işçiler için yarım kilodan başlayarak ağır sanayi, maden, ulaştırma ve makine işçileri için bir kiloya kadar çıkmaktadır. Günlük hayatları bakımından şehirlerde oturanların büyük çoğunluğu kantinlerde topluca yemek yemektedirler.

Çinli bir işçinin ortalama aylık geliri 50 - 60 Yuan, yani 325 - 390 Tl.dir. Orta sınıf memurlar da bu kadar para alırlar. Komünist Çin idarecilerine göre, maaşların düşük tutulmasında başlıca üç sebep vardır : 1. Çin'in tüketim toplumu olmasını önlemek. 800 milyon insan tüketici olursa, Çin kendi kendine yetemeyecek, dışarıya hiçbir şey satamayacak, dışardan yeterli gelir sağlayamayacaktır. 2. Herkese düşük ve birbirine yakın maaş verilmekle, Mao'nun ideolojik çizgisinden sapılmamış olacaktır. Böylece, kültür ihtilâlinden önce eski devlet Başkanı Liu Şao Çi'nin Çinlilere daha rahat, fakat bugünkü yöneticilere göre daha burjuva bir hayat sağlamak isteyen politikası iflâs etmiştir. 3. Maaşlar düşük tutulunca işçilik ucuza mal olacak ve dolayısı ile ihracat imkânları artacaktır. İnkâr edilemez gerçek şudur : Üc-

retlere ve maaşlara kıyasla, tüketim mallarının fiatları çok yüksektir. Meselâ bir pantalon alabilmek için 60 Yuan'a kadar para ödemek gerekmektedir. Buysa, çoğu zaman bir sanayi işçisinin aylığına denktir. Bir çift kadın veya erkek ayakkabısının fiatı 20 - 40 Yuan arasında değişir. Bu yüzden Çinlilerin büyük çoğunluğu iş başında, ucuza sağlayabildikleri lâstik ayakkabılar veya keçe terlikler giymektedirler.

Bugün Çin'de en yüksek ücretler profesörlere, doktorlara, uzmanlara, artistlere ve öğretmenlere ödenmektedir. Bunların aylık gelirleri 300 - 600 Yuan arasında değişir. Böylece, en yüksek ücretin emekçilere ödeneceği yolundaki komünist propagandası, Sovyetler Birliğinden sonra, Çinde de iflâs etmiştir. Köylüler ve işçiler, herşey onlar adına yapıldığı halde, yine de en düşük geliri ve en kötü hayat şartlarını paylaşan zümrelerdir.

T A R I M

Çin, büyük ölçüde bir tarım ülkesidir. Nüfusun % 80'inden çoğu tarımla uğraşmaktadır. Komünistlerin iktidara geçmesinden sonra, bütün topraklar birkaç safhadan geçilerek devletleştirildi ve nihayet 1958 yılında komünlerin kurulması ile sonuçlandı. Böylelikle 500 milyonu bulan köylü nüfus, birkaç ay içinde,

25.578 komün içinde toplandı. Komünler, eski kırlık bölgelere uymaktaydı ve her birisinde 5000 aile ve yaklaşık olarak 10 bin çalışacak durumda işçi bulunmaktaydı. Komünler, tarımın yönetiminden başka, sanayi üretiminde, ticarette, refah, eğitim ve öteki temel hizmetlerde mahallî hükümetlerin görevlerini de üzerine almıştı. Yarı askeri bir yaşama içinde, mecburi askerlik eğitimi de uygulanmaktaydı. Aileler, çocuklarını komün çocuk yuvalarına göndermeye ve kendileri de genel yemekhanede yemek yemeye zorlanmaktaydı. Neredeyse bütün mallar kollektif mülkiyet altına alınmıştı. Ama üç yıl arka arkaya kötü mahsül alınması, ayrıca güç şartlar altında durmadan çalışmak, askerlik eğitimi görmek, politik eğitim ve özel hayat hakkından yoksun kalmak köylünün bütün gücünü tüketmiş ve sonunda Çin Komünist Partisini komünlerin işletilmesinde köklü değişiklikler yapmak zorunda bırakmıştır. Böylelikle komünlerin sayısı 76.000'e çıkarılmış, herbirisi üretim tugaylarına ve daha küçük üretim ekiplerine bölünmüştür. Toprak reformunun uygulanması boyunca, toprak sahibi çiftçiler, şiddetle takip edilmiş; dövülmüş, sövülmüş en ağır hakaretlere uğramışlardır. Robert Lon adındaki eski bir Çinli komünist, toprak reformundan bir sahneyi şöyle anlatmıştır : (1950 yılında kulağımıza, komünistlerin toprak reformunu çok sert ve kaba usullerle tatbik ettiği yolunda söylentiler gelmeye başlamıştı. Bu söylentiler, 1950 ortalarına doğru

ısrarla dolaşmaya başladığı vakit, benim de dahil bulunduğum on profesörü, toprak reformuna ait bir sahneyi, "mücadele toplantısı"nı, görmeğe çağırdılar. Bu toplantı, Şanghay'dan takriben 150 km. mesafede bir köydeki toprak sahiplerinden birisi için yapılacaktı. Köy meydanında 200 kadar iyice tahrik edilmiş köylü toplanmıştı. Kalabalığın karşısında iki masanın etrafında, kadro'ya dahil beş komünist oturmuştu. Bunların az arkasında bize yer göstermişlerdi. İki polis, elleri arkadan bağlı toprak sahibini getirip masanın önünde diz çöktürdüler. Bu ürkek bakışlı, kırk yaşlarındaki adamın kafası yere değecek gibi öne sarktı. Bir kadro, bu adamın köylülere yaptığı haksızlığı anlatan ateşli bir konuşma yaptı. Bugün bu haksızlıkların tamir edileceğini söyledi ve köylüleri, dertlerini dökmeye teşvik etti. Nihayet köylüler, isteksizlikle, birer birer masanın önüne geldiler; toprak sahibinin yaptığı haksızlıkları anlattılar. Dinlediğimiz hikâyelere bakılınca, toprak sahibi, açgözlü, kötü ruhlu, canavar bir adamdı. Köylüler, bu adama sövüp saymaya teşvik edilince toprak sahibinin saçını çekmeye, arkasını yumruklamaya ve tekmelemeye, yüzüne tükürmeye başladılar. "Mücadele"nin harareti azaldıkça, kadrolar, köylüleri gayrete getiriyorlardı. Köylüler arasında yalnız bir adamın teşvike lüzum kalmadan toprak sahibine kıyasıya saldırdığını fark ettim. Adam, herhalde toprak sahibinden çok çekmiş olmalıydı. "Mücadele, sahnesi karanlık ba-

sıncaya kadar dört saat devam etti. Bu süre içinde sanık bir kere bile başını kaldırmadı veya bir ses çıkarmadı. Fakat ben dudaklarının kıpırdadığını görüyordum. Sanki kendi kendine birşeyler mırıldanıyordu. Yalnız bir ara şiddetle sarsıldı, öğürdü ve kustu. Toplantı bittiği zaman adamı sürükleyip götürdüler, yürümeye mecali kalmamıştı. Mahkûmiyeti on sene "İş reformu"nda çalışmaktı. Toplantıdan sonra kadrolar, toplantı hakkındaki düşünce ve tenkitlerimizi öğrenmek istediler. Ben esas olarak reformun lüzumuna inandığımı, fakat usulleri biraz sert bulduğumu söyledim. Bana Mao'nun bir sözü ile cevap verdiler. "Düşmana merhamet, halka zulüm demektir" O gece ben, yaşlı bir köylünün kulübesinde kaldım. İhtiyar adam köy hakkında hayli konuştu. Bu arada, toprak sahibine en büyük düşmanlık gösteren adamın, toprak sahibinin ağabeyisi olduğunu hayretle öğrendim. Vaktiyle babaları, toprağı iki oğlu arasında paylaştırmış. Kardeşlerden büyüğü, kumar ve içki yüzünden kendi hissesini satmış ve o zamandan beri, küçük kardeşinin isteksizce yaptığı yardımla yaşıyormuş. Bu tembel ve serseri adam, aynı zamanda küçük kardeşinin başarısını da kıskanırmış. Kadrolar köye gelip, toprak sahibinden en fazla şikâyetçi olan kimseyi sorunca, bütün köylü büyük kardeşi göstermiş. Bunun üzerine kadrolar "Mücadele"de ne yapacağını ona öğretmişler, o da bölgenin toprak reformu kahramanı olmuş! Buna rağmen köylüler neticeden memnun

kalmışlardı. Ertesi gün yapılan toprak dağıtma merasiminde nasıl sevindikleri görülüyordu. Yaşlı bir kadın tapusunu göğsüne bastırıyor, bir bebek sever gibi öpüyordu. Bir taraftan da hıçkırıklar arasında, ailesinin nesillerden beri, bir avuç toprak sahibi olabilmek için nasıl çalışıp çırpındığını, fakat kazandıkları ile ancak karınlarını doyurabildiklerini anlatıyordu. İşte şimdi bu rüyası, komünist partisi ve Başkan Mao sayesinde gerçekleşmişti. Bu sahne bana pek dokunmuştu. Komünistlerin kullandıkları usulleri doğru bulmasam bile, başardıkları neticeyi beğeniyordum. Aradan bir sene geçmişti. Li-Li ile bir kır gezintisinden dönüyorduk. Çok acıkmıştık. Yolumuzun üzerinde bir kasabada küçük bir restorana girip yemek ısmarladık. Orada bir çocuk bize, yemek hazırlanıncaya kadar yakındaki bir mabedi gezdirmeyi teklif etti. Mabedi gezip restorana dönünce çocuğa bahşiş vermiştim, çocuk almak istemiyor, onun yerine restorandan yemeğimizin artıklarını getirip kendisine vermemizi rica ediyordu. Çocuğun bu isteğinin sebebini anlayamadım. Çünkü kendisine verdiğim bahşişle karnını iki öğün, öğlen-akşam doyurabilirdi. Çocuk yerli halkın restoranda yemek yemesine müsaade edilmediğini söyledi. Bu, inanılacak şey değildi. Fakat çocuğu restorana beraberimizde sokmak istediğimiz zaman bize lokantanın sahibi engel oldu ve bize, hükümetin emri gereğince kendisinin yalnız ziyaretçilere yemek verebileceğini söyledi. Sadece, yemeğimizin bir

kısmını, görünüşte yolda yemek üzere yanımıza almamızı kabul etti. Li-Li yemeğin epeyce bir kısmını ayırdı. Bunu beraberimize alarak dışarıda otomobilimizi bekleyen çocuğa götürdük yemeği görünce gözleri parlayan çocuk, aç kurt gibi atıştırmağa başladı. Ağzındaki lokmaları yutmaya çalışırken, biryandan da mahallî şartların insana dehşet veren tafsilatını anlatıyordu. Halk, eskisinden daha kötü duruma düşmüştü. Toprak sahibi olanlar şimdi tarla kirası vermiyor, sadece vergi veriyorlardı. Vergi, eskiden kirada olduğu gibi, mahsul cinsinden alınıyordu ve nisbeti eski kira kadardı. Fakat vergi, bölgenin en mümbit ve en iyi işlenmiş tarlasının verimine göre hesaplanıyordu. Toprağı az mümbit olanlar veya tarlasını iyi süremeyenler vergiden sonra geriye kalan mahsul ile ailelerini geçindiremiyorlardı. Reformdan önce köylüler, gerçekten sıkıntı içine düştükleri zaman toprak sahibini, tarla kirasından biraz tenzilât yapmaya ikna edebiliyorlardı. Fakat kadrolar, yani komünist memurlar, durumu bilmeyen ve görmeyen âmirlerinin baskısı altında, böyle bir müsamaha göstermiyorlardı. Vergisini geç veren veya vaktinde verip de, istenen miktarı yatıramayanlar, "Halk menfaatlerini çiğnemek" gibi ağır bir suçla cezalandırılıyordu. Bu sebeple bölge halkının çoğu sıkıntı içine düşmüştü. Bunların bir haylisi tarlalarını satmış, iş aramak için Şanghay'a gidiyorlardı. Çocuğun bu anlattıklarına çok üzülmüştüm.. Komünistler memlekette sosya-

list nizamın kurulması hazırlıklarına 1955 ortalarında başlamışlardı. İlk zamanlarda biz bunun farkında olmadık. Aslında, karşı-ihtilâlcileri ortadan kaldırma kampanyasında aydınları tamamiyle ezmelerinin bir sebebi de bu idi. Alacakları sert tedbirler karşısında yükselebilecek tenkit seslerini başlamadan boğmak... idare, dikkatini önce köylülere çevirdi. 1950 yılında yapılan ilk toprak reformunda, ortadan kaldırılan milyonlarca toprak sahibinin toprakları köylüye dağıtılmıştı. Yüzyıllardan beri hasretini çektiği toprağa kavuşan köylü, komünistleri bütün gücü ile desteklemeye başlamıştı. Bu reform sonunda toprak mahsulleri kısa bir devre için artmıştı. Fakat hükümetin koyduğu vergiler, eski toprak sahiplerinin aldığı kiradan daha fazla olunca, köylüler eskisinden daha fena duruma düşmüşlerdi. Ancak vasıta ve imkânları, kuvvetli olanlar veya toprağı çok verimli olanlar tutunabilınişti. Bunlar, geçinemeyen diğer köylülerin sattığı toprakları da satınalmışlar ve "zengin köylü" sınıfını yeniden teşkil etmişlerdi. Bu sırada idare, köylüleri kooperatifleşmeleri için zorlamaya başlamıştı. Bütün memleketin başlıca bölgelerinde, köylülere evvelâ, "karşılıklı yardım ekipleri" kurdurulmuştu. Bu safhada tarlalar beraberce sürülüyor, fakat toprak, tarım âletleri ve mahsul her köylünün mülkiyetinde kalıyordu. Bundan sonra köylüler, "gönüllü" olarak, "Başlangıç safhadaki tarım kooperatifi" kurmaya zorlanmıştı. Ortak köylüler, ellerindeki

toprakları bu kooperatiflere bağışlamaya mecbur edilmişti. Buna karşı sözde toprağın tapusunu muhafaza ediyor ve mahsulden bağışladığı toprak nisbetinde hisse alıyordu; fakat gerçekte aldıkları para çalışma günlerine göre hesaplanıyordu. Nihayet idarenin zoru ile köylüler, -tabii gönüllü olarak- "ileri safhadaki tarım kooperatifleri"ni kurdular. Bu tip kooperatifler kolhozlara, yani Sovyet kollektif çiftliklerine benziyordu. Bu kooperatiflere toprağını, ziraat âletlerini hülâsa herşeyini devreden köylü bir işçi durumunda çalışmaya ve çalıştığı günlere göre para almaya başlamıştı. Rus Kolhozlarını başarısızlığa uğratan sebepler, bu mecburi kooperatiflerden umulan faydayı ortadan kaldıran sebeplerin aynı olmuştu. Komünist iddialarının aksine, insanın yaradılışında, neslin devamı içgüdüsüne bağlı olan mülkiyet ve kazanç arzularını insanlardan sökmek mümkün olmamış, herkes kendi öz işine gösterdiği gayreti ortaklık işe göstermemişti ve nihayet çalışanlarla çalışır görünenleri kazanç bakımından ayırdetmek imkânı bulunamamıştı. Neticede kooperatiflerin dağıtılması lüzumuna inanılmıştı. Hattâ, bir iki vilâyette bunlar resmen dağıtılmıştı. Hülâsa, 1955 yılında, mecburi kooperatiflerin başarısızlığı karşısında, toprak sahibi köylü büyük başarı göstermiş ve zengin köylü sınıfını teşkil etmişti. Bu durum karşısında komünistler, vergiyi normal hale getirip bütün köylülerin istihsal yapmasını ve neticede tarım mahsullerinin artmasını

bu yoldan sağlayacak yerde Rusya'da NEP (Yeni Ekonomi Siyaseti)nden sonra yapıldığı gibi, komünist prensiplerinin tam tatbiki yoluna gitmişlerdi. Gerçekte Mao Tse-Tung, aylarca köyleri dolaştıktan sonra, köylü kooperatifleşmeye daha fazla zorlandı. Mao, "Bütün köylerde dalga halinde yeni bir kooperatifleşme hareketinin lüzumunu" ileri sürdü. Bütün Çin'de yeni bir kanlı kampanya başladı. Birkaç ay içinde Çin köylüsünün yüzde doksanından fazlası, "Gönüllü olarak!" ilk veya ileri safhadaki kooperatifleşmeye iştirak ettirildi. Şehir halkı bu korkunç kampanyanın ancak serpintisini görmüştü. Fazla gayretkeş bazı memurlar, yapılan propagandanın tesiri ile, şehirde oturanlardan köyde çalışmak isteyen herkesin yol masrafını karşılayarak köylere gönderiliyorlardı. Benim hizmetçilerimden iki genç, bu propagandaya inanarak gidenler arasında idi. Birkaç hafta sonra, perişan bir durumda geri döndüler, anlattıkları şeyler insana dehşet veriyordu. Binlerce şehirli plansız, hazırlıksız çağrılmıştı. Gidecekleri yer belli olmadıktan başka iş gösteren olmamış ve yiyecek bulamamışlar. Bunları, geldikleri şehirlere tekrar göndermek için para bulunamayınca durum büsbütün karışmış. Yakında, bütün varlığının hükümet tarafından zaptedileceğini sezen köylünün morali bozulmuş, elinde iken etini yemek için hayvanları kesmeye başlamış; herkes herşeyini sarfetmeye koyulmuş. Bütün memlekette ziraat çökmüş, fakat komünistler hedeflerine

varmışlardı. 1955 senesinin sonunda köylüler topraksız, ümitsiz ve aciz kalmışlar ve idarenin her arzusuna boyun eğecek bir duruma düşmüşlerdi.)

Sonuç olarak denebilir ki; sanayileşme çabalarını sürdüren ÇHC. ekonomisinin temelini tarım sektörü teşkil etmektedir. Komünist rejim, hernekadar son yıllarda ağır sanayide bazı gelişmeler sağlamış ise de bu gelişmeler Çin halkını uzun yıllar dayanılması güç mahrumiyetler içine itmiş, hattâ açlık ve sefaletle yüz yüze getirmiştir.

Yine bazı başarılara rağmen, tüketim mallarında hissedilen genel darlık ve kalite düşüklüğü ciddi bir sorun olarak devam etmektedir.

Tipik bir Çinli ailenin günlük yaşantısını şöylece özetlemek mümkündür : Anne ve baba işçi olarak çalışmaktadırlar ve ellerine toplam olarak 120 Yuan (980 TL.) geçmektedir. Genç kız veya delikanlı hayata yeni atılmıştır ve 16 Yuan (96 TL.) aylık almaktadırlar. Ailenin diğer çocukları genellikle uzak bölgelerde çalışmak zorunda kalmakta ve aile gelirine katkıda bulunamamaktadırlar. Ailenin bu gelirine karşılık bazı tüketim maddelerinin fiatı şöyledir :

— Domuz Eti (1 kg.) 2 Yuan,

— Pirinç (1 kg.) 0,35 Yuan,

— Lahana (1 kg.) 3,25 Yuan,

— Takım Erkek Elbise 50 Yuan,

— Ayakkabı 12 Yuan,

— Palto 110 Yuan,

— Transistörlü radyo 150 Yuan,

— Yerli kol saati 100 - 150 Yuan.

Kazancının büyük bir kısmını yiyeceğine ayırmak zorunda kalan Çinli bir aile için giyime para ayırabilmek gerçekten güçtür. Diğer bir deyimle lükstür denilebilir.

SENDİKACILIK VE İŞÇİLİK

Çin'deki işçi kuruluşları, "Bütün Çin Sendikalar Federasyonu" tarafından temsil edilir. Yapılan resmî tarife göre sendikalar : Komünist partisinin liderliğinde işçi sınıfının kitle teşkilâtlarıdır ve görevleri, ekonomik planların gerçekleştirilmesi bakımından, hem işçileri hem de sanayi teşebbüslerini harekete geçirmektir. Bununla beraber, sendikaların temel görevi, işçileri komünizm ruhu içinde eğitmekten ibarettir. Bütün Çin Sendikalar Federasyonu Başkanı Liu Ning-Yi'nin belirttiğine göre; "Sendikalar komünizm okulları rolünü oynamışlar ve partinin güçlü yardımcıları olmuşlardır." Sendikaların bütün faaliyetlerinde politikaya ve ideolojik konulara öncelik verilmektedir.

Sendikalar, aynı zamanda, işçilerin Mao Tse-Tung'un eserlerini incelemelerine yardımcı olmaktadırlar. Bütün Çin Sendikalar Federasyonu'nun üye sayısı, 1965 yılı tahminlerine göre, 20 milyonu geçmiştir.

Çin Komünist Partisinin işçiler ve fabrika yöneticileri için koyduğu hedef, düşük maliyetle üretimi arttırmaktır. Dolayısı ile sendikaların rolü, iş disiplinininin bozulmamasını sağlamak ve yeni verimli tekniklerin benimsenmesini teşvik etmektir. Aynı zamanda sendikalar, teorik olarak iş güvenliğinin sağlanmasından da sorumludurlar. Başlıca gayeleri, her zaman "ilerleme kampanyaları organize etmek, ilerlemiş durumda olanlarla mukayeseler yapmak, onlardan öğrenmek ve yetişmek, geri kalanların ilerlemesine yardımcı olmak" şeklinde kendini göstermiştir. Bu gibi kampanyalar ya belli bir ünite içinde veya fabrikalar arasında düzenlenmektedir. İlerlemeye teşvik kampanyalarında "örnek işçiler" ele alınmakta ve bunların; ileri çalışma yöntemleri uygulayarak üretim hedeflerini daha ileriye götürdükleri ve böylece, üretimi hızlandırdıkları öne sürülmektedir. Fabrika ekipleri, madenciler, trenciler, halk kurtuluş ordusu çalışma ekipleri ve daha birçok çalışma grupları, kendilerini ileri üniteler olarak gösterecek kızıl bayraklar kazanmak için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Her fabrikada bir şeref levhası bulunmakta ve ör-

nek işçilerin ve iş kahramanlarının resimleri asılarak tanıtılmaktadır.

Bütün Çin Sendikalar Federasyonunun tüzüğü 29 Haziran 1950 tarihli sendikalar kanununa göre düzenlenmiştir. Ücret bakımından pazarlık ve toplu sözleşmeler yapmak sendikaların görevleri arasında değildir. Çünkü ücretler, her beş yıllık plana göre devletçe önceden belirlenmektedir. Herhangi bir anlaşmazlık sırasında bile, üretimi ve iş disiplinini sürdürmeyi işçilerden isteyen sendikalar kanununun 11. maddesi hükmüne göre grev yapmak veya işi durdurmak yasaktır. Ayrıca, yalnız sanayi kolunda sendikalar kurulabilir, meslek sendikaları kurulamaz. Genel lokantaların, çocuk bakımevlerinin ve çocuk yuvalarının kurulması ile, ev işlerinin sıkıntısından kurtarıldığı öne sürülen kadınlar, erkeklerle eşit şartlar altında sanayi dallarında çalışmaya teşvik edilmektedirler.

Sanayi sendikaları millî çapta ve illere göre teşkilâtlanmışlardır. Bugün 16 millî sendika komitesi vardır. Ayrıca illerde, muhtar bölgelerde, belediyelerde ve ilçelerde, sanayi dağılımına göre değil, ama bölge esasına göre teşkilâtlanmış sendika konseyleri vardır. Bunlar kendi bölgeleri içinde bütün sendikalara birleşik liderlik sağlarlar. Bütün kademelerdeki sendika teşkilâtlarını, bunların karşılığı olan Çin komünist partisi komiteleri yönetir.

Çin sanayi işçisinin kazancı, diğerlerinden daha iyi bir durumda olmasına rağmen, yine çok düşüktür. Ayrıca çalışma saatleri uzun tutulduktan başka, ödenen ücretler yetersizdir. Her ne kadar büyük teşebbüslerde 8 saatlik çalışma günü benimsenmişse de, durmadan sürüp giden ilerlemeye teşvik kampanyaları boyunca belli bir çalışma süresi uygulanmaktadır. 21 Haziran 1964 tarihli People's Dailly gazetesinin açıkladığı gibi, verilen bir görevi yerine getirmek gayesi ile fabrikalar "Şok hamleler" yapmaya karar verdiklerinde, bütün işçilerin çalışma sürelerini istedikleri gibi uzatmaktadırlar. Yine aynı gazetenin belirttiğine göre, bu gibi durumlarda işçilerden yalnızca fazla çalışma yapmaları istenmekte, fakat karşılığında herhangi bir ücret verilmemektedir. Özel uzmanlık bilgisine ihtiyaç duyulduğu vakit, bir işçi uzak bir yerdeki işe gönderilebilmektedir.

Politik eğitim görevini sendikalar veya Çin Komünist Partisi kadroları, gerek çalışma saatleri içinde, gerekse işçilerin evlerinde, yatakhanelerinde, kulüplerinde ve işçilerin çalışma saatleri dışında gittikleri akşam okullarında yürütmektedirler. Parti, işçilerin düşüncelerini ve yaşayışlarını kendi doktrinine uygun bir duruma getirmek için durmadan baskı yapmaktadır. Mao Tse - Tung'un eserlerini incelemek için her yerde çevreler kurulmaktadır. Eğlence kulüpleri bile, kızıl kitapların ve kızıl şarkıların okunmasını teşvik etmektedirler.

Sendika dergilerinin ve propagandasının durmadan işledikleri tema, politikaya birinci derecede önem verilmesi gerektiğidir. Gerçekten, fabrikalarda ve sanayi kuruluşlarında çok sayıda devrimci personelin yetiştirilmesi, üretimi arttırmaktan daha önemli sayılmaktadır. Bütün Çin Sendikalar Federasyonunun sözcüsü Peking Dailly Worker, 19 Eylül 1965'de şöyle yazmıştı : "Sendika çalışmalarını gereği gibi yürütebilmemiz için, bütün şartlar altında, parti liderliğinden ve Mao Tse - Tung'un düşüncelerinden ayrılmamak gereklidir."

A Z I N L I K L A R

Çin'de, ırk, dil, din ve kültür bakımından tamamen ayrı, en azından 60 topluluk vardır. Bunların bir kısmı başlıbaşına birer millettir, diğerleri de daha küçük zümrelerdir.

1953 sayımına göre, Çinli olmayanların nüfusu 35 milyondan fazladır. Çinde, ayrıca anlatılacak Türkler'in dışında, başlıca şu azınlıklar vardır : Moğollar; bütün kuzey sınır bölgesine ve İç Moğolistan'a yayılmışlardır. Çuanglar; Thai dilini konuşurlar, yaklaşık olarak 7 milyondurlar. Tibetliler; Tibet ve Zevcan'da yaşarlar. Toplam sayıları 3 milyondur. Ayrıca Tu'lar, Tungsianglar, Mançular, Ruslar, Sibo'lar, Solonlar Miaular, Yaolar, Şans'lar, Yi'ler,

Poi'ler, Kore'liler, Annamlılar, Maomonlar Polounglar, Li'ler, Nung'lar, Jarung'ları saymak mümkündür.

Çin Anayasası, bütün azınlık bölgelerini ve azınlıkların oturdukları daha küçük bölgeleri, Çin'in bölünmez parçaları sayar ve ayrılmalarını yasaklamıştır. Anayasanın 49. maddesine göre Pekin'deki Devlet Konseyi, Mahallî Halk Konseylerinin kararlarını veya uygun olmayan emirlerini tamamen kaldırmaya veya değiştirmeğe yetkilidir. Rejimin programına uygun olarak azınlıklar içinde çalışmak üzere, Pekin'deki merkez azınlıklar akademisinde, Çin'li olmayan özel kadrolar eğitilmektedir. Çin Komünist Partisinin gayesi, azınlıkların sindirilmesidir. Parti, azınlıkları Çin'lilerden veya birbirinden ayıran belirli özelliklerin tamamının ortadan kalkacağı günü beklemektedir. Doğu Türkistan ve Tibet dışındaki bütün azınlık bölgelerinde Çin'lilerin sayısı yerlileri aşmıştır. Mançurya'da halkın yüzde doksanbeşi artık Çinlidir ve Mançu'lar, ayrı bir topluluk olarak ortadan kalkmış sayılabilir.

Bir taraftan azınlıklara sözde kendilerini idare hakkı tanınırken, gerçekte merkezî hükümet, daha önceki rejimlerin uyguladıklarından çok daha sıkı ve geniş kapsamlı bir hâkimiyet kurmuştur. Bütün yerli üretim ve kaynaklar tamamen Çin millî ekonomisine bağlanmıştır. Meselâ, çiftçiler, bütün ürettiklerini belli fiatlarla devlete teslim etmek zorundadırlar.

Ticaret devletçe işletilen kuruluşların tekelindedir ve fiatları Çin Komünist Partisi kararlaştırmaktadır. Üstün verimlilikten sağlanan kârlar, Pekin'de Merkezî hükümetin hazinesine akıtılmaktadır.

İç Moğolistan, 1947 yılında Özerk bölge olmuş ama Pekin hükümeti sık sık bu bölgenin sınırlarında değişiklikler yapmıştır. 1950 yılında bölge, eski Çahar dilinin ve eski Batı Mançurya'nın bazı kesimlerini kapsamaktayken, 1954'de Suiyan ili ve 1955'de Jehol ilinin bazı kesimleri bölgenin sınırları içine katılmıştır. Huhehot radyosunun 5 Şubat 1966'da yayınladığı bir konuşmasında Çin Komünist Partisi İç Moğolistan bölge komitesi birinci sekreteri ve bölge valisi Ulanfu, "Bölgede durum iyiye doğru gitmekle birlikte, yine bazı alanlarda geri kalındığını" söylemiştir. Sanayi, tarım ve hayvancılık bakımından üretim yine yetersizdir ve başka çalışma alanlarında da bozukluklar vardır.

Tibet, 9 Eylül 1965'de özerk bölge ilân edilmiştir. Ama gerçekte bütün yetkiler yine, Tibet özerk bölgesi Çin Komünist Partisi Komitesi Birinci sekreteri Chang Kuo - Hua'da toplanmıştır. Zaten 1950 yılında, "Çin Kurtuluş Ordusu"nun komutanı olarak bu ülkeye girişinden beri Chang Kuo - Hua, bölgenin yönetimini elinde tutmaktaydı. Tibet özerk bölgesi Başkanı Ngabo Ngawang Jigme'nin gerçek durumu ise bir kukla olmaktan öteye gitmemektedir.

Oysa Tibet, 1911 yılında Çin hükümetinden neredeyse bağımsız bir statü kazanmayı başarmış ve 1950'de Çin Komünist Kuvvetlerinin ülkeyi işgal etmesine kadar bağımsızlığını koruyabilmiştir. Çinliler, 1955'de Tibet özerk bölgesi için bir hazırlık komitesi kurmuşlar ve böylelikle Çin modeli özerklik ve demokratik reform için gerekli yolu hazırlamışlardır. Tibetli ve Çinli yüksek memurlardan kurulu bu komitenin başkanlığına, Tibet'in aynı zamanda dinî lideri olan Dalay Lama getirilmiştir. Diğer önemli üyeler arasında, bir süre için Dalay LAMA'ya rakip olarak Çinliler'in destekledikleri Panchen Lamo ve Ngalo Ngawaong Jigme bulunmaktaydı. Çinlilerin sömürgeci tutumlarına karşı yer yer çıkan ayaklanmalar, 17 Mart 1959'da büyük bir ayaklanmaya dönüşmüştür. Çin ordusu, çetin çatışmalardan ve birçok can kaybından sonra, ayaklanmayı bastırmıştır. Bu durum üzerine Dalay Lama Hindistan'a kaçmak zorunda kalmış ve kendisine siyasî sığınma hakkı tanınmıştır. Sonradan Çinliler, gericilerin Dalay Lama'yı kaçırdıklarını ve yakında yurda döneceğini öne sürmüşlerdir. Bu arada mahallî hükümeti dağıtmışlar, ülkenin kontrolünü Çin ordusuna ve Tibet özerk bölgesi hazırlık komitesine verdikten sonra komitenin başkanlığına ve Tibet'in liderliğine Panchenlama'yı getirmişlerdir. Ama 1964 yılında, daha önce, gericiler tarafından kaçırıldığı öne sürülen Dalay Lama, vatan haini ilân edilmiş ve hazırlık komitesi başkanlığından atıl-

mıştır. Bir müddet sonra da Panchen Lama görevinden alınmış ve bir gerici hizbe başkanlık etmekle suçlanmıştır. Bunu birlikte kendisine son bir pişmanlık şansı tanınmış ve 1965 yılında, Çin Komünist partisi Tibet komitesi üyeliği gibi daha önemsiz bir göreve getirilmiştir. Her ne kadar Çin propagandası, yapılan reformları ve özellikle köylülere toprak tapularının verilmesini dünya kamuoyunun gözünde büyütmeye çaba harcamışsa da Çin Komünist Partisinin gayesi Tibet'de kooperatif ve kollektif çiftçiliği yoğunlaştırmak ve Lahasa Radyosunun 31 Temmuz 1965'de açıkladığı gibi, daha ileri bir düzene, yâni komünlere doğru götürmekdir. Bununla birlikte Çin komünist partisinin yakın zamana kadar Tibet'de uyguladığı politika, sosyalizme safha safha gidileceğini ve mahallî şartlara uyulacağını göstermektedir. Hiç şüphesiz, halkın Çin hâkimiyetine karşı sürekli bir şekilde karşı koyması, bu türlü bir politikanın benimsenmesini gerektirmiştir. Çinliler, kendilerine karşı çıkılmasının sınıf düşmanlarının işi olduğunu durmadan öne sürmüşlerdir. Anlaşıldığına göre, Tibet'in durumu ciddiyetini hâlâ sürdürüyor. LAHAS Radyosu, 1 Eylül 1965'de yaptığı bir yayında, Tibet'deki sınıf savaşının bazı dönemlerde büyük ölçüde şiddet kazanacağına, upuzun bir süre bitmeyeceğine inandığını belirtmiştir. Tibet'deki durum, 1959 ayaklanmasından beri pek az bir gelişme göstermiştir. Yiyecek maddeleri bakımından hâlâ sıkı bir karne sistemi uygulan-

maktadır. Dinî faaliyetler büyük ölçüde kısıtlanmıştır. Çinlilerin Tibet'e göç etmeleri ve Tibetlilerle evlenmeleri teşvik edilmektedir. 90 bin Tibetlinin Hindistan'a, Nepal'e, Sıkkım'a, Butan'a göç etmiş olmaları baskı rejiminin sürdürüldüğünün açık bir belirtisidir. Tibetli çocuklar, politik eğitim için zorla Çin'e götürülmektedirler!

Tibet'deki Çinli kuvvetler yaklaşık olarak 15 tümeni bulmaktadır ve bunlardan en az altısının sınır savunmasında görevlendirildiği söylenmektedir. Tibet'in büyük bir kesimi bir askerî üs ve Çin - Hint sınır çatışmasında bir harekât alanı durumuna getirilmiştir.

Son iki yıl boyunca, Çin Komünist partisi basınında ve radyosunda azınlık bölgelerindeki karışıklıklardan sık sık söz edilmiştir. "Mahallî milliyetçiliğe" "Burjuva düşüncesinin kalıntılarına" yapılan şiddetli hücumlar ve Çin'deki "Karşı devrimcilerle, yurt dışındaki düşmanların (Emperyalizm ve modern revizyonistler) ortakça çevirdikleri fesatlardan sık sık bahsedilmesi, güçlü bir karşı koymanın varlığını göstermektedir. Bölgeciliğe karşı Çin Komünist Partisinin bulduğu çözüm yolu, kontrolları sıklaştırmak ve sosyalist eğitim yolunda direnmektir. Öte yandan partinin, millî azınlıkların kazanılmasının kolay bir iş olmadığını anlamış bulunduğu açıkca görülmektedir.

DOĞU TÜRKİSTAN

Aslında Türkistan; tarih, coğrafya ve kültür bakımından bölünmez bir bütündür. Doğu Türkistan deyimi, ülkenin Çin hâkimiyetinde kalan bölümünü anlatmak için kullanılmaktadır. Rus hâkimiyeti altında kalan bölümüne de Batı Türkistan denmesi bu yüzdendir.

Doğu Türkistan'ın doğusunda Çin, kısmen Tibet, batısında Batı Türkistan, Kuzeyinde Sibirya, Güneyinde de Hindistan, Pakistan ve kısmen Afganistan yer alır. Etrafı yüksek dağlarla çevrili olan Doğu Türkistan, Asyanın kalbi durumundadır. Yüzölçümü, 1.828.418 Km2 dir. Nüfusu kızıl Çin istilâsından önce tahminen 10 milyondu. O zaman, halkının % 96'sı müslüman Türklerden meydana geliyordu.

Doğu Türkistan tabii kaynaklar bakımından gayet zengin bir ülkedir. Petrol, demir, uranyum, altın, gümüş, plâtin gibi çok kıymetli maden yatakları vardır. Verimli arazisinde, geniş ovaları ve yüksek yaylalarında, başta pamuk olmak üzere, hertürlü toprak mahsulleri ile at, sığır, davar beslemeğe elverişlidir.

Tarih boyunca Doğu Türkistan, tıpkı Batı Türkistan gibi, medeniyetin beşiği olmuş; islâmiyetten önce ve sonra en büyük medeniyet merkezlerinden birini teşkil etmiştir. Âdil hakanları ve kumandanları ile savaşta olduğu kadar, ilim ve fen sahasında, edebiyatta, san'atta,

mimaride, felsefede, tıpta, astronomide, matematikte ve bütün din ilimlerinde, bugün bile hayranlık uyandıracak ileri bir seviyeye erişmiş bulunuyordu.

18. yüzyılın ikinci yarısında, "Hocalar" diye bilinen mahallî hanların idaresinde hür ve bağımsız yaşayan Doğu Türkistan'ın kuzeyi, doğudan gelen Kalmuk Moğolları tarafından istilâ edilmiş ve Kalmuklar, Çungarya adı verilen bu bölgede kuvvetli bir devlet kurmuşlardı. Çin'e sık sık akınlar yaparak Çin - Mançu İmparatorluğunu büyük zararlara sokan Kalmuk Devleti, son zamanlarında iç savaşlarla zayıflamış, taht mücadeleleri başlamıştı. Kalmuk hükümdarına isyan eden Omursena, Çin - Mançu imparatorundan yardım istemiş, imparator da Omursena'nın dâvetini iyi bir fırsat sayıp kabul etmiş ve neticede Kalmuk Devletini yıkıp Çungarya'yı istilâ etmiştir. Yine o çağda, Doğu Türkistan'ın güneyinde Burhaneddin Hoca hüküm sürmekte idi. Çinliler, Doğu Türkistan'ın tamamını işgal etmek üzere harekete geçtiler. Burhaneddin Hoca ve kardeşi çok çetin ve kanlı mücadeleler sonunda şehit oldular. Mücadeleye devam edeceğinden korkulan Burhaneddin Hoca'nın kardeşi Hoca Cihan'ın karısı Dilşad Sultan, Mançu imparatorunun sarayına götürüldü. İmparator, güzelliği dillere destan olan prensese aşık oldu; evlenme teklif etti. Ama, kocasının hatırasına bağlı kalan, millî ve manevî değerlerini herşeyden üstün tu-

tan Dilşad Sultan, imparatorun tekliflerini her defasında mağrur bir edâ ile reddetti. Çin'de iffet ve güzellik timsali sayılan Dilşad Sultan, nihayet Ana imparatoriçe tarafından öldürüldü.

Mançular, Doğu Türkistan'ı istilâ edince, büyük kısmı İli'de olmak üzere kadın - erkek, büyük - küçük ayırdetmeksizin, bir milyondan fazla müslüman Türk'ü şehit ettiler. Yüzbinlercesini de sürgüne gönderdiler. Halkın mal, mülk ve bütün servetini yağmaladılar. Şehirleri yakıp yıktılar. Öyle ki; Zing Ving Vu adlı bir Çinli yazar, eserinde, İli halkının onda dokuzunun imha edildiğini itiraf etmekten kendini alamamıştır.

Mançu - Çin istilâsı boyunca Doğu Türkistanlılar, hürriyet ve bağımsızlıklarını elde etmek için, 103 yıl zarfında 17 defa millî kurtuluş savaşı verdiler. 1763'de, Üçturfan'da Hamidullah, 1819 - 1823 ve 1826'da Kaşgar'da Cihangir Han Hoca, 1830'da Kaşgar'da Yusuf Han Hoca, 1806'da Kaşgar'da Muhammed Emin Hoca, 1855'de Kaşgar'da Veli Han Töre gibi mücahidlerin liderliğinde yapılan kurtuluş hareketleri, Çin - Mançu kuvvetleri tarafından pek kanlı bir şekilde bastırıldı.

1863 yılında Reşidüddin Han, Abdullah Sıddık Beğ, Hacı Habibullah, Muhammed Ali, Ebulâlâ Hudaykuloğlu, Davut Halife, İmam Muhammed liderliklerinde, memleket çapında

yürütülen kurtuluş mücadelesi sonunda, Yakup Beğ'in Başkanlığı altında Doğu Türkistan kurtarıldı ve millî devlet kuruldu. Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz'e biat eden Yakup Han, devleti kurduğu zaman, Çarlık Rusyası ve İngiltere tarafından da tanınmıştı. Fakat yeterli yardım ve himaye göremeyen bu Türk devleti, 13 yıl süren bir bağımsızlık döneminden sonra, Çin kuvvetlerinin karşısında tutunamadı. Yakup Beğ, zehirlenerek öldürülünce, Doğu Türkistan tamamen Çin istilasına uğradı. Bu, Doğu Türkistanlılar için yeni bir şiddet devrinin başlangıcı oldu. Neticede Yakup Beğ, aile efradı, devlet adamları, ordu mensupları başta olmak üzere, 2 - 3 yıl zarfında, yarım milyondan fazla Türk merhametsizce öldürüldü. Hattâ, Yakup Beğ'in cesedi mezarından çıkarılıp yakıldı. 1876'da başlayan bir ikinci Mançu istilâsında, Doğu Türkistan Çin ana topraklarına ilhak edildi ve "Yeni kazanılmış toprak" mânasına gelmek üzere Çince Sinkiyang adı verildi.

1911 yılında Mançu imparatorluğu yıkılıp Çin Cumhuriyeti kurulunca, Doğu Türkistan, merkezi hükümetin hâkimiyetine aldırmayan genel valiler tarafından idare edilmiştir. Adıgeçen valilerden Yang Zing-Şing (1911 - 1928) ve Çing Şu-Geng (1926 - 1933) zamanlarında da korkunç zulüm ve katliamlar devam etti. 1926 - 1933 arasındaki 7 yıllık dönemde en feci iktisadî, siyasî ve sosyal baskılar altında inim

inim inletilen Doğu Türkistanlılar için, bir tek hastane bile kurulmadı. Halkın birbirine yardım etmesi kesinlikle yasak edildi. Hastalık Doğu Türkistan'ı kasıp kavurdu. Nihayet Doğu Türkistanlılar, Kumul vilâyetinde Hoca Niyaz Hacı ile Salih Durga liderliğinde bağımsızlık mücadelesine giriştiler. Orta Asya konularının uzmanlarından Allen S. Witting, bir eserinde bu isyanın çıkış sebebini şöyle anlatır: "Cing Şu-Ceng, kendisinin gümrük ve vergi icraatına karşı, Kumulda başgösteren huzursuzluğa mukabil, adı geçen şehri ve bitişiğindeki dünyaca meşhur kavun ve üzüm bağlarını yerle bir etmiştir. Memleketi zaman zaman yakıp kavuran vahşet ve harp şiddetinin derecesini tam mânası ile tasvir etmek kolay değildir. 19 ncu asırda olduğu gibi, 20 nci asırda da ayaklanmalar ve bunların bastırılması köylerin topyekûn imhasına, toplu katliama ve ekin sahalarıyla sulama tesisatının tahribine sebep olmaktadır".

Hızla gelişen bu bağımsızlık hareketi, 1933 yılı başlarında bütün doğu Türkistan'a yayıldı. Hoca Niyaz Hacı ve Salih Durga'nın başlattığı mücadeleye Musul, Mahmut ve Maksut Muhitî kardeşler, Hafız Beğ, Mehmet Emin Buğra, Sabit Damolla, Osman Beğ, Şerif Han Töre, Temür Beğ gibi liderler de katıldılar. İli ile Urumçi ve Ona bağlı birkaç kaza dışında, bütün Doğu Türkistan kurtarıldı. 12 Kasım 1933 de bağımsızlık ilân edilerek, merkezi Kaşgar

olmak üzere millî bir cumhuriyet kuruldu. Hoca Niyaz Hacı cumhurbaşkanlığına, Sabit Damolla da başbakanlığa getirildi. Doğu Türkistan'daki hareket sırasında Çinli idareciler birbirlerine düşmüşlerdi. Diğer taraftan Sovyet Rusya da bu karışıklıktan istifade ederek Doğu Türkistanı ele geçirmek istiyordu. Ruslar, bu gayelerini gerçekleştirmek için hırslı bir general olan ve Çin merkezi hükümeti ile arası açık bulunan Şeng Şi-Say'ı Doğu Türkistan askerî genel valisi olması için desteklediler. Gönderdikleri büyük çapta takviye kuvvetleri ile Doğu Türkistan Cumhuriyeti kuvvetlerini mağlup ederek, Türkleri arkadan hançerlediler ve general Şeng'in Doğu Türkistan'a hâkim olmasını sağladılar. Doğu Türkistan'ın idare ve kadrolarından bir çoğuna kendi ajanlarını yerleştirdiler. 1935 de G. R. U.nun bir eşi olan siyasî polis teşkilâtını kurdular. Rusya'dan gönderdikleri elemanlar vasıtası ile, Türkistanlılara uygulamak üzere, Çinlilere masum insanları nasıl suçlayıp cezalandıracaklarını öğrettiler. Bundan sonra Rus kuklası general Şeng, 1937 den itibaren 300 binden fazla Türk'ü tevkif ettirdi. Hoca Niyazi Hacı, Sabit Damolla, Şerif Damolla, Şerif Han Töre başta olmak üzere, 100 binden fazla Türk öldürüldü. Tevkif edilenlere çeşitli işkenceler uygulandı. Her kazada, mahkûmlar için özel surette 500 er kişilik hapishaneler inşa ettirildi. Bu korkunç zulüm kasırgası 1943 yılına kadar Doğu Türkistanı kan ve ölüme boğdu. Rusların himayesi saye-

sinde Doğu Türkistan'da keyfi idaresini sürdüren ve milliyetçi Çin ile irtibatını tamamen kesen General Şeng, 1943 yılında Almanların Rusya'da ilerlemesi ve dahildeki milliyetçilik hareketlerinin gelişmesinden endişe ederek, milliyetçi Çin'e yaklaşmağa mecbur kaldı. Neticede milliyetçi Çin hükümeti, Şeng'i umumi valilikten ayırdı, yerine daha beter birini, Vu Çung-Şing'i tayin etti. Yeni askerî vali, Doğu Türkistanlı Türklerin milliyetlerini unutturmak, onları Çinlileştirmek ve memlekete Çinli göçmenler yerleştirmek sureti ile bir imha politikası takip etmeğe başlayınca, millî ve manevî değerlerini herşeyden üstün tutan Doğu Türkistanlılar galeyana geldiler. Halkın sevip saydığı, milliyetçi bir din bilgini olan Ali Han Töre, öteden beri İli halkını bağımsızlık mücadelesine hazırlıyordu. Bu arada, Şeng Şi- Say'ın kendilerini Doğu Türkistan'dan kovmuş olmasından ve ülkenin nimetlerini sömürmekten yoksun bırakıldıkları için Ruslar da, Doğu Türkistanlıların ayaklanmasını arzu ediyorlardı. Ancak Ruslar, bağımsızlık hareketini kendi insiyatifleri altına almak niyetindeydiler. Zaten 1933 deki tutumlarının ve 1943'e kadar yürüttükleri imha politikasının fecaatını tüyleri ürpererek hatırlayan Türkistanlılar ve liderleri, Ruslardan endişe ediyorlardı. Ali Han Töre, İli de, 21 Eylül 1944 de mücadele bayrağını açtı. 1936 yılından beri mücadelesini devam ettiren Osman Batur da bu harekete katıldı. İli, Altay ve Tarbağatay vilayetleri kurtarıldı. 10.11.1944

de bağımsızlık ilân edildi, Ali Han Töre Cumhurbaşkanı seçildi. Çinliler, dehşet ve korku içinde paniğe kapıldılar. Doğu Türkistan'ın tamamen kurtulmasına ramak kalmıştı. Fakat Ruslar, Doğu Türkistan'ın bağımsızlığını kendileri için zararlı ve tehlikeli buluyorlardı. Neticede milliyetçi Çin hükümeti ile işbirliği yapıp bağımsızlık mücadelesini engellediler. Nihayet 2 Ocak ve 15 Haziran 1946 da imzalanan anlaşmalarla Doğu Türkistanlılar kısmi bir muhtariyet kazandılarsa da, Rus, ihaneti yüzünden kati ve tam bir istiklâl sağlayamadılar. Kurdurulan karma hükümete Ali Han Töre, M. Emin Buğra, Osman Batur, İsa Yusuf Alptekin, Canım Han Hacı, gibi kimseler de katıldı. Fakat bir müddet sonra Ruslar, Ali Han Töre'yi kaçırdılar, Doğu Türkistan'da Ruslar, Çinliler ve Türkler arasında çetin çekişmeler, propagandalar ve nümayişler başladı. 19.5.1947 de Doğu Türkistan'ın Çinli hükümet başkanı yerine, Türkiye'de tahsil görmüş bir milliyetçi olan Dr. Mesud Sabri Baykuzu'yu, Çinli sekreter yerine de İsa Yusuf Alptekin'i getirmek zorunda kaldılar. O tarihte Çin'de, Mao Tse-Tung liderliğindeki komünistlerle Çin kuvvetleri çarpışmaktaydı. Doğu Türkistanlılar, milliyetçi Çin kuvvetlerine Çin'e dönmelerini, silâh ve cephanelerini de Türklere bırakmalarını, bağımsızlıklarını ilân ederek, komünistleri Doğu Türkistan'a sokmayacaklarını, kendilerinin de Çin'deki mücadeleye katılmalarının en doğru yol olduğunu belirttiler. Fakat milliyetçi Çin

idareci ve kumandanları, bu teklifleri kabul etmediler. Nihayet 1949 Ocağında Pekin düştü ve milliyetçi Çin, kesinlikle yenildi. Bundan sonra, Sovyetlerin teşvik ve tavsiyelerine uyan Mao Tse-Tung, her şeye rağmen vatanlarını müdafaa etmeye kararlı olan Türkistan'ı istilâ kararı almıştır. Bu sırada Ruslar, eski oyunlarına devam ediyorlardı. İli, Altay ve Tarbağatay'daki millî kuvvetlerin başkomutanı İshak Beğ'i, İli isyanı liderlerinden Ahmed Can Kasımî'yi, genel sekreter yardımcısı Abdulkerim Abbas'ı, Altay valisi Delil Han'ı ve diğer birçok idareci ve liderleri birer bahane ile öldürüyorlardı. Doğu Türkistan'daki milliyetçi Çin kuvvetleri, ülkeyi karşı koymaksızın Çin komünistlerine teslim etme kararı aldılar. Bu kararı tasvip etmeyenler de Formoza'ya çekildiler. Mehmet Emin Buğra ve İsa Yusuf Alptekin, mücadeleye hür dünyada devam etmek gayesi ile Doğu Türkistan'dan ayrıldılar. Nihayet Çinli subaylar, komünist Çin kuvvetlerini Doğu Türkistan'a davet ettiler. Ekim 1949'da Kızıl Çin Kuvvetleri, Doğu Türkistan'ı fiilen işgal etti.

Doğu Türkistanlılar, Çin komünistleri ile de ölüm kalım savaşlarına girişerek, vatanları ve bağımsızlıkları için canlarını vermekten çekinmemişlerdi. Osman Batur, Canım Han, Vasıl Kadı, Oraz Beğ, Abdüsselâm, Muhammed Niyaz, Abdülhamit Damolla, Fetheddin Mahdum, Paşa Hanım, Davut Kadı, Fatih Müslioğlu ve Abdurrahman gibi mücahitlerin liderli-

ğinde defalarca kurtuluş hareketlerine girişildi. Kızıl Çin radyo yayınlarından öğrenildiğine göre, 13 Ekim 1949'dan 1 Ocak 1953'e kadar geçen süre içinde, Doğu Türkistan'lı mücahitler Kızıl Çin askerlerine 571 defa hücum etmişler, 213 defa sabotaj ve 1490 defa mahallî başkaldırma hareketlerine girişmişlerdir. Bu mücadeleler daima çok kanlı bir şekilde bastırılmış; onbinlerce Müslüman Türk öldürülmüş; fakat bağımsızlık mücadelelerinin kökü kazınamamıştır. Millî mücadele hareketleri, her türlü imkânsızlığa, hiçbir yerden yardım ve himaye görmemesine rağmen, bugüne kadar yürütülmüştür. Son alınan bir habere göre, 24.1.1969'-da mücadele etmekten hâlâ yılmayan soydaşlarımız, bağımsızlık savaşlarına bir yenisini daha eklemişlerdir...

Kızıl Çin, Doğu Türkistan'ı istilâ ettikten sonra, sonu hiç gelmeyen imha ve sindirme politikasının bir başlangıcı olarak şu tedbirleri almıştır.

1. Doğu Türkistan'da bulunan A.B.D., İngiltere, Pakistan ve Hindistan konsoloslukları kapatıldı.

2. Doğu Türkistan'daki ecnebiler kovuldu.

3. Yabancıların Doğu Türkistan'a girmesi, Doğu Türkistanlıların yabancı memleketlere seyahat etmesi kesinlikle yasaklandı.

4. Doğu Türkistan'a davet edilen yabancıların Türklerle temas etmesine imkân verilmedi.

5. Doğu Türkistan'ın hür dünya ile bütün bağları koparıldı.

6. Doğu Türkistanlıların mal ve servetleri tespit edildi, halkın malını ve mahsulünü elden çıkarması yasaklandı.

7. Kısa zamanda, bütün Doğu Türkistan ileri gelenlerinin sicilleri tutuldu. Vatanperver, milliyetçi, dindar ve zengin kimseler tespit edildi.

8. Parti ve hükümet makamlarının kilit yerlerinde, Çinliler veya Çin taraftarı yerli komünistler bulunmaktadır.

9. Her köyde, komünist hücde teşkilâtı kurulmuş ve gizli polisler yerleştirilmiştir.

10. Gerek devlet çiftliklerinde, gerekse fabrikalarda, âmir ve uzman olarak Çinliler, amele olarak Türkler çalıştırılmaktadır.

11. Bütün camiler ibadete kapatılarak, depo, sinema, domuz ahırı vs. haline getirilmiştir. Yalnız Urumci ve Yarkent gibi büyük şehirlerde birkaç cami turistlerin gezileri ve propaganda maksadı ile açık bulundurulmaktadır.

12. Molla ve imam gibi din adamlarının çoğu casusluk suçu ile suçlandırılarak hapse atılmış ve sürgün edilmişlerdir. Bir kısmı da çöp-

çülük ve bekçilik gibi işlerde çalıştırılmaktadırlar.

13. 1949 yılından beri Hacca gitmek yasaktır. Ancak propaganda maksadıyla her yıl komünist partisinden 1 - 2 kişi Hacca gönderilmektedir.

14. İbadet, düğün, sünnet gibi örf ve adetleri tatbik etmek isteyenler, gerici damgası ile işlerinden atılmakta ve cezalandırılmaktadırlar.

15. Mülkiyet ve miras hakları kaldırılmıştır.

16. Doğu Türkistan'da, önce Arap harflerinin yerine lâtin harfleri kabul edilmiş ise de, daha sonra Çin makamları lâtin harflerini de kaldırarak Çin'ceye uygun yeni bir alfabeyi zorla eğitime koymuşlardır. Böylece, okuyup yazma güçleşmiş ve halk arasında, millî, dinî, tarihî ve diğer kitapların okunamamasından ileri gelen bir memnuniyetsizlik doğmuştur.

17. Orta okullarda yabancı dil olarak Çince okutulmakta ve orta okuldan sonraki eğitim tamamen Çince yapılmaktadır.

18. Türkistan yerlilerinden olup, Çin'de yüksek öğrenim yapan veya kolejlerde okuyan yok gibidir. Çinliler, böyle bir hakkı pek az kimseye vermektedirler.

19. Gerek okullarda ve gerekse diğer umumi yerlerde devamlı bir şekilde yapılan komü-

nizm propagandası halk arasında menfi tesir yapmakta ve halkın komünizme ve Çin'e karşı nefretini arttırmaktadır.

20. Türkistanlıların elindeki bütün topraklar ve hayvanlar alınarak devlet çiftliklerine ve Kolhozlara verilmiştir. Halk, esaret sistemini andıran Kolhozlarda çalışmak istemediğinden ziraatçilik ve hayvancılıkta randıman düşmüştür. Neticede gıda maddeleri halkın ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir. Bugün Türkistan halkı açlık ve sefalet içerisinde bulunmakta ve bilhassa köylerde binlerce kişi ölümle savaşmaktadır. Süt, yağ, yumurta ve et gibi maddeleri piyasada bulmağa imkân yoktur. Bunlar, zayıf ve hasta çocuklara ancak doktor reçetesi ile temin edilebilmektedir.

21. Çin hükümeti, evvelce pirinç ekilen tarlalara pamuk ve soya fasülyesi ekimini mecburi kılmıştır.

22. Çin makamları Doğu Türkistan'ı tam mânası ile sömürmekte ve bilhassa petrol, pamuk, yün, deri, kuru yemiş ve gıda maddelerini halkın ihtiyacına kafi gelmediği halde dışarıya satmaktadır.

23. Halk, bir adet tavuğa bile sahip olamadığından iaşesini temin edememekte ve devamlı surette devlet aşevlerinden yararlanmaktadır. Fakat yemekler domuz eti ile pişirildiğinden müslüman halkın itirazlarına sebep olmak-

ta, yapılan itirazlar ise nazarı itibare alınmamaktadır.

24. Bütün sınır boyu yasak bölge, ilân edilerek, Çin silâhlı kuvvetlerince işgal edilmiştir.

25. Doğu Türkistan'da seyahat hürriyeti yoktur. Dahili seyahatler bile müsaadeye bağlıdır.

26. Yerli halk, sınırdan 150 - 200 km. içerde bulunan şehirlere nakledilmişlerdir. Boşaltılan bu bölgeye Çinliler yerleştirilmiştir.

Çin Komünist Partisi Doğu Türkistanlılara baskı konusunda, akla gelebilecek bütün tedbirleri almıştır. Aile münasebetlerine bile karışılmaktadır. "Dinleme" gurupları kurup, halkın ne konuştuğunu, ne yediğini, kazancından gizlice biriktirip biriktirmediğini tespit etmektedirler. Herkes, üç günde bir polis dairesine giderek, üç günlük yaşayışı hakkında ifade vermeğe mecbur tutulmaktadır. Memleketin bütün posta merkezlerine kendi adamlarını yerleştirip halkın mektuplarını sıkı bir kontrolden geçirmektedirler.

ÇİN'İN DIŞ POLİTİKA HEDEFLERİ

Çin Halk Cumhuriyeti oldukça uzun süren bir tereddüt devresinden sonra, 26 Ekim 1971 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilâtına kabul

edilmiş ve Milliyetçi Çin'in Güvenlik Konseyindeki yerini almıştır.

A. B. Devletleri Cumhurbaşkanı Nixon da, Pekin'i ziyaret etmesi için Çin Halk Cumhuriyeti tarafından yapılan daveti 1971 yılının Temmuz ayında kabul etmiş ve 1972 yılının Şubat ayında Pekin'e gitmiştir. Bu iki olay, Çin Halk Cumhuriyetinin dış politikasında yeni bir gelişmenin belirtileri sayılmıştır.

Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinin ekonomik ve askerî gücüyle boy ölçüşecek bir duruma gelmemiş olmasına rağmen, büyük devletlerden meydana gelecek üçgenin bir ucunu oluşturacak ve bu durum, zaten kötü bir biçimde devam edegelen ikili ilişkilerin üçlü olarak gelişmesine yol açacaktır. Üç büyük güçten ikisi arasındaki ilişkilerin kötüye gitmesi veya üçüncü büyük gücün durumunu sarsacak yahut tehdit altında bırakacak bir şekil alması halinde İkinci Dünya Savaşının sonundan beri güvensizlik yaratmakta olan milletlerarası dengenin bozulması beklenebilir.

Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinin tutum ve amaçları oldukça açık bir şekilde bilinmekte ve anlaşılmaktadır; hal böyle olunca, Çin'in evvelce perde arkasından yürüttüğü politikanın ve tespit ettiği hedeflerin aynı açıklıkla bilinmesi artık çok önemli bir zorunluluktur. Acaba Çin'in temel hedeflerinde

bir değişiklik olacak mıdır ve bu devletin benimsediği yöntemde olabilecek değişiklikler ne ölçüde ve ne kadar sürekli olacaktır?

Çin'in hedefleri şöyle sıralanabilir :

1. Belirli sınır sorunlarının çözümlenmesi ile topraklarının savunmasını ve sınırlarının güvenlik altına alınmasını sağlamak ve Çin'in bölünmez parçası saydığı bazı toprakları tekrar ele geçirmek.

2. Amerika'nın ve komünist olmayan diğer ülkelerin nüfuzunu ele geçirip artan Sovyet nüfuzuna karşı koyarak kendini Asya'daki en büyük güç durumuna getirmek,

3. Komünist bloktaki Sovyet nüfuzunun yerini Çin nüfuzunun almasını sağlamak ve ileride dünya komünizminin lideri haline gelmek,

4. Gerekirse ihtilâlci hareketleri destekleyerek, komünist olmayan devletlerin ve Sovyet Rusya'nın Üçüncü Dünya ülkeleri üzerindeki nüfuzunu ele geçirmek, sosyal, politik ve ekonomik kalkınma konularında Çin'in örnek alınmasını sağlamak,

5. Kendisinin bir süper devlet olmağa uğraştığını sezdirmeden, güçsüz ve az güçlü ülkelerin süper devletlere karşı davalarına ortak olarak dünyada çok önemli yer sağlamak. Amerika ve Sovyetler Birliğine karşı birleşik bir cephe meydana getirmek.

SOVYETLER BİRLİĞİ - ÇİN İLİŞKİLERİ

Sovyetler Birliği 1949 Temmuz'unda ilân edilen Çin Halk Cumhuriyetini Ekim 1949'da tanımış ve iki ülke arasında Şubat 1950'de bir ittifak antlaşması imzalanmıştır. Yine bu tarihlerde Sovyetler Birliği, K. Çin ile iktisadî, teknik ve kültürel antlaşmalar yaparak külliyetli miktarda yardımlarda bulunmuş ve önemli sayıda Rus teknisyeni K. Çin'e gönderilmiştir.

Bu arada Kore savaşına katılan K. Çin'e Sovyetler Birliği sadece bu savaş sırasında 2.000.000.000 dolar'lık yardım yapmıştır.

Sovyet - K. Çin dostluğu ve işbirliği 1953 - 1956 yılları arasında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. KRUŞÇEF'in, Şubat 1956'da Komünist Partinin 20 nci Kongresinde, STALİN'i kötülemesi, "Barış içinde birarada yaşama" prensibini ilân etmesi ve "Doğu ile Batı arasında harpten kaçınılabilir", "Silâhsızlanma", "Nükleer denemelerin durdurulması" tezlerini öne sürmesi iki ülke ilişkilerinde dönüm noktası olmuştur.

Bu tarihten sonra Sovyetler Birliği ile K. Çin karşılıklı olarak görüşlerini tenkide başlamışlardır. Sovyetler Birliği, K. Çin'i Marksizm ve Leninizm prensiplerini, değişen şartların ışığı altında tahlil ve tatbik etmemekle suçlayıp, onları "doğmatik" olmakla itham etmektedir. Buna karşılık Pekin, Moskova'yı Mark-

sizm - Leninizm ana prensiplerinden ayrılmakla suçlayıp "Revizyonistlik"le itham etmektedir.

Moskova - Pekin anlaşmazlığının sebeplerini ABD Dışişleri Komisyonu tarafından 1965 de hazırlanan rapor çok iyi bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu rapora göre :

— Dünyada Komünist Bloku ve komünist hareketini sevk ve idare yolunda yapılan mücadelede K. Çin, özellikle Asya'da olmak üzere, tüm olarak komünist hareketinin başına geçmek hedefini gütmektedir.

— Moskova ile Pekin arasında ilerici ve ihtilâlci metodlara dair ideolojik mücadele ve ortak hedefe (dünya komünizminin zaferi hedefine) ulaşmak için gerekli taktik hususunda tartışmalar vardır.

— K. Çin Sovyetler Birliği ve ABD ile aynı derecede büyük bir devlet olmak iddiasındadır.

— Sovyetler Birliği kendi teknik gelişmesinde egoistçe davranmakta ve K. Çin'e yeteri kadar iktisadî yardımda bulunmamaktadır.

— Sovyetler Birliği, Hindistan'la silâhlı anlaşmazlığında, K. Çin'i desteklemeyi reddetmiştir.

— Sovyetler Birliği ile K. Çin arasında, kültürlerin farklı oluşundan doğan manevî bir uçurum vardır.

K. Çin'in Sovyetler'e karşı ileri sürdüğü suçlamalar şunlardır :

— Şahıslara tapıldığı iddiasiyle STALİN gibi bir kahraman küçültülmüştür.

— Rusya, Küba meselesinde ABD ile komünizmin sırtından pazarlığa girmiş ve Kennedy'ye açıkça pes etmiştir.

— Rusya, K. Çin'e vaadettiği atom bombası sırrını vermemek için ABD ve İngiltere ile anlaşmış ve atom sırrını onlarla birlikte muhafaza etmiştir.

— Kapitalist ve emperyalistlerin uşaklığını yapan, TİTO'ya tekrar itibar kazandırmış ve kendisini komünist toplumun içine sokmuştur.

— Gerçek sosyalist olan Arnavutluk'a karşı çıkmış ve bu ülkenin dürüst idarecilerini yıkmaya çalışmıştır.

— İktidara seçim yoluyla gelinebileceğini ileri sürerek, birçok ülkelerdeki komünist partilerinin ihtilâlci insiyatifi önlenmiştir.

— "Barış içinde birarada yaşama" formülü ile Amerikan emperyalistlerine ellerini uzatmış, Cezayir, Kongo ve Vietnam'daki komünist ihtilâlci hareketleri sabote etmiştir.

— Öteki sosyalist ve komünist ülkelerin içişlerine karışmış, onların özgürlüğüne tecavüz etmiş, bu milletleri ekonomik bakımdan sömürerek gelişmelerine engel olmuştur.

— Bütün dünyadaki komünist partilerde, davaya ihanet etmiş olan "hizipleri" desteklemiş ve böylelikle komünizmin birliği esasını bozmuştur.

K. Çin'den gelen bu ithamların altında daha önemli ve daha köklü sebepler bulunmaktadır. Bunları şöylece özetlemek mümkündür :

— İki ülke tarih boyunca birbirleriyle çatışma ve rekabet halinde yaşamışlardır. Eski çatışmalar ve Rusya'nın hegemonya iddiaları K. Çin'de kuşku yaratmaktadır. Kısa süren dostlukları ve tereddütleri silememiştir. Diğer bir deyimle bu kuşkular yüzünden dostlukları kısa sürmüştür.

— İki ülkedeki komünist partiler kuruluşları, temel ve tarihsel yapıları bakımından da birbirleriyle uyuşacak halde değildirler.

— İki ülke arasındaki ekonomik seviye farkı, yani K. Çin'in Rusya'ya nazaran çok az gelişmiş olması, Rusya'nın K. Çin üzerinde politik ve sosyal bir baskı kurmasına yol açmaktadır. Çinliler bunu istememektedirler.

K. Çin ve Rusya'nın, üçüncü Dünya devletleri üzerinde durmak istedikleri hegemonya-

dan ötürü de aralarında uzlaşmaz bir rekabet doğmaktadır.

Öte yandan iki ülke arasında kökü tarihin derinliklerine kadar uzanan bazı toprak ihtilâfları mevcuttur.

İki ülke arasında ihtilâf konusu olan başlıca arazi parçaları; Türkistan'ın (Sovyetler Birliğin'de kalan kısım) Doğu kesimi, İli Bölgesi, Tuva Muhtar Eyaleti, Doğu Türkistan (Sinkiang) ve Mançurya bölgesidir.

K. Çin; Mançurya'da Amur Nehri Kuzey ve Doğusundaki bir kısım bölgelerle, Sovyetler Türkistan'ının doğu kesiminin, Tuva ve İli bölgelerinin kendisine ait olduğunu ve Ruslar tarafından Çin'in zayıf zamanlarında gasp edilmiş bulunduğunu ileri sürmektedir.

Sovyetler Birliği'nin iddiaları ise; Doğu Türkistan (Sinkiang) bölgesi üzerinde toplanmaktadır.

İhtilâf konusu bölgeler birçok bakımlardan önem arzetmektedirler.

Doğu Türkistan, yeraltı servetleri bakımından çok zengindir. Bölgede önemli miktarda; uranyum, volfram, demir, altın ve kömür istihsal edilmektedir.

Tuva bölgesinde; önemli miktarda tomruk istihsal edilmekte, ayrıca altın ve kömür madenleri bulunmaktadır.

Mançurya bölgesinde; bol miktarda kömür (20 milyar ton rezerve sahip), demir (Yıllık istihsal 1,8 milyon ton) altın ve magnezit istihsal edilmektedir.

K. Çin; Amur nehri Kuzey ve Doğusundaki bölgelerin, 1860 tarihlerinde baskı altında imzalayan Pekin antlaşması ile, Rus topraklarına katıldığını ileri sürmektedir.

1965 yılından sonra iki ülke sınırında zaman zaman çıkan sınır çatışmaları her iki hükümetin gayretleri ile örtbas edilirken, 2 Mart 1969'da meydana gelen olaylar büyüme istidadı göstermiş ve tarafların geniş propaganda faaliyetine girişmelerine sebep olmuştur.

Ancak SSCB Başbakanı KOSİGİN'in 11 Eylül 1969'da Pekin'de K. Çin Başbakanı ÇU - EN - LAY ile görüşmesini müteakip iki ülke arasındaki ilişkilerde bir yumuşama meydana gelmiş ve taraflar müzakere masasına oturmuşlardır.

1969 Ekim ayından bu yana Pekin'de yapılmakta olan ve ilişkilerin yeniden normalleştirilmesi meselesinin de ele alındığı bu görüşmelerin seyri hakkında kesin bir bilgi alınamamıştır.

Keza sınır nehirlerindeki (Amur, Ussuri, Songhuakiang) seyrüsefer sorunlarını çözümlemekle görevli Karma Komisyon toplantıların-

dan da bugüne kadar müspet bir sonuç alınamamıştır.

Bununla beraber; uzun bir süreden beri sınır çatışmalarının kesilmesi, karşılıklı suçlamaların azalması, yeniden Büyükelçi teatisi, 1967'den bu yana ilk defa olarak 1970 Kasım ayında yeni bir ticaret antlaşmasının imzalanması ve BREJNEV'in 24 ncü Parti Kongresinde K. Çin'e karşı oldukça yumuşak bir dil kullanması her iki ülkenin de aralarındaki ilişkileri düzeltmeyi arzu ettiklerini ortaya koymaktadır.

K. Çin'in Moskova ile ilişkilerini düzeltme çabalarının kültür devrimini takiben, daha klâsik bir dış politikaya dönülmesi eğiliminin bir safhasını teşkil ettiği söylenebilir.

Pekin aynı zamanda; Moskova ile Bonn arasındaki ilişkilerin düzelmesinin, Sovyetler Birliği'ni Batı'daki sınırları bakımından bir dereceye kadar endişelenmekten kurtaracağını ve bu nedenle de Doğu'ya, yani K. Çin'i karşı daha aktif hareket edebileceğinden korkmaktadır. Keza Moskova'da Pekin rejiminin dünya devletlerince gittikçe artan bir sayıda tanınmasından ve uluslararası itibarının artmasından gocunmaktadır. Bu nedenle her iki taraf da yekdiğerinin uluslararası alanda kazanmış olduğu statüyü dikkate alarak hareket etmek zaruretini duymaktadır.

Bu karşılıklı çabalara rağmen aralarında büyük ideolojik ayrılık olan ve üçüncü dünya devletleri üzerinde menfaat çatışmaları bulunan iki ülke arasındaki ihtilâfın temelde ciddiyetini muhafaza ettiği ve yakın bir gelecekte uzlaşmalarının mümkün olamıyacağı söylenebilir.

YÖNTEMLER

Çinlilerin nüfuzlarını arttırmak için kullandıkları yöntemler şunlardır :

(i) Dış ülkelere yardımı da içine alan diplomatik ilişkiler; bunlar mümkün olmadığı zaman ise ticarî ilişkiler;

(ii) Resmî olmayan ilişkiler; bunlar muhalif grupları ve "halk diplomasisini" desteklemeyi içine almaktadır. (Meselâ : Hükümet başkanlarını aşarak Çin sempatizanı kişiler ve gruplara çağrılarda bulunmak);

(iii) Komünist Partilerle ilişkiler;

Kültür Devrimi sırasında resmî diplomasinin yerini "Halk Diplomasisi" almıştır; bu tür eylemlerin değişik bir çeşidi olan ping - pong turnuvaları, yabancı gruplar ve kişilerin, özellikle Amerikalıların katılmasıyla renklendirilmiştir. Bununla birlikte Çinliler, Komünist par-

tileri kendi saflarına çekmekte belirli bir başarı kazanamamışlardır; ancak bu konuda Kuzey Kore ve Romanya'da ilerleme olmuştur.

Nixon'un ziyareti başka bir yöntem olarak nitelendirilebilir mi? Bu ziyaretin ilk ve son olarak mı kalacağı, yoksa başka liderlerin de mi Pekin'e dâvet edilme yolları arayacaklarını zaman gösterecektir. Daha açık bir şekilde yorumlamak gerekirse, bu ziyaret "stratos ferik" bir ping - pong diplomasisidir; öyle ki, yüksek seviyede kişisel bir ilişki niteliğini taşıyan bu oyuna katılanlar, iki devlet arasındaki ilişkilerde herhangi bir resmî gelişme elde edilmeden önce, durumlarını açıklayabilme fırsatını bulup, gerekirse kesin bir yükümlülüğe girmeksizin, bir ölçüye kadar anlaşmaya varma fırsatını elde edecek bir ortam yaratmak eğiliminde bulunmaktadırlar. Böyle bir ortamın nasıl yaratılabileceğini ise hiç kimse bilmemektedir.

Şimdi, yukarıda belirtilen yöntemlerin kapsamı içinde Çinlilerin dış politika hedeflerine ulaşmak için nasıl bir yol izlediklerini inceleyelim.

MİLLİ GÜVENLİK

Çinliler, iki büyük düşmanları arasında bir karşılaştırma yaptıkları zaman, genellikle tehlikenin daha büyüğünün Sovyetler Birliğinden

geldiği yargısını elde ederler. Ekim 1969'dan beri Pekin'de sürüp giden sınır görüşmelerinin, bilindiği kadarıyla, hiçbir sorunu çözümlememiş olması bir yana, bu görüşmelerden olumlu sonuçlar elde edileceğine dair hiçbir belirti yoktur. Çinliler, görüşmeler başlamadan önceki tutumlarında direnmektedirler : Belirttikleri bir hattın gerisinde hiçbir askerî çatışmaya girişilmemesini ve daha önce yapılan anlaşmalarda "eşitlik" kavramına uyulmadığının Sovyetler tarafından kabul edilmesini istemektedirler. Ama yine de görüşmelerin devam etmesinden yanadırlar. Ticareti de içine alan devletlerarası ilişkiler gelişmiş ve sınır olaylarının gerçekten durmasıyla gerginlik yatıştırılmıştır. Çin'in herhangi bir savaşa karşı hazırlanma yönünden ülkesinin sınırları içinde giriştiği kampanya devam etmekte ise de, bu kampanyanın eskisi kadar geniş ölçüde olmadığı görülmektedir. Bu davranış, ideolojik yönden dayanışmanın sözkonusu olamayacağı ve her çeşit halk dayanışmasının boşa gideceği bir durumda, Çin'in temel hedeflerinden birini gerçekleştirmek için uyguladığı diplomatik yöntemin bir örneğidir. Çinliler halen güven altında bulunmamalarına rağmen, hiç değilse zaman kazanmış olup, 1969 da kendilerini gerçekten tedirgin eden Sovyetler Birliğinin kuvvete başvurma ihtimali, görüşmeler devam ettiği sürece ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Çin'in, Doğu Avrupa Birliğine karşı gitgide artan olumlu tutumu ve NATO'ya özel bir hoşgörüyle davranmasının Sovyetler Birliğine karşı güvenliğini sağlama yönünden yorumlanması tabiîdir. Aynı nedenle, Çin, Herr Brandt'ın Doğu politikasını olumlu karşılamamakta ve bir Avrupa güvenlik anlaşmasına doğru yönelmektedir (ki bu eğilim Romen lideri Ceausescu'nun 1 - 9 Haziran 1971'de yaptığı ziyaret sırasında belirgin bir hale gelmiştir). Hal böyle olunca, Batılıların Doğu Almanya'daki haklarını korumakta direnmesine Çinlilerin, mantık yönünden, anlayış göstermesi gerekmektedir. Çinliler, her ne kadar bu durumu görmekte iseler de, gerçekte iki şıktan kendileri için daha iyi olanını seçmek durumunda kaldıklarından bir kararsızlık içindedirler; çünkü birçok nedenlerle Doğu Almanyayı Ruslardan daha kuvvetli bir şekilde destekler gibi görünmek istemekte, diğer taraftan Batı Almanya'nın "revanşizm" diye bilinen propaganda temasına da bağlı bulunmaktadırlar. İşte bu, Çin'in Avrupa devletlerine karşı davranışlarında belirli olarak görülen sayısız çelişkilerden biridir.

Çin'in Güney sınırları ise daha az ilgi çekmektedir. Kuzey Vietnam'da Amerikan Kara Kuvvetlerinin işe karışmasına yol açacak Vietnam savaşı riski kaybolmuş olup, Çinlilerin, Amerika'nın Vietnam'dan çekilme eğiliminde olduğuna artık inanmaları gerekir; ama gerçek sorun, bu işin ne zaman ve ne ölçüde olacağıdır.

Gerçi Çinliler Amerikan askerî gücünün Formoza'dan çekilmesini, Amerika Birleşik devletleriyle ilişkilerin normalleşmesi için bir şart olarak ileri sürmüşlerdir; ama bunu ileri sürmelerinin nedeni Amerika'nın Formoza'daki askerî varlığının ülkelerini tehdit eder nitelikte olmasından ziyade, bu durumu ülkelerinin içişlerine karışma şeklinde yorumlamalarıdır. Çin sahillerindeki adalara yapılacak saldırının Taiwan veya Pescadores'e yöneltilen bir saldırının başlangıcı sayılması halinde askerî müdahaleyi mümkün kılan 1955 Ortak Kararının A.B.D. Senatosu tarafından geçenlerde yürürlükten kaldırılması, bu konuda Çin'e güven verici bir davranış olarak nitelendirilebilir.

Bununla birlikte, Çinliler, askerî kuşatma tem'asını işlemeye ve SEATO, ANZUS gibi ittifakları lânetlemeye devam etmektedirler. Amerika Birleşik Devletlerinin Asya'daki müttefiklerine "kukla" adı verilmekte ve bunların Kara Kuvvetleri "Asyalıyı Asyalıya karşı savaşa kışkırtmak" amacını güden Amerikan politikasını uygulamakla suçlandırılmaktadır. Çin'in komşularından gelecek bir tehlikeden korkması her ne kadar söz konusu olmazsa da, Batı tarafından desteklenen bir yerli askerî gücün meydana getirilmesi Çin'i tedirgin etmektedir; bu nedenle Çinliler Nixon doktrinine "sahtekârlık" damgasını vurmuşlardır.

Asya'daki bir ülkenin, Çin'in güvenliğini tehdit ettiği korkusu Çinliler arasında yaygın-

dır. Bu ülke, Japonya'dır. Hele Japonya'nın daha aktif bir askerî, özellikle nükleer bir rolü benimsemesi ihtimali Çinlileri tasalandırmaktadır. Çinliler, Japonya'da kendilerine sempati besleyen siyasî partilere ve çeşitli düşünceleri benimsemiş gruplara bıkmadan, usanmadan kur yapmaktadır. Hemen hemen her gün Japonya'dan yeni bir delegasyon Pekin'e gelerek yüksek kademede kabul edilmektedir.

Çinliler, bir taraftan ülkelerine yöneltilen askerî tehdidi gidermeye çalışırken, diğer taraftan nükleer güçlerini kurmaya devam etmektedirler. Silâhsızlanma konusundaki davranışlarını tespit ederken geniş ölçüde, nükleer alanda hareket serbestisini ellerinde bulundurmak gereğini gözönünde tutmuşlardır. Nükleer silâhları ortadan kaldırmak amacıyla silâhsızlanma konusunu görüşmek üzere bütün güçlü devletlerin katılacağı bir zirve konferansı için yeniden yapılan önerilerin gerçekci olmadığı görüşünde bulunan Çinliler, bu görüşlerini, Sovyetlerin Beş Büyük Gücün katılacağı bir toplantı teklifine karşılık olarak belirtmişlerdir. Böyle bir anlam taşıyan bu tür bir görüşmeye Çinlilerin katılmasını sağlama imkânı pek zayıf görünmektedir. Nükleer silâhları ilk kez kullanan bir devlet olmayacağı yolunda Çin'in kesin bildirilerine Üçüncü Dünya devletleri inanmakta ve Çin'in nükleer silâh yapma yeteneğine sahip gelişen bir ülke olması bu devletler arasında prestijini arttırmakla kalmayıp, nükleer gü-

ce sahip diğer devletlerden çok daha geri olmasına rağmen söz konusu devletlere karşı güvenliği yönünden fayda sağlamaktadır.

ASYA'DA NÜFUZ ELDE ETME

Vietnam -daha geniş anlamda Hindiçin-Çin için, güvenlik nedenleriyle, artık önemini kaybetmiş olduğu halde, bu bölgede "nüfuz elde etme" sorunu hâlâ ortadadır. Güney Vietnam'da tarafsız bir koalisyon hükümetini öngören yedi maddelik son Kuzey Vietnam barış teklifini Çin, önceki Hanoi planlarının hepsinden daha olumlu karşılayarak onaylamıştır. Chou En - Lai, Başkan Nixon ile yapacağı görüşmelerde Vietnam sorununun gündeme öncelikle alınacağını açıkca belirtmiş bulunmaktadır. Başkan Nixon'un Çin'i ziyareti konusu, Paris'de defansif bir şekilde karşılanmış, anavatan ise bu ziyarete sinsice karşı çıkmıştır. Amerikan askerî gücü çekilmeden önce hiçbir görüşme yapılmaması şeklindeki temel Çin görüşünde belirli bir değişiklik olmamakla birlikte, bu kez Çinlilerin bu görüşmeyi ve onun sonucunda ortaya ne gibi bir Hindiçin çıkacağını merak ve sabırsızlıkla bekledikleri görülmektedir. Çinlilerin dileği, Vietnam, Kamboçya ve Laos'da Amerikan Askerî yardımının tüm olarak kaldırıldığını (diğer yardımların kaldırılması caiz değildir) ve Laos modeli "nötralist" (tarafsız)

hükümetlerin geniş ölçüde meydana getirildiğini görmektir.

Bu durum Güney Vietnam'da ve Kamboçya'da büyük sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Kuzey Vietnamlılara kıyasla, Çinlilerin, Batı ile ilişkilerinde daha ileri gitmek eğiliminde oldukları söylenebilir. Böyle yapmaları Hanoi'nin Hindiçin üzerindeki tutkularını frenlemek amacına dayanmaktadır. Kuzey Vietnam Başkanı Pham Van Dong'un, Prens Sihanouk'a, iktidara gelince, Kamboçya'nın bağımsızlık ve özgürlüğüne Kuzey Vietnam'ın saygı duyacağı yolunda söz vermesini sağlamaları buna bir örnektir. Sonuç olarak, bu pek büyük bir anlam taşımamaktadır, ama Çinlilerin, Başkan Nixon'a, askerî güçten tecrit (demilitarize) edilmiş tarafsız (gerçekte Kuzey Vietnam'ı içine almayan) bir Hindiçin kavramını benimseterek, Çin'in Kuzey Vietnam'ı şimdiki durumunda bırakacağını ima etmelerinde fayda görmeleri tabiîdir.

Dr. Kissinger'in Pekin'den ayrılışından az sonra, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkilerin normalleştirilmesi için ileri sürdüğü şartları kamuoyuna açıkladı; bu şartlar, (Çin Halk Cumhuriyeti Birleşmiş Milletlere kabul edilince) Taiwan'ın Birleşmiş Milletlerden çıkarılması ve Amerikan kuvvetlerinin Taiwan'dan ve Hindiçin'den çekilmesini içine alıyordu.

Nixon'un ziyaretini olumlu karşılamanın, Çinlilere Asya'da yarar sağlaması mümkündür. Bu ziyaret ,Çin'in meşruluğunu onaylamış olacağı gibi (Çin'in Birleşmiş Milletlere girmesiyle de zaten bu kabul edilmiş olmaktadır), bölgesel egemenlik politikasına dönmesini sağlayacak tabiî güçleri arttırabilecektir.

Ancak, savunma konusunda olduğu gibi, bu konuda da ortaya bir "Japonya" sorunu çıkmaktadır. Çinliler, Japonya'nın büyük ekonomik gücü karşısında gözlerini çok geç açmışlardır; askerî bir tehdit söz konusu olmasa da, politik yönde ağırlığını ergeç ortaya koyması gereken başka bir Asya devletiyle nasıl başa çıkacaklarını, Çinliler herhalde şu anda bile hesaplamamış bulunmaktadırlar. Hindistan listeden silindiği için, ilişkilerin geliştirilmesi ve bir sınır anlaşmasının yapılması, Çin yönünden öncelikle ele alınması gereken konular olmaktan uzaklaşmıştır; ama bu devletin Sovyetler Birliğiyle olan yakın ilişkileri ve bağlılığı Çin için bazı güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Savunma konusunun dışında, Çinlilerin, Japonya sorununu şu şekilde yorumladıkları söylenebilir : Çin'in tabiî bir lider durumuna geleceği bir bölgede Japonya'nın, son derece önemli ekonomik, ama o kadar önemli olmayan politik bir rol oynaması kaçınılmaz bir sonuç olacaktır.

Çin Komünist Partisinin Nisan 1969'daki Dokuzuncu Kongresinde, Lin Piao, diğer komünist partilerin, kendi programlarını uygulama hakları olduğunu ileri sürerek, Sovyetler Birliğini, Komünist partileri yeknesaklığa zorlamakla suçladı. O zamanlar, Çin tipi komünizmi bütünlükle desteklemeye kararlı olan partilerin sayısı pek fazla değildi. Bu durum hâlâ değişmemiş bulunmaktadır. Japonya'nın sözde etkili olmaya başlayan Asya'daki askerî rolünün şiddetini arttırmasına Çin'in karşı koymasıyla gelişen Çin - Kuzey Kore ilişkilerine paralel olarak, Kuzey Koreyle parti ilişkilerinde de bir yakınlaşma olmuştur. Ama Arnavutluğun aksine, Kuzey Kore, Çin'in bir parti peyki olmaktan uzaktır. Romen Komünist Partisi ile ilişkiler çok samimi bir duruma gelmiş olup, Ceauşescu'nun Haziran 1971 ayındaki ziyareti olağanüstü başarıyla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte, dünya komünizminin bir merkezi olmadığına işaret eden Ceauşescu, Doğu Avrupa'da sıkı bir Sovyet kontrolü oldukça, Çinlilerin Doğu'da bir Ortodoks Komünist hareketinin öncülüğünü yapma amacını gerçekleştirmek üzere izledikleri yolda bir ilerleme kaydedemeyeceklerini belirtmiştir.

Çin'in komünist bir devlet saymadığı Yugoslavya ile parti ilişkilerinde bir ilerleme olmamış, ama devletlerarası ilişkiler çok iyi bir

gelişme göstermiştir. Çinliler parçalanmış durumda olan çeşitli "Ortodoks" partilerin üzerinde titizlikle durmakta, ama daha geniş ölçüde örgütlenmiş solcu ihtilâlci üniteler ve hattâ halk diplomasisini uygulamakta Çin'e aracılık eden dostluk gruplarına kıyasla, bu partilerin çoğunu güçsüz bulmaktadırlar. Birbirleriyle rekabet halinde olan komünist ve solcu gruplar arasında, "Ortodoks" olan partiye Çinlilerin hiçbir değer vermedikleri gerçeğine Lâtin Amerika'dan örnekler verilebilir.

ÇİN VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA

Çin'in başlıca faaliyetleri arasında, tanıdıkları ülkelerle ilişkiler kurmak ve bu ülkelere yardım sağlamak, tanımadıkları ülkelerle ticareti geliştirmek ve arasıra onlara yakınlık gösterir jestlerde bulunmak ve hükümetlerini uygun bulmadıkları bazı ülkelerdeki devrimci hareketleri manen ve maddeten kışkırtmak gibi eylemlerden söz edilebilir. Bunlardan ikinci ve üçüncü tip faaliyetler, Malaysia ve Tayland'da olduğu gibi, zaman zaman aynı anda ve birleşik olarak yürütülür.

Çinlilerin, Afrika ülkeleriyle ilişkilerine büyük önem verdikleri görülmektedir. Bu ilişkilerde Çin'in uyguladığı politika, barış yoluyla sızma politikasıdır. Çin'in bu tür bir politika uygulamasının sebebi, bağımsız Afrika ülke-

lerinde komünist devrimleri geliştirme şansının zayıf olduğunu sezmesidir. Bununla birlikte Çin, hem bağımlı hem de bağımsız ülkelerde yıkıcı eylemleri geliştirmek amacıyla propaganda ve gereç yardımı yapmağa hazır ve istekli görünmektedir.

1971 yılında, Nijerya, Gine, Kameron ve Sierra Leone ile diplomatik ilişkiler kuran Çin, özellikle Batı Afrika'da durumunu geliştirmeye başlamıştır. 1970'de sadece dört Batı Afrika ülkesi Çin'i tanımaktaydı. (Togo'da geçenlerde Pekin'i tanıdığını açıklamışsa da, şu ana kadar diplomatik ilişkiler kurmamış bulunmaktadır.)

Çin'in Batı Afrika'ya ekonomik yardım teklifleri de belirli bir şekilde artmıştır. Bir süre önce, Sierra Leone'ye en az 40 milyon Dolarlık bir yardım teklifi yapıldığı yolunda bir haber alınmıştır. Çinlilerin üzerlerine aldığı projeler arasında, Moritanya'nın Nouakchott ilinde 20 milyon Dolarlık bir liman, Kongo - Brazavil'de ise 2 milyon dolarlık bir hastahane ile 20 milyon dolarlık bir hidro-elektrik santral yapımı bulunmaktadır. Bunlardan başka, Çin'in, Mali'de, yaklaşık olarak 120 milyon Dolara malolacak Manantuli Barajının yapımıyla da ilgilendikleri bildirilmektedir. Çinliler bu projeyi üzerlerine alırlarsa, Batı Afrika'daki ekonomik nüfuzları oldukça artmış olacaktır. Kongo - Brazavil ile eylül ayında yeni bir askeri yardım anlaşması imzalamış olan Çin'in Mali'ye askerî yardımı arttırarak bu

yardımın kapsamını Sierra Leone'yi de içine alacak şekilde genişletmesi beklenebilir.

Hem politik hem de ekonomik yönden, Pekin'in nüfuzunun birkaç yıldan beri güçlü olduğu Doğu Afrika'da (1970 yılına kadar altı ülkeyle diplomatik ilişkiler kurulmuştur), komünistlerin en büyük yardım projesi olan 400 milyon Dolarlık Tanzan demiryolu yapımı ilerlemiş olup ,bu demiryolunun 500 kilometrelik kısmı aralık ayında, tasarlanan süreden önce tamamlanmış olacaktır. 13.000 Çinli teknisyen, bu demiryolunun Tanzanya'daki kısmının yapımında çalışmaktadır. Çinliler, Samolia'da, 5.000 Çinli teknisyenin çalışması beklenen 2.000 kilometrelik yeni bir karayolu yapımını da üzerlerine almayı kabul etmişlerdir. Bundan başka Somalia ile Çin arasında yaklaşık olarak 100 milyon Dolarlık bir yardım anlaşması da Ağustos ayında imzalanmıştır.

Son birkaç ay içinde, Çin'e gelen Afrikalı ziyaretçilerin sayısında da hızlı bir artış olmuştur; özellikle kurtuluş hareketlerini yürütenlerin yaptıkları bu ziyaretler, Mozambik'in FRELIMO ve Angola'nın MPLA delegasyonlarının ziyaretlerini içine almıştır.

Çin'in Lâtin Amerika ülkeleriyle temasları 1971 yılında artmakta olup, ocak ayında Şili ile diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla Çin, Lâtin Amerika topraklarında ilk dayanağını elde etmiştir. Küba ile ilişkilerini geliştirmeye devam

eden Çin, Peru ile de ilişkiler kurma umudundadır; bunun nedeni, Peru hükümetinin "devrimci" bir özellik taşıması kadar, uzak doğunun dışında en büyük Çin topluluklarının Lâtin Amerikanın Pasifik kıyısında bulunması gerçeğinin Çin'i etkilemesidir. 1971 Ağustos ayında Bolivya'da askerî darbe olmadan önce, Çin adı geçen ülkeyle de aynı yönden ilgilenmekteydi.

Çinliler, Başkan Allende'in hükümetini temkinli bir şekilde propaganda yoluyla desteklemişlerdir; Allende'i Marksist olarak tanımlamaktan kaçınmakla birlikte, kendisinin "anti-emperyalist ve nasyonalist" yönlerini yaygın bir şekilde belirtmişlerdir. Bir Çin ticaret heyetinin 20 Nisan 1971'de Santiago'da imzaladığı anlaşmaya göre, Çin, dört yıl süreyle, yılda 65.000 ton bakır satın alacaktır; Şili de Çin'den pirinç, çay ve hafif sanayi malları ithal edecektir.

Ticarî ilişkilerle ilgili bir anlaşmanın 1971 Nisan ayında imzalanmasından sonra, Peru Cumhurbaşkanı Juan Velasco, 6 Ağustos'da, hükümetinin Çin ile diplomatik ilişkiler kurulmasını onayladığını açıklamış, ancak bu konuda gerekli işlemlerin ne zaman yapılacağı hakkında kesin bir tarih vermemiştir. Bir yıl önce NCNA (Yeni Çin Haber Ajansı), Peru'dan, "gerici birliklerin" köylülere baskı yaptığı ülke şeklinde söz etmekteydi; şimdi ise halkı bir

"kalkınma" yoluna koyduğu için hükümet övülmektedir.

Kolombiya ile resmî ilişkiler olmadığı halde, Nisan ayında Çin'i ziyareti sırasında ABD masa tenisi takımına eşlik eden ekipler arasında bir de Kolombiya takımının olması ilgi çekici bir olay olarak göze çarpmaktadır.

Güyan Başbakanı Forbes Burnham, Çin ile diplomatik bağlar kurulmasının Güyan için mantıklı bir adım olacağını söylerken, bir Çin ekonomik misyonu Ağustos ayında Georgetown'u ziyaret etmiştir. Oysa Meksika kararsız görünmektedir. Başkan Nixon'un ziyaretinin açıklanmasından sonra, Başkan Echevarria, özellikle milletlerarası ticaret yönünden, diplomatik ilişkiler kurulmasının dikkatli bir incelemeyi gerektirdiğini söylemiştir.

1970 yılının ikinci yarısında, Çin-Küba ilişkilerinde buzlar çözülmeye devam etmiş ve resmî temaslar daha yoğunlaşmıştır. Hemen hemen dört yıllık bir aradan sonra, 1970 yılı Aralık ayında, yeni bir Çin elçisi Havana'da itimatnamesini sunmuştur. Çin-Küba ticaret ilişkileri, 1966'dan beri sürüp giden politik soğukluğa rağmen, olduğu gibi kalmıştır. Bununla birlikte, yakın bir gelecekte ideolojik yönde bir yakınlaşma ihtimali uzak görünmektedir. Bunun nedeni, Kastro'nun Ruslara yürekten bağlı olması bir yana, "Kastro türü" kurumlara (özellikle devrim durumlarında partiye

önderlik rolü tanınmamasına) Çinlilerin şiddetle karşı gelmesidir.

1971 yılı Kasım ayında, Birleşmiş Milletlerdeki oylamanın Çin'den yana sonuç vermesinden beri, Çin, iki arap devleti, Kuveyt ve Libya tarafından tanınmış bulunmaktadır.

Yalnız 1970 yılında, Çinliler, tutarı Bir Milyar Doları epey aşan ekonomik ve askerî yardım anlaşmaları imzalamış, bu anlaşmalar birkaç yüz milyon Dolar tutarında harcamaları gerektirmiştir ki, Çin'in durumundaki bir ülke için bu önemli bir gelişmedir. Üçüncü Dünya ülkelerinde ve bu ülkelerin dışında, Arnavutluk, Kuzey Vietnam ve Pakistan'da olduğu gibi Romanya'da da, özellikle olağanüstü durumların gerektirdiği zamanlarda, Çin dakik ve cömertce yatırımlarda bulunmuştur. Bu yatırımlar, tabiî afetlerden zarar gören ülkelere yardımları da içine almış ve Malaysia, Çat'a bu tür yardımlar yapılmıştır. Yardım türünde yatırım yapan bir ülke olarak Çin, değil Batı ülkeleriyle, Sovyetler Birliğiyle bile hâlâ rekabet edebilecek bir duruma gelmemiş bulunmaktadır; ama, Çinli işçilere ve dışardaki Çinli uzmanlara mütevazî geçim şartları sağlamayı da kapsayan ekonomik konularda ölçülü bir tutumluluk içinde bulunmak ve eldeki kaynaklardan faydalanmakta titiz davranmakla, Çinliler bu durumlarını olumlu yönde geliştirmek çabası içindedirler.

Ekonomik, sosyal ve politik yönlerde kalkınma konusunda Çin'in başarısının büyük olduğu söylenemez. Her ne kadar kültür devriminin telâşından kurtulmakla, düzenli bir ülke olma bakımından Çin tekrar prestijini kazanmış sayılabilirse de, amansızca sıkı bir çalışmayı, demir gibi bir disiplini ve sert bir bürokrasiyi gerektiren "Çin türü kalkınma"yı örnek almaya özenenlerin sayısı çok olmayacaktır. Durum böyle olunca, Çin'in, bu yolu izleyerek komünist olmayan devletlerin ve Sovyetler Birliğinin durumunu sarsmaktaki başarı şansı azdır. Çin'in yapabileceği şey, komünist olmayan devletlerin yardım ve yatırımlarından faydalanan ülkelerde emperyalizm tem'asını işlemek yoluyla, bu ülkelerde halkın politik çıkarlarını sömürmektir.

Halen Çin diplomasisindeki eğitim, devrimci hareketleri her yerde desteklemek idealine Çinlilerin ne kadar kesin bir kararlılıkla bağlı olduğu yolundaki şüpheleri tekrar ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Gerçekten, Çinliler devrimci hareketleri destekleyecekleri ülkeleri seçmekte her zaman çok titiz davranmışlardır. Doğu Pakistan'daki olaylara ses çıkarmayarak kozlarını şimdilik oynamadıkları halde, gerek Doğu Pakistan'daki gerek Seylan'daki olayların gelişmesi karşısındaki davranışları göstermektedir ki, devletlerarasındaki ilişkilerin son derece önemli görüldüğü durumlarda Çinliler, devrimci hareketleri desteklemekten kaçınmak-

tadırlar. Devrimci hareketlere karşı hükümetin aldığı tedbirlere Fransızların yardım ettikleri Çat'da, Çinlilerin devrimci eylemlere girişen örgütleri tanımaktan kaçınmaları, buna az çok belirli bir örnektir. Çinlilerin tutumları ne olursa olsun, devrimci eylemleri destekleme ilkesi, Çin'in Komünist dünyadaki yerini elinde tutması bakımından o kadar önemlidir ki, Mao olmasa bile Çin bu ilkeden vazgeçemez.

Bu konuda Çinlilerin yapabilecekleri şey, destekleyecekleri devrimci hareketleri seçmekte daha titiz davranmaktır. Afrika'da ve Lâtin Amerika'da, Çinlilerin, diğer çıkarlarına zarar vermeksizin el atacakları daha pek çok devrimci eylemler olacaktır. Öyle olaylar çıkabilir ki (Meselâ, Tayland'da olduğu gibi,) Amerikalıların Vietnam'dan çekilmesi gerçekleşse bile, şu veya bu şekilde bir karara varmak güçlüğü ortaya çıkabilir; böyle durumlarda Çinliler iki yönlü bir davranışa, yani hem ilişkilere devam etmek hem de devrimci hareketleri desteklemek gibi bir davranışa girişebilirler. Orta Doğu'da ise Çinliler, devrimci hareketlerin içine öylesine girmişlerdir ki, isteseler bile çıkmaları güçtür. Çinliler, ekstremist (aşırı) tutumlarıyla nüfuzlu Arap ülkelerini, özellikle Mısır Arap Cumhuriyetini, kendilerinden soğutarak, bu ülkelerde Sovyetler Birliğinin nüfuzunun arttırmasına yol açıyor iseler de, artık Orta Doğu'daki devrimci hareketlerden sıyrılmaları söz konusu olamaz.

Geçen yıllar boyunca, Çinliler, kendi görüşleriyle, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinin Çin'i bir hegemonya kurmakla suçlamasına karşı koymak için çaba sarfederlerken, az ve orta güçlü devletlerin şampiyonu rolünü oynamışlardır. Çin, bir "Süper Devlet" olmayı hiçbir zaman istemediğini ileri sürmektedir. Geride bıraktıkları mesafeye bakılacak olursa, bu tutum, şimdiki durumlarının mantıklı bir değerlendirilmesi olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda, "Kendi dünyasını yaratmak" kavramı, Çin'in Süper Devletlerden birinden yana olması, ya da Süper Devletlere bağımlı kılacak bir statüyü kabul etmesi imkânını ortadan kaldırmaktadır. Çinliler, Süper Devletlerden birinin sinirlerini bozmak amacıyla, diğerleriyle ilişkilerini olumlu yönde geliştirmek fırsatını kullanmak eğiliminde olsalar bile (Ruslar Başkan Nixon'un Çin'i ziyaretiyle ilgili görüşlerini açıkca belirtmişlerdir), tespit ettikleri bir sınırdan ileri gitmeyeceklerdir.

Çinliler bağımsızlıklarını (kendi güvenliliklerini) çoğunlukla kendileri yaratırlar ve bu politikayı başkalarının da benimsemesi için çaba sarfederler. Bu çaba, Üçüncü Dünya'da, "Ekonomik bağımsızlık için çağrılarda bulunma" şeklini alır. (Tabiî kaynakların, petrolun, yabancılar tarafından işletilmesinden daha büyük kazanç elde edilmesi gibi). Bu konuda Batı ülkeleri Amerika Birleşik Devletleriyle bir-

lik halinde olup, durum Kuzey-Güney arasında bir yarışma niteliğini taşımaktadır. Bölgesel sular sorunu da işlenerek faydalanılabilecek diğer bir meseledir, çünkü hem Amerikan Birleşik Devletlerinin hem de Sovyetler Birliğinin, balıkçılık yönünden çıkarları sözkonusudur. Bu konuda Çin'in tutumu, her ülkenin istediği kadar bölgesel sulara sahip olma hakkını öngören tezi desteklemek şeklindedir. Ama kendilerinin Çin suları saydıkları sular üzerinde, dost olmayan bir devlet hak iddia ederse, buna nasıl bir tepki gösterecekleri ayrı bir konudur. Kaldı ki, bazı Çin haritalarında Çin'e ait olarak gösterilmeyen Senkakus'u da içine alan Çin Denizindeki adalar üzerinde, Çinliler birçok haklar iddia etmekte hiç vakit kaybetmemişlerdir. Böyle bir politika Lâtin Amerika'da pek tabiî geçerli olmaktadır; ama gelecekte Çinliler, deniz yasaları konusunda ciddî bir görüşmeye katılmak zorunda kalırlarsa, bu tutumlarını muhafaza etmeleri pek kolay olmayacaktır.

Konuya daha genel bir yüzeyde bakılırsa, Çinliler, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliğini hedef tutan millî bağımsızlık gösterilerinden yanadırlar. Tüm ülkelerin (Batı Almanya ile Japonya'nın dışında) nükleer silâhlara sahip olma hakkının savunucusu olan Çin, diğer taraftan nükleer güç sahibi devletlerin çoğalmamasını öngören andlaşmaya karşıdır. Çinliler, Ortak Pazarı Amerika Birleşik

Devletlerinin ekonomik ve politik sömürüsünden kurtuluş yolu olarak görmekte ve Ortak Pazara üye olan ülkelerin, bir yanda Amerika Birleşik Devletleriyle, diğer yanda Sovyetler Birliğiyle olan ikili ilişkilerini Ortak Pazarın yıpratacağı görüşünü bir sömürü konusu olarak işlemektedirler. Pek belli nedenlerle, Süper Devletlerle ufak ülkeler arasındaki ilişkiler, sözkonusu ülkelerin hafife alamayacakları kadar önemli olduğu için, Çin'in bu ülkelere karşı bir cephe birliği yürüterek kendi çıkarlarına uygun bir durum yaratmak tutkusunun gerçekleşmesi kolay değildir. Bununla birlikte, geleceklerinin -kendi iradeleri dışında- Süper devletler tarafından tespit edilmesi gibi bir durumla karşılaşan çeşitli ülkelerde, Çin'in çıkarları için yeterli ölçüde huzursuzluk bulunduğu da söylenebilir.

ÇİN VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Birleşmiş Milletlere girmenin Çin dış politikasının bir hedefi olduğu söylenemez. Ancak, Kültür Devriminden bu yana, Çin'in bu örgüte girme isteği belirli ölçüde artmıştır. Geçmiş yıllarda, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, Süper Devletlerin hegemonyasının en belirli bir örneği olarak gösterilmiş ve suçlanmıştı. Şimdi ise Çinlilerin, Birleşmiş Milletlerin "içinde" bulunmakla politik çıkarlarına daha uygun bir ortam yaratılacağı kanısına vardıkları düşünülebilir.

Çinliler, Birleşmiş Milletlerde olumlu davranışlarda bulunacaklarını ve kurallara uygun hareket edeceklerini belirtmişlerdir.

Kendi ülkelerindeki kamuoyu Çinliler için bir sorun olmayacaktır, ama belli başlı düşmanlarına pek fazla taviz vermeleri, Çin'in dünya devriminin önderliği ve haksızlığa uğramış ülkelerin savunuculuğu payesine zarar verebilir. Durum böyle olunca, Çinlilerin başlangıçta pek ses çıkarmayacakları ve Süper Devletlere karşı tutumlarına rağmen, Birleşmiş Milletlerin yapısını bozmayı, özellikle Güvenlik Konseyinin düzenini değiştirmeyi hedef tutan davranışlardan kaçınacakları söylenebilir.

S O N U Ç

Hedeflerinin gerçekleşmesi için izledikleri yolda, Çinlilerin ulusal güvenliklerini daha iyi bir duruma getirmek için çaba sarfetmeleri ve bunda az çok başarı kazanmaları mümkündür. Çinliler, Asya'da kendilerine bazı çıkarlar sağlamışlarsa da, komünist çevredeki kazançları az olmuştur. Üçüncü Dünyada, komünist olmayan devletlere ve Sovyetler Birliğine karşı daha başarılar elde edebilecekleri söylenebilirse de, başarı kaynakları sınırlı kalacak ve elde etmek istedikleri ülkelerin çoğu bütün taraflarla iyi geçinerek kendilerine daha fazla yardım sağlamak isteyeceklerdir. Aynı nedenle, Çin'in Süper Devletlerle mücadelede önderlik rolünü oynamasının dünya çapında bir etkisi olmayacaktır.

Çinlilerin çeşitli şekillerde bir "ping-pong" diplomasisi uygulayabilmiş olmaları, Çin liderlerinin, Çin'in dünyaya açılarak dünya politikasında daha aktif bir rol oynamak yeteneğine sahip olduğuna güvendiğini göstermektedir. Bu durum, aynı zamanda, Çin liderlerinin bir birlik içinde olduğunu ve Çin'in dış politika hedefleri konusunda Mao Tse Tung ile Chou En

Lai ve ordu arasında bir uyuşma bulunduğunu da göstermektedir. Başkan Nixon'a yapılan davet Çinlilerin taktiklerindeki esnekliğe ve hayal gücüne belirgin bir örnek olup, gelecekte buna benzer örneklerin ortaya çıkması olağan sayılmalıdır.

Fiyatı : 7,5 Lira